

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Vahen
Preventiva spolnega nasilja predšolskih otrok v vrtcu
Diplomsko delo

Ljubljana, 2023

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Patricija Vahen
Preventiva spolnega nasilja predšolskih otrok v vrtcu

Diplomsko delo

Mentorica: Prof. dr. Darja Zaviršek

Ljubljana, 2023

ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila družini, še posebej mojima čudovitima staršema, ki sta mi ves čas stala ob strani, me podpirala in vedno brez dvoma verjela vame.

Iskrena hvala mojemu partnerju za vse vzpodbude, potrpežljivost in ljubezen.

Hvala tudi vsem prijateljicam in prijateljem, ki so bili ob meni skozi vse moje podvige in potope.

Prav tako se zahvaljujem še svoji mentorici, red. prof. dr. Darji Zaviršek, za vso podporo, nasvete in prijaznost.

Iz srca pa se zahvaljujem še svojim kužkoma, Benu in Odin, za vsa brezskrbna stiskanja, vriskanja in nepozabne sprehode.

“Nekega dne sem videl sončni zahod štiriinštiridesetkrat!”

“Veš... kadar je človek zelo žalosten, rad gleda sončne zahode...”

“V enem samem dnevu si bil torej štiriinštiridesetkrat žalosten?”

Toda Mali princ ni odgovoril.

Antoine de Saint-Exupery

PODATKI O NALOGI

Ime in priimek: Patricija Vahen

Naslov diplomskega dela: Preventiva spolnega nasilja predšolskih otrok v vrtcu

Mentorica: red. prof. dr. Darja Zaviršek

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Število strani: 148

Število prilog: 5

Povzetek diplomskega dela:

V svoji kvalitativni nalogi z naslovom Preventiva spolnega nasilja predšolskih otrok v vrtcih raziskujem, kakšna preventiva spolnega nasilja je zagotovljena ter na kakšne načine je le-ta nudena predšolskim otrokom v vrtcih. Vrtec naj bi bil ustanova, kjer so otroci varni in kjer se skrbi za ustrezno vzgojo, vseeno pa je prostor, kjer lahko hitro pride do spolnega nasilja v primeru pomanjkanja ozaveščenosti o tej pomembni temi. V svojem diplomskem delu najprej predstavim značilnosti spolne zlorabe, predstavim potencialne storilce spolnega nasilja nad otroki, predstavim spolno nasilje glede na spol ter ozavestim tudi spolno nasilno vedenje med otroci. Opišem doživljanje spolnega nasilja pri otrocih in tudi pri starših ter znake, ki opozarjajo, da je otrok žrtev spolnega nasilja. Pojasnim pomen preventive spolnega nasilja pri otrocih in načine preprečevanja spolnega nasilja. O preventivi spolnega nasilja v vrtcu in ozaveščenosti otrok, staršev ter vzgojiteljev sem govorila z vzgojiteljicami, opravila pa sem tudi prikrito opazovanje z udeležbo, kjer sem opazovala dogajanje v vrtcu.

Ključne besede: spolno nasilje nad otroki, spolna zloraba, otroci, socialno delo, preventiva spolnega nasilja

Title: Prevention of sexual violence of preschool children in kindergarten

Abstract:

In my qualitative thesis titled Prevention of sexual violence of preschool children in kindergartens, I investigate what kind of prevention of sexual violence is provided and in what ways it is offered to preschool children in kindergartens. Kindergarten is supposed to be an institution where children are safe and where proper education is taken care of, but it is still a place where sexual violence can quickly occur if there is a lack of awareness about this important topic. In my thesis, I first present the characteristics of sexual abuse, potential perpetrators of sexual violence against children, present sexual violence according to gender, and also raise awareness of sexually violent behavior among children. I describe the experience of sexual violence by children and also by parents and the signs that warn that a child is a victim of sexual violence. I explain the importance of preventing sexual violence and the ways to prevent it. I spoke with kindergarten teachers about the prevention of sexual violence in kindergarten and the awareness of children, parents, and kindergarten teachers, and I also conducted covert observation with participation, where I observed what was happening in the kindergarten.

Key Words: sexual violence against children, child abuse, children, social work, prevention of sexual violence

KAZALO

KAZALO

KAZALO	7
TEORETIČNI UVOD	9
KAJ JE SPOLNO NASILJE NAD OTROKI	9
SPOLNO NASILJE NAD OTROKI V DRUŽINI	11
STORILCI, IZRABA AVTORITETE IN SPOLNO NASILJE	12
SPOLNE ZLORABE V RIMSKO-KATOLIŠKI CERKVI	13
SPOLNO NASILJE MED OTROCI	14
SPOLNO NASILJE GLEDE NA SPOL	15
SPOLNO NASILJE MED OTROKI GLEDE NA SPOL	16
OTROK KOT ŽRTEV SPOLNEGA NASILJA	16
ZNAKI SPOLNEGA NASILJA PRI OTROCIH	19
TELESNI ZNAKI	19
VEDENJSKI ZNAKI	20
UKREPANJE V PRIMERU SPOLNEGA NASILJA	22
PREVENTIVA SPOLNEGA NASILJA	23
PREPREČEVANJE SPOLNEGA NASILJA V VRTCU	23
NEKATERI NAČINI PREPREČEVANJA SPOLNEGA NASILJA	26
IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV NA TEMO SPOLNEGA NASILJA	27
PROBLEM	29
METODOLOGIJA	30
VRSTA RAZISKAVE	30
MERSKI INSTRUMENTI	30
POPULACIJA IN VZORČENJE	30
ZBIRANJE PODATKOV	31
OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	33
REZULTATI	36
RAZPRAVA	71
SKLEPI	76
PREDLOGI	77
UPORABLJENA LITERATURA	78
PRILOGE	82
SMERNICE ZA FOKUSNE SKUPINE	82
ETNOGRAFSKI DNEVNIK	82

TRANSKRIPT POGOVOROV FOKUSNIH SKUPIN Z OZNAČENIMI IZJAVAMI IN POMEMBNIMI DELI....	95
ODPRTO KODIRANJE	113
OSNO KODIRANJE	140

TEORETIČNI UVOD

KAJ JE SPOLNO NASILJE NAD OTROKI

Spolna zloraba je travmatična izkušnja, ki na otroku pusti posledice za celo življenje (Repič, 2008, str. 17).

Pod spolno nasilje nad otroki prištevamo kakršnokoli dejanje, ki vključuje spolnost in otroka pripravi do tega, da v teh dejavnostih sodeluje. Storiteli želijo z izvajanjem spolnega nasilja nad otroci zadovoljiti lastne spolne potrebe, pri tem pa odrasli zlorabijo svojo moč in svoj položaj ki ga imajo nad otrokom (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 27).

Vsi dotiki, ki jih otroci doživijo kot nezaželeni, se obravnavajo kot kaznivi. Vsak nezaželen dotik pa ni vedno kazniv, saj je ta pojem zelo obširen. Vsak dotik, ki je moralno sicer nesprejemljiv, se vedno ne kriminalizira (Carney, 1950, str. 43).

Pod spolno nasilje nad otroki štejemo tudi, kadar neka odrasla oseba za svojo lastno spolno potešitev izkorišča mladoletno osebo, pri čemer ne rabi priti do telesnega stika (Jean Renvoize, *Innocence destroyed A study of child sexual abuse*, Routledge, London, 1993, kot navedeno v Domiter Protner, 2014, str. 18).

Razlika med spolnim nasiljem in ostalimi oblikami nasilja nad otroki je ta, da ni oblike spolnega nasilja, s katero bi odrasel lahko discipliniral ali vzgajal otroka (Wolfe, David A., *Child abuse: implications for child development and psychopathology*, Thousand Oaks, London 1999, kot navedeno v Domiter Protner, 2014, str. 18).

Situacije, v kateri se znajde kot žrtev spolnega nasilja, otrok ne zmore razumeti in si je ustrezno razložiti. Otrok situaciji ni dorasel, odrasla oseba, ki ga je zlorabila, pa je izkoristila otroka in njegovo nemoč (Jean Renvoize, *Innocence destroyed A study of child sexual abuse*, Routledge, London, 1993, kot navedeno v Domiter Protner, 2014, str. 18).

Ko odrasla oseba zlorabi otroka, s tem prekrši otrokove pravice in zakone (Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 7).

Spolna zloraba je:

- »ko oseba načrtno opazuje otroka pri intimnih opravilih (kopanje, opravljanje potrebe, preoblačenje, samozadovoljevanje...) z namenom doseganja vznemirjenja, lastnega užitka in zadovoljevanja svojih potreb;

- ko je oseba načrtno vpričo otroka gola, se slači pred otrokom, razkazuje otroku intimne dele svojega telesa ali se v prisotnosti otroka dotika intimnih delov svojega telesa, z namenom doseganja vznemirjenja, lastnega užitka in zadovoljevanja svojih potreb in/ali z namenom, da bi jo otrok opazoval;
- ko odrasla oseba kaže otroku pornografske slike ali filme ali otroku omogoči ali ne prepreči dostopa do njih;
- ko se oseba samozadovoljuje v otrokovi prisotnosti, ko opazuje otroka, ki se samozadovoljuje ali ko otroka prisili ali zapelje k vzajemnemu samozadovoljevanju;
- ko oseba otroku ali v prisotnosti otroka daje neprimerne pripombe, ki se nanašajo ali namigujejo na spolnost in/ali intimne dele njegovega ali otrokovega telesa;
- ko oseba prisili ali prepriča otroka, da se dotika intimnih delov svojega telesa in/ali intimnih delov telesa odraslega;
- ko oseba intimno poljublja otroka;
- ko oseba otipava intimne dele otrokovega telesa;
- ko oseba prisili ali prepriča otroka, da se z usti dotika genitalij odraslega ali ko se odrasli z usti dotika genitalij otroka;
- ko moški ali fant drgne penis ob genitalije otroka, ob notranjo stran stegen otroka, ob otrokovo zadnjico ali katerikoli drug del otrokovega telesa;
- ko oseba potisne prste ali predmete v danko ali vagino otroka;
- ko fant ali moški penetrira s penisom v danko ali v vagino otroka;
- ko oseba vključi (prisili ali zavede) otroka v izdelavo posnetkov spolnih zlorab otroka (fotografije, filmi, zvočni zapisi...);
- ko oseba prisili ali zavede otroka v prostitucijo;
- ko oseba prisili otroka v otipavanje spolnih organov živali;
- ko oseba prisili otroka v spolni odnos z živaljo«
(Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 28-29).
- »ko oseba otroku ali v prisotnosti otroka daje neprimerne pripombe, ki se nanašajo ali namigujejo na spolnost in/ali intimne dele njegovega ali otrokovega telesa;
- ko oseba izdeluje gradivo, ki prikazuje spolno zlorabo«
(Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 7).

- »storilec zahteva otrokovo sodelovanje pri spolnih dejanjih ali poskuša to doseči, grozi s tem ali nakazuje tako, da otroka ustrahuje, ali pa se poziva na otrokove latentne spolne občutke;
- dejanja izhajajo iz storilčeve želje, da zadovolji lastne potrebe (moč in pohota);
- dejanja se dogajajo proti otrokovi volji ali v okolju, v katerem ima otrok občutek, da se dejanjem ne more izogniti – zaradi fizične premoči ali odvisnega položaja v odnosu, čustvenega pritiska, prisiljevanja ali nasilja, dejanj ne razume ali dejanja ne sodijo v otrokovo razvojno obdobje«
(Bouwkamp, 1996, str. 17).
- »FIZIČNO: nepotrebno trepljanje, ščipanje, dotikanje oblačil, las, različne masaže telesa, objemanje, poljubljanje
- VERBALNO: nezaželeno, neprimerno osvajanje, namigovanje na spolnost, opolzki komentarji
- NEVERBALNO: kazanje vsebin s pornografsko vsebino, pohotni pogledi, spogledovanje«
(Robnik, 2009, str. 9).

SPOLNO NASILJE NAD OTROKI V DRUŽINI

Večina otrok v dobi odraščanja živi skupaj s svojimi starši in ravno zato je največ nasilja ravno v skupnosti, ki jo imenujemo družina. V največ primerih so torej otroci deležni nasilja s strani staršev, ki bi jih morali varovati in otroke vzgajati v za njih varnem okolju. Poznamo pa tudi družine, kjer otroci odraščajo s skrbniki in rejniki, ki prav tako pogosto kot starši zlorabijo svojo premoč in so nasilni do otrok (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 57).

Največ otrok je zlorabljenih s strani ljudi, ki jih poznajo in ki so jim blizu. Ovržemo lahko stereotip, da so storilci vedno otrokovi neznanci.

Šele konec 20. stoletja so se v Sloveniji zgodili večji premiki na področju nasilja v družini, v tem času so začele nastajati nevladne organizacije za namen preventive in ukrepanja v primeru nasilja v družini (Domiter Protner, 2014, str. 49).

Pomembno je omeniti, da se mnogokrat zgodi, da otrok odraste v družini, kjer okolje zanj ni primerno, vzgoja je neustrezna, otrok je deležen različnih oblik nasilja in to prispeva k temu, da otrok ko odraste prej postane žrtev spolnega nasilja kot bi, če bi odraščal v ustreznih razmerah (Repčič, 2008, str. 74).

Matere otrok veljajo kot manjša grožnja za spolno nasilno vedenje do svojih otrok. To naj bi bilo zato, ker je manjša možnost spolne zlorabe s strani tiste osebe, ki skrbi za otroka v njegovem zgodnjem otroštvu. Pri očimih je opaziti do petkrat pogostejše spolne zlorabe pastork in pastorkov v primerjavi z biološkimi očeti (Parker Hilda in Parker Seymour, Father-daughter sexual abuse: An emerging perspective, American Journal of Orthopsychiatry 56, št. 4:531–49, 1986, kot navedeno v Repič, 2008, str. 78–79).

Pri spolnih zlorabah v družini poznamo šest tipov napadalcev, ki jih imenujemo

- »PASIVNI ODVISNI STORILEC – ta tip storilca je labilen, introvertiran, sramežljiv, vede se kot otrok, odvisen od enega izmed staršev.
- AGRESIVNI DOMINANTNI STORILEC – v družini igra vlogo glave družine, predstavlja se kot njen najmočnejši člen, pokori si ostale člane družine, jih izolira pred zunanjim svetom.
- PSIHOPATSKI STORILEC – tip storilca, ki trpi za pomanjkanjem empatije, čustveno neinteligenten, ima kriminalno preteklost, pred zunanjim svetom si izdelava profil ljubeznivega moškega.
- PSIHOTIČNI STORILEC – psihično nestabilen, o svojih dejanjih razmišlja šele po tem, ko nekaj naredi. Nepredvidljiv, psihično moten.
- ALKOHOLIČNI STORILEC – nasilen le pod vplivom alkohola.
- PEDOFILNI STORILEC – spolno ga vznemirjajo otroci«
(Bouwkamp, 1996, str.19–21).

STORILCI, IZRABA AVTORITETE IN SPOLNO NASILJE

Med storilci spolnega nasilja nad otroki se je nekako obveljal stereotip, da so le-ti pedofili, kar v večini ne drži. Prav tako ne drži stereotip, da so storilci večinoma otrokovi tujci. Storilci so lahko ljudje, za katere ne pričakujemo da bi bili spolni nasilneži, storilci so lahko tudi mladi, ki zlorablajo mlajše ali pa sovrstnike. Veliko je medvrstniškega nasilja (Finkelhor, 2009, str. 172).

Niso vsi, ki povzročajo spolno nasilje pedofili, teh je le okoli tri odstotke. Običajno storilci z izvajanjem spolnega nasilja ne zadovoljujejo svojih spolnih potreb, ampak na tak način dosežejo moč in prevlado nad žrtvijo (Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 16.).

Primer spolnega nasilja z namenom izrabe položaja in moči je Jeffrey Epstein, ki je polnil strani časopisov, o njegovih škandalih pa so posneli tudi dokumentarno serijo, ki jo je mogoče videti na Netflixu (Finkelhor, 2021).

Storilci spolnega nasilja so v večini moški, v nekaterih primerih pa tudi ženske. Prav tako kot za spol tudi za starost ne moremo reči, da določa storilca. Storilci so namreč vseh možnih starosti, v približno tridesetih odstotkih spolno zlorabo nad otroki izvedejo mladoletniki. Prav tako ne drži stereotip, da storilci prihajajo iz nižjih družbenih slojev. Prednost oseb iz višjega sloja je ta, da svoje zločine lažje in učinkovitejše prikrijejo (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 14).

SPOLNE ZLORABE V RIMSKOKATOLIŠKI CERKVI

Mnogo let je bilo uspešno prikrivanje spolnih zlorab v Rimskokatoliški cerkvi. Za razkritje je ključno, da žrtve o spolni zlorabi spregovorijo. O spolnih zlorabah, ki se dogajajo v cerkvi, dolgo nihče ni govoril tudi zato, ker je cerkev želela ohraniti svoj spoštovan sloves. Za spolne zlorabe v cerkvi je značilno, da za njih ve več ljudi, ampak o zlorabah klub temu nihče ne spregovori in ne naredi prijave. Dejstvo je, da je mnogo duhovnikov, ki zlorablajo otroke, odraščalo v družinah, kjer je spolnost veljala za nekaj prepovedanega in slabega. Ti otroci so odrasli v osebe, ki imajo iznakažen pogled na spolnost, kar pa se lahko sprevrže v spolno zlorabo otroka (Zaviršek, 2018, str. 257–258).

Nekateri znanstveniki menijo, da se spolne zlorabe v cerkvi zgodijo kot posledica celibata, ki prepoveduje spolne odnose duhovnikom. Včasih so na enak način razlagali spolne zlorabe v družini, češ da oče spolno zlorablja otroke, ker mu žena odreka spolne odnose v zakonu. Na tak način se krivda s storilca prenese v družini na mati otrok in v cerkvi na celotno katoliško cerkev, kar pa ni pravilna razlaga, zakaj prihaja do spolnih zlorab. Po letu 1951 je cerkev spremenila pogled na spolnost in jo nehala predstavljati le kot nekaj slabega, ampak tudi kot dejanje, ki omogoči spočetje otroka in kot povezovalno dejanje med zakoncema. Pri tem so izpustili spolnost zunaj zakona in samozadovoljevanje, ki še vedno velja kot nekaj slabega. Kot nekaj, kar je prepovedano, veljata tudi homoseksualnost ter ženska in moška kontracepcija. Vse to kaže na določeno mero zastarelega pogleda na spolnost, ki je zelo kontroverzen. Tako dojemanje spolnosti pa kot že omenjeno lahko preraste v spolno nasilno vedenje pri posameznikih. Cerkev uči, da je pravilen odnos odraslega do otrok in žensk avtoritativen, kar pripomore k večjemu številu spolnih zlorab. Otrok je potemtakem primoran upoštevati zahteve svojega očeta in v katoliški cerkvi se kot oče imenujejo tudi duhovniki sami, čigar otroci smo vsi pripadniki Cerkve. Med letoma 2009 in 2012 je precej Slovencev, med katerimi se najde kar nekaj strokovnjakov s tega področja, nasprotovalo zakonu o uvedbi ničelne tolerance do nasilja nad otroki. Kljub nasprotovanju je člen postal veljaven, s čimer se vsi niso strinjali in so bili za to, da se ohrani izvajanje avtoritativne katoliške vzgoje, ki temelji na pokoritvi. Pri

pokoritvi se posameznika uči občutkov krivde in molka, kar še posebej velja za deklice, ki veljajo za neenakovredne moškemu spolu. Ko se je v javnosti začelo govoriti o spolnih zlorabah otrok, ki jih zlorablajo duhovniki, se je pričakovano odzvala tudi Cerkev. Spolne zlorabe je pripisala preveč svobodnjaškemu dojemanju življenja in opuščanju tradicionalnih vrednot, ki jih zapoveduje Cerkev (Zaviršek, 2018, str. 257–271).

Osebe, ki spolno zlorabijo otroka, mu v večini primerov niso neznane. Običajno gre za osebe, ki so otroku znane, ki jim otrok zaupa in ob katerih se počuti varno. Kljub temu ne smemo pozabiti, da so storilci lahko tudi otroku tuje osebe. Povzročitelji spolnih zlorab nad otroci so pogosto osebe, ki se z otroki dobro razumejo in z njimi znajo navezati stik, to pomeni, da se znajdejo v družbi otrok. Lahko zgradijo odnos z otrokom z namenom, da ga kasneje zlorabijo, za to pa so še posebej ugodna okolja, kot so recimo vrtec, šola, mladinski domovi in podobno (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 56).

SPOLNO NASILJE MED OTROCI

Spolno nasilje med otroki je tudi agresivno vedenje, saj otrok v mnogo primerih s silo pripravi drugega otroka, da sodeluje. Študije si med seboj niso enotne, kako do agresivnega vedenja pri otrocih pride. V nekaterih študijah je bilo ugotovljeno, da mirni otroci redkeje razvijejo nasilna, odklonilna vedenja, če agresivno vedenje primerjamo s tistim pri živahnih in aktivnih otrocih. V drugih študijah so raziskovalci mnenja, da je agresivno vedenje nekaj, česar se otrok tekom odraščanja priuči in ni nekaj, kar je prirojeno. Začetne znake, ki so lahko pokazatelj agresivnega vedenja pri otrocih, lahko opazimo že pri majhnem otroku. To lahko opazimo pri otrokovih odzivih na situacije, ki se ne odvijajo, kot bi si sicer želel. Ko se otrok razburi, ko nekaj ni po njegovo, je to pričakovan odziv, pa vendar se mora otrok naučiti obvladovati svoje občutke in čustva in jih izražati na družbeno sprejemljiv način. V primeru, da otrok odrašča v neustreznih razmerah, kjer je priča starševim nasilnim odzivom, je velika verjetnost, da se bo tudi sam odzival na podoben, nasilen način (Pušnik, 1996, str. 10–11).

Med mladimi oziroma med otroci je razširjeno medvrstniško nasilje, tudi spolno nasilje. Običajno mladostniki zlorablajo mlajše od sebe. Precej znan primer zlorabe mlajših od sebe je primer Joshua Duggerja, ki je v času svoje pubertete zlorabljal svoje mlajše sestre (Finkelhor, 2021).

Otroško zanimanje za raziskovanje tako lastnega kot tudi tujega telesa je normalen pojav in znak zdravega razvoja pri otroku. V primeru, ko se otrok na neprimeren način dotika telesa drugega otroka, pa mora vmes poseči odrasla oseba in otroka naučiti o neprimernosti teh

dotikov, saj lahko otrok v nasprotnem primeru take dotike normalizira in jih kot normalne dojema tudi v dobi odraslosti. Nezaželeni in neprimerni dotiki se smatrajo kot spolno nasilje. V ogromno primerih se otrok ne zmore braniti pred takimi dotiki zaradi fizične premoči napadalca (Oates, 1996, str. 87–91).

Otroci, ki se do ostalih otrok vedejo spolno nasilno, svoje neprimerno vedenje običajno še stopnjujejo. Pri otrocih so spolno nasilna vedenja povezana tako s spolnostjo kot z agresijo. Tudi otroci so zmožni svoje žrtve zmanipulirati, čustveno izsiljevati, mnogokrat pa uporabijo tudi fizično silo. Žrtve, ki si jih otroci izberejo, niso nujno mlajše. Lahko so starejše ali pa enake starosti, vendar so žrtve v teh primerih običajno ranljivi otroci, ki imajo na primer težave v razvoju. Otroci, ki spolno zlorablajo druge otroke, običajno prihajajo iz družin, kjer so bili tudi sami žrtve zlorabe, kjer je v družini prisotno zanemarjanje, popačeno dožemanje spolnosti, vzkipljivost in podobno (Repič, 2008, str. 49–50).

V primeru spolnega nasilja moramo vedeti, da so lahko tudi otroci tisti, ki izvajajo spolno nasilje nad otroci. Pri tem velja posumiti, da je otrok nasilje nekje videl ali pa ga doživel in je njegovo vedenje le posledica tega, da je sam žrtev neke oblike nasilja.

SPOLNO NASILJE GLEDE NA SPOL

Ogromno ljudi si družbene neenakosti in spolno nasilje še vedno razlaga kot nekaj naravnega, v smislu, da so moški nasilnejši od žensk, ker so fizično močnejši, ženske pa šibkejše. Spolno nasilje, seksizem, homofobija in podobni pojavi so med drugim tudi posledica družbenih gibanj in vladajočih ideologij (Zaviršek, 2022, str. 93–100).

V zadnjih letih je moč brati o gibanju *#MeToo*, ki se je začelo v tujini. S tem gibanjem so začele slavne osebe ženskega spola, ki so bile žrtve spolnega nasilja s strani moških. Ti moški so bili v času zlorabe uveljavljeni, premožni in vplivni, ženske pa mlade in na začetku svojih karier. V Sloveniji gibanje ni imelo enakega vpliva kot v tujini. Ženske v Sloveniji so še vedno pod velikim patriarhalnim vplivom, posledica katerega je tudi molk o zlorabi. Namen razkrivanja spolnih zlorab v kampanji *#MeToo* v Sloveniji ni bil razkriti storilce, ampak deliti svojo zgodbo. V njihovih pričevanjih so občutki krivde zelo pogosti. Pri ženskah se dostikrat pojavi miselnost, da njihove zgodbe o spolnem nasilju niso dovolj krute, da bi o njih spregovorile. Določene oblike spolnega nasilja razumejo kot nekaj, kar pride zraven, ker so pač ženske. (Zaviršek, 2020, str. 73–80).

SPOLNO NASILJE MED OTROKI GLEDE NA SPOL

Odstotek deklic, ki so bile žrtve spolne zlorabe do svojega osemnajstega leta, je višji od odstotka dečkov, ki so do svojega osemnajstega leta doživeli spolno zlorabo. Pri deklicah višjo stopnjo tveganja za spolno zlorabo povzroči nižji socialno-ekonomski status v otroštvu. Pri dečkih višjo stopnjo tveganja za spolno zlorabo povzroči življenje v manjšem kraju in tudi etničnost (Kuhar in Zaviršek, 2023, str. 55).

Razlika med vzgojo deklic in dečkov je ta, da se deklice zelo hitro seksualizira. Uči se jih, da je njihova naloga ustreči moškemu spolu ter da so hitro pripravljene na spolnost. Odrasli zaželenost žensk pri moških pogojujejo s tem, da je naloga ženske, da moškemu ponudi svoje telo in to učijo tudi majhne deklice (Zaviršek, 2022, str. 104–105).

Pri spolnem nasilju, ki ga med seboj izvajajo otroci, ne smemo pozabiti na vpliv spola. Podobna statistika, ki velja za odrasle žrtve in storilce, velja tudi pri otrocih. Veliko znanstvenih študij je prišlo do rezultatov, da se dečki, ko pride do agresivnih vedenj, razlikujejo od deklic. Pri tem vloge ne igrajo le biološke razlike med spoloma, ampak predvsem socialne vloge spolov. Dečke učimo, da se znajo braniti s pretepanjem, deklice pa učimo, da tovrstno vedenje zanje ni sprejemljivo, usmerjamo jih v pasivno vedenje in v vlogo žrtve. Velik vpliv na razvoj otrokovega vedenja ima družina, ki otroka pripravi na vključevanje v družbo in mu tudi privzgoji določene vrednote in norme (Pušnik, 1996, str. 12).

Deklice tekom odraščanja v večji meri postajajo potencialne žrtve spolnega nasilja, torej možnost, da bodo spolno zlorabljene, narašča sorazmerno z njihovim odraščanjem. Pri dečkih je malce drugače, vrhunec možnosti, da postanejo žrtve spolnega nasilja, doživijo v času pubertete (Finkelhor, 2009, str. 171).

OTROK KOT ŽRTEV SPOLNEGA NASILJA

Za vsakega otroka je spolno nasilje, ki se izvaja nad njim, travmatičen dogodek, ki ga zaznamuje za celo življenje (Bouwkamp, 1996, str. 26).

Otrok, ki je žrtev spolnega nasilja, pogosto doživi novo izdajstvo, ko se nekomu zaupa, saj v procesu razkritja pogosto postane še žrtev ponižanj. Ravno to je vzrok mnogih zamolčanih zgodb o zlorabi otrok. Odgovornost se v takih primerih običajno prelaga na otroke, ker niso spregovorili, brez obzira na to, da je težko spregovoriti o spolnem nasilju (Walker, 1996, str. 126).

V primerih, ko otrok doživlja spolno nasilje v zavetju doma in družine, problem postane še posebej kompleksen. Vsak otrok si med odraščanjem ustvari predstav o tem, da so njegovi

starši dobri. Ko pride do tega, da starš ali starša otroka zlorabljata ali nad njim izvajata spolno nasilje, si otrok kljub nasilnemu vedenju ustvari sliko o dobrih starših in sebe pahne v vlogo krivca in slabiča. Otrok se v takih primerih nauči življenja s slabo samopodobo in z močnimi občutki krivde, včasih pa si ni zmožen priznati tega, da je bil zlorabljen in žrtev spolnega nasilja. Prav tako otrok, ki je bil žrtev spolnega nasilja v družini, ne zaupa nikomur. Roditelj, ki bi mu moral nuditi varnost, ga je izdal in otrok zaradi tega ni zmožen zaupati ljudem. O spolni zlorabi ne govori, svet je zanj nevaren in nepredvidljiv (Bouwkamp, 1996, str. 25–26).

Otrok, ki odrasča v družini, kjer se izvaja spolno nasilje, ne ve, da to ni normalno in da je narobe. Njegovo razumevanje ljubezni je patološko, bolečina in ljubezen imata zanj enak pomen (Walker, 1996, str. 126).

Posledice spolne zlorabe so veliko hujše, če oseba doživi spolno zlorabo v otroštvu v primerjavi z zlorabo v dobi odraslosti. Zloraba v otroštvu vpliva na otrokov razvoj, prekine lahko tudi določene razvojne naloge. Otrok, ki je doživel spolno zlorabo, se na travmo in posledice spolne zlorabe navadno prilagodi že tekom otroštva. Ne nauči se, kako se umiriti v stresnih situacijah, ampak se na stres odzove vzkipljivo in razdražljivo, svet vidi kot nevaren, do ljudi je nezaupljiv in posledično uničuje samega sebe (Richard J. McNally, *Remembering trauma*, MA: Harvard University Press, Cambridge, 2003 in Robert Scaer, *The trauma spectrum: Hidden wounds and human resiliency*, NY: W.W. Norton & Company, 2005, kot navedeno v Repič, 2008, str. 50).

DOŽIVLJANJE SPOLNEGA NASILJA PRI DEKLICAH

Deklice, ki so žrtve spolnega nasilja, se običajno zaprejo vase, postanejo sramežljive ter izrazito introvertirane. Krivdo storilca prevzamejo nase in za spolno nasilje krivijo sebe. Posledice spolnega nasilja nad deklicami so lahko tudi prehranske motnje, depresije in druge psihične težave. Deklice so pogostejše kot dečki mnenja, da so same ustvarile pogoje za spolno zlorabo ali nasilje (Bouwkamp, 1996, str. 26–27).

Deklice se običajno na nasilje v družini burneje odzovejo v obdobju adolescence oz. najstništva. Ni le spol tisti, ki vpliva na odzive pri otrocih, velik dejavnik je tudi starost, pri kateri je otrok izpostavljen nasilju. Pri deklicah nasilje pogosto pusti posledice, ki so vidne tudi kot anksiozne in depresivne motnje, pogosto je samooboževanje in občutki krivde (Domiter Protner, 2014, str. 106–107).

DOŽIVLJANJE SPOLNEGA NASILJA PRI DEČKIH

Dečki, ki so žrtve spolnega nasilja, se pogosto odzovejo tako, da tudi sami postanejo nasilni do drugih otrok. Z nasilnim vedenjem poskušajo doseči premoč in občutek, da imajo vsaj nekaj

pod kontrolo. S takim vedenjem se poskušajo osvoboditi občutka nemoči, ki ga doživljajo kot žrtve spolnega nasilja (Bouwkamp, 1996, str. 26).

Dečki, ki so bili žrtev nasilja v družini, so posledično lahko agresivni in imajo težave z agresivnostjo, v mlajših letih se na nasilje odzovejo bistveno bolj burno kot kasneje v odrasčanju (Domiter Protner, 2014, str. 106).

Iz raziskav je razvidno, da dečki, ki so bili spolno zlorabljeni, pogosteje zbolijo za prehranskimi motnjami, imajo težave v šoli in večje težave pri obvladovanju impulzivnosti v primerjavi z dečki, ki niso bili žrtve spolnega nasilja (Repič, 2008, str. 69).

STARŠEVO DOŽIVLJANJE SPOLNE ZLORABE OTROKA

Ko starš izve, da je bil njegov otrok žrtev spolnega nasilja, je to zanj zelo težek podatek, ki ga šokira in povzroči občutke travme. S tem, ko staršu zlorabijo otroka, starš na nek način doživi izgubo, lahko se sreča z občutki, podobnimi ob ovdovelosti. Starša sta sekundarni žrtvi, zlorabljen otrok pa je primarna žrtev. V primerih, ko otroka spolno zlorabi eden izmed roditeljev, je drugi starš v navidezni poziciji, kjer mora izbrati med otrokom in otrokovim staršem, ki je hkrati tudi tisti, ki zlorablja. Starš, ki je izvedel za zlorabo, naenkrat izgubi občutek, da ima pod nadzorom otrokovo in svoje življenje. Izgubi zaupanje v družino in varnost v družini. Spolno nasilje nad otroki starši doživljajo kot nekaj nepreklicnega, brez konca za razliko od drugih vrst nasilja nad otroki. Starši zlorabljenih otrok se srečujejo z občutki krivde, nemoči, z jezo in frustracijo. Starš, čigar otroka je zlorabil staršev partner in otrokov roditelj, doživljajo izgubo, ki traja dlje časa kot v primerih, ko storilec ni otrokov starš. V nekaterih primerih eden izmed staršev, v večini primerov je to oče, spolno zlorabi otroka z namenom, da s tem prizadene drugega starša, v večini primerov mamo otroka. S tem jo želi ponižati, razvrednotiti in vzbuditi občutke frustracije (Zaviršek, 1996, str. 193–124).

V nekaterih primerih žrtve poročajo o svojih materah, ki niso reagirale na spolno zlorabo, čeprav so vedele, kaj se dogaja. To se dogaja tudi zato, ker so starši premalo ozaveščeni o spolnih zlorabah ter nimajo znanja, kako se v takih situacijah odzvati. Prav tako pa ima veliko vlogo vzgoja, ki ženske uči zanikanja in toleriranja določenih spolno nasilnih vedenj. Družba namreč ženskam privzgaja strah in občutek nemoči, nekatere matere pa so tudi čustveno in ekonomsko odvisne od storilca spolnega nasilja nad njihovimi otroki. Patriarhalna družba žrtvi ne verjame takoj, žrtev se najprej krivi ter išče razloge, kako je izzvala storilca v spolno nasilno vedenje (Zaviršek, 2022, str. 104–105).

ZNAKI SPOLNEGA NASILJA PRI OTROCIH

Pri otroku so znaki, da je žrtev spolnega nasilja, zelo raznoliki. Dejavnika, kot sta starost in spol, vplivata na odzivanje otroka na spolno nasilje. Poznamo tudi primere, ko otrok ni kazal znakov spolnega nasilja, kljub temu, da je bil žrtev spolnega nasilja, saj se lahko posledice pokažejo čez čas, ko se je izvajanje spolnega nasilja nad otrokom že zaključilo (Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 8–9).

Pri otrocih je treba biti pozoren na vsako stvar, ki bi lahko nakazovala, da so žrtve spolnega nasilja. Otroci ne znajo vedno ubesediti, kaj se jim dogaja, niti ne poimenujejo spolnega nasilja vedno kot nekaj neprijetnega. Otroku je treba prisluhniti in skušati razumeti, kaj nam govori ter sum na spolno nasilje vedno vzeti in ga obravnavati resno. Pri spolnem nasilju ni dovolj, da smo pozorni le na to, kaj nam otrok govori. Potrebno je opaziti tudi telesne znake in opazovati vedenje otroka. V primeru, da sumimo, da se nad otrokom izvaja spolno nasilje in sami nismo primerno usposobljeni, poiščemo ustrezno pomoč za otroka (Aničić, 2015, str. 29–30).

TELESNI ZNAKI

Včasih imajo otroci, ki so žrtve spolnega nasilja, tudi zdravstvene težave, ki na prvo žogo nujno ne nakazujejo, da so posledica le-tega (Aničić, 2015, str. 35).

Vsi naštetni telesni znaki niso nujno pokazatelj, da je otrok žrtev spolnega nasilja, prav tako pa odsotnost telesnih znakov ni dokaz, da otrok ni žrtev spolnega nasilja (Oates, 1996, str. 72).

Primeri telesnih znakov spolnega nasilja so:

- »rane in poškodbe v predelu spolnih organov;
- predmeti ali sledi predmetov, vstavljenih v anus ali vagino;
- sledi sperme v otrokovih genitalijah;
- nosečnost;
- kronična vnetja sečil;
- bolečine v predelu genitalij, trebuha, stegen;
- prehranske motnje;
- insomnia«

(Bouwkamp, 1996, str. 36).

- »obsežno in nediskretno masturbiranje
- strah
- anksioznost

- nočne more«

(Oates, 1996, str. 71).

VEDENJSKI ZNAKI

Vedenjski znaki, na katere je potrebno biti pozoren in ki lahko nakazujejo na to, da je otrok žrtev spolnega nasilja, so številni. Potrebno je postati pozoren, ko otrok spremeni svoje vedenje, v smislu, da začne kazati izrazito zanimanje za spolne organe in spolnost samo. Možno je, da se otrok izogiba določenim osebam in stiku z njimi. Otrok se lahko začne vesti spolno izzivalno, začne se samozadovoljevati, se dotikati spolnih organov, ki niso nujno njegovi. Potrebno je posvetiti pozornost tudi učnemu uspehu oziroma neuspehu, kadar opazimo, da je prišlo do sprememb, ter otrokovemu vedenju, če je postal agresiven ali pa se je začel zapirati vase (Aničić, 2015, str. 30–50).

Tipični vedenjski znaki, ki kažejo na možnost izvajanja spolnega nasilja nad otrokom, so:

- »zapeljivo, spolno izzivalno obnašanje
- sprememba pri učnem uspehu
- z mislimi odtava med pogovorom
- obnaša se agresivno«

(Aničić, 2015, str. 30)

- »igra, povezana s spolnostjo, pretirano zanimanje za spolnost
- strah pred (določenimi) osebami moškega ali ženskega spola
- izmikanje dotikom
- slaba samopodoba
- otrok se vede kot odrasla oseba
- nasilno vedenje do drugih otrok
- sprememba v govoru
- nihanje razpoloženja
- nesocialnost«

(Bouwkamp, 1996, str. 34–37).

- »Otrok zaupnim osebam omeni, da se v njegovem življenju nekaj dogaja in tega ne opredeli nujno kot nenavadno ali neprijetno. Včasih govori o namišljenem otroku, pravljični osebi, ki se z njim vede drugače kot ostali. Lahko govori o tem, da se njegovem prijatelju ali prijateljici dogaja nekaj hudega.
- Možno je, da se mu poslabša učni uspeh, da je pogosto miselno odsoten ali ima agresivne izbruhe. Otrok lahko izraža svojo stisko tudi s povečano tesnobo, depresivnostjo, miselnim begom iz situacije, pretirano zaskrbljenostjo...
- Otrok se boji sleči ali pa se sleče v neprimernih situacijah. Boji se postaviti v določen telesni položaj, povezan s spolno zlorabo. Včasih kaže znake otrplosti, boji se premakniti.
- O spolnosti in spolnih organih običajno govori na način, ki je za njegovo starost neobičajen. Kaže pretirano zanimanje za spolne organe in spolne odnose, izogiba se dotikom in določenim osebam. Včasih odločno protestira, da bi ostal sam z nekom, ki ga pozna.
- Včasih prevzame zapeljiv način vedenja, pogosto se samozadovoljuje ali dotika svojih spolnih organov ali spolnih organov drugih. Lahko uporablja škodljivo spolno vedenje do drugih otrok. Možno je nosečnost kot posledica zlorabe«

(Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 9).

- »Težave pri postavljanju in spoštovanju osebnih mej posameznika
- Težave z varno navezanostjo in intimnimi odnosi
- Socialna osamitev
- Ponavljanje vzorcev nasilja, vključno s ponovno viktimizacijo
- Odklonsko obnašanje«

(Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str 27).

- »Otrok izgubi zmožnost za uravnavanje emocionalnih občutkov;
- Slabša samokontrola;
- Zmedenost;
- Poskus samomora;
- Težave pri druženju z vrstniki, zaprtost;
- Neprimerno vedenje;

- Otrokovo nezaupanje do odraslih ljudi«

(Domiter Protner, 2014, str. 108–111).

UKREPANJE V PRIMERU SPOLNEGA NASILJA

Da lahko začnemo ukrepati v primerih spolnega nasilja nad otroki, moramo najprej nasilje sploh prepoznati in znati opaziti. Reševanja problema se nikakor ne moremo lotiti sami, o dogajanju obvestimo policijo in pristojni center za socialno delo, lahko pa tudi tožilstvo. Naslednji korak, ki se ga lotijo strokovnjaki, je ocena ogroženosti otroka. Pri oceni ogroženosti smo pozorni na vse dejavnike, ki so za žrtev varovalni in rizični. Pri določanju stopnje ogroženosti je potrebno upoštevati določene kriterije, ki so:

- »trenutno doživljanje nasilja/zanemarjanja;
- prevzemanje odgovornosti za nasilje s strani povzročitelja/ povzročiteljice;
- potek postopkov, ki urejajo razmerja med žrtvijo in povzročiteljem/povzročiteljico;
- sodelovanja staršev pri reševanju situacije;
- sposobnost povzročitelja/povzročiteljice videti interese in potrebe otroka;
- odnos otroka z neogrožajočim staršem oziroma s staršema;
- prisotnost vsaj ene zaupne odrasle osebe v otrokovem življenju;
- socialna mreža družine;
- podporna socialna mreža neogrožajočega starša;
- možnost igranja in ustreznega kognitivnega razvoja;
- otrokova uspešnost v šoli in/ali pri interesnih dejavnostih;
- varni stiki otroka z vrstniki in vrstnicami tudi izven šole;
- varnostni načrt, urejen z otrokom;
- težave staršev z zasvojenostjo;
- težave staršev v duševnem zdravju«

(Aničić, 2015, str. 84).

Ko se po zgornjih kriterijih ustvarja ocena ogroženosti, se določi ali je leta nizke, srednje ali visoke stopnje (Aničić, 2015, str. 84).

Ko otrok razkrije, da je bil žrtev spolnega nasilja, ali pa sami to ugotovimo, moramo otroka najprej pomiriti in mu ob tem povedati, da ga bomo zaščitili. Odrasla oseba je ob sumu na spolno nasilje nad otrokom dolžna o tem obvestiti pristojne organe, ni pa dolžna ugotavljati, ali je sum upravičen (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 22).

PREVENTIVA SPOLNEGA NASILJA

Preventivo spolnega nasilja nad otroki lahko razdelimo v tri kategorije, ki jih imenujemo primarna, sekundarna in terciarna preventiva. Pri primarni preventivi gre za to, da preprečujemo, da bi do spolne zlorabe sploh prišlo. To naredimo tako, da minimiziramo rizične situacije, v katerih bi otrok lahko končal kot žrtev in tudi to, da otroka pripravimo na to, kako se spopasti in zavarovati v rizičnih situacijah. Pri sekundarni preventivi gre za to, da ukrepamo takoj, ko do spolnega nasilja pride in zmanjšujemo učinek posledic tega travmatičnega dogodka. Pri terciarni preventivi pa gre za to, da zmanjšujemo posledice dolgotrajnih zlorab. Primarna preventiva je edina, ki skuša preprečiti spolno nasilje, še preden pride do le-tega (Mezinec, 2018, str. 9).

Kadar pride do zlorabe otroka, se sprašujemo, kako bi lahko tako vedenje preprečili. Vedeti moramo, da nikoli ne moremo vseh otrok popolnoma zaščititi pred nasiljem, lahko pa pripomoremo k temu, da se zmanjša število zlorab otrok in da izvajanje nasilja nad otroki prepoznamo že v zgodnji fazi ter preprečimo njegovo nadaljevanje. Pri otrocih, ki so že bili zlorabljeni, se velikokrat vzbudi občutek nevarnosti, strah jih je, da bi se zloraba ponovila, zaradi zlorabe nimajo toliko zaupanja v odrasle osebe ali pa ostale otroke kot otroci, ki niso bili žrtve zlorabe. Pomembno je, da imajo otroci ne glede na to, ali so bili zlorabljeni ali ne, dobro samopodobo. To jih namreč ohranja varnejše, kot če le-te ne bi imeli. Tudi pri otrocih, ki niso žrtve zlorabe, je pomembno, da vedo, kako in kje poiskati pomoč ter se s tem zavarovati pred nasiljem odraslih ali pa drugih otrok. S tem, ko otroka učimo, kako se zavarovati pred nasiljem, ga hkrati učimo, kakšno vedenje je sprejemljivo in kakšno ne. To je pomembno predvsem zato, ker so nekateri otroci v svojih družinah izpostavljeni nasilju in zato ne vedo, katero vedenje je dobro in katero slabo (Kay, 1999, str. 149).

Razlogov, zakaj je pomembna preventiva spolnega nasilja, je ogromno. Spolno nasilje se v družbi pojavlja v velikem obsegu, zato je pomen preventive ključen. Spolno nasilje na otrocih pušča dolgotrajne in travmatične posledice, ki ostanejo za vedno. Časovno in finančno je enostavneje spolno nasilje preprečiti kot pa kasneje skušati popraviti škodo, ki jo je spolno nasilje pustilo na otroku (Pust in Štirn, 1998, str. 5).

PREPREČEVANJE SPOLNEGA NASILJA V VRTCU

Vrtec za otroke predstavlja prvo okolje, v katerem se spoznajo z ljudmi, ki niso del njihove družine. To so vzgojitelji in ostali otroci, ki pa se do otroka vedejo drugače in imajo drugačen odnos kot starši, bratje in sestre. Za otroka je vrtec posledično prostor, kjer se otrok uči razvijati

odnose, zato je pomembno, da se otroke v vrtcu nauči sklepati ter vzdrževati odnose v varnem okolju na spoštljiv način (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 9).

Vzgojitelji so pri svojem delu v konstantnem stiku z otroki, zato je še posebej pomembno, da so do otrok spoštljivi in da se spoštujejo njihove meje. S svojim vedenjem naj bodo vzgojitelji vzor otrokom. Z otroki se ne smejo šaliti o spolnosti, se igrati iger s spolno vsebino in podobno (Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 36).

Vzgojno-izobraževalne ustanove v prvi vrsti niso namenjene preprečevanju in ukrepanju nasilja, se pa v teh ustanovah vseeno srečujemo s to problematiko. Šola in vrtec imata zato veliko vlogo pri preprečevanju in odkrivanju nasilja ter sta se dolžna odzvati, kadar je otrok žrtev nasilja ali pa za to obstaja sum (Domiter Protner, 2014, str. 105).

Da se spolno nasilje lahko prepreči, je v prvi vrsti potrebno dobro vedeti, kaj spolno nasilje sploh je. Preventiva spolnega nasilja pri otrocih je torej tudi to, da se odrasle pouči o tem, kakšna vedenja spadajo v kategorijo spolnega nasilja (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 8).

Obstajajo določeni napotki, kako delovati v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, da se prepreči nasilje nad in med otroci. Ti napotki govorijo o tem, da mora biti nasilje tema, o kateri se pogovarja z otroci. O nasilju naj se izobražujejo tudi zaposleni in starši. Otroke je potrebno naučiti spoštljive, nenasilne komunikacije in ustreznih načinov za reševanje sporov. Z njimi naj bi bilo potrebno govoriti tudi o spolnih stereotipih. V primeru, da pride do nasilja, morata imeti vrtec in šola jasen protokol, veljati pa mora ničelna toleranca do nasilja (Aničić, Hrovat Svetičić, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 70).

V vzgojno-izobraževalnih ustanovah morajo vzgojitelji in učitelji razviti kompetence dela, ki omogočajo, da se otroci med seboj spoštujejo in drug z drugim ravnajo z zavedanjem, da so enaki, obenem se pa morajo zavedati, da njihove potrebe različne, in to upoštevati (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019, str. 87).

Vzgojno-izobraževalne ustanove imajo veliko vlogo pri prepoznavanju in preprečevanju nasilja. Pomembno je, da tudi same ustvarjajo okolje z ničelno toleranco do nasilja, imeti morajo jasne ukrepe v primeru, da do nasilja pride, in delati na preprečevanju in prevenciji. Zaposleni v vzgojno-izobraževalnih ustanovah so s svojim vedenjem in dejanji vzor otrokom. Otroci v tovrstnih ustanovah preživijo veliko časa, zato je izredno pomembno, kako se učitelj oz. vzgojitelj vede. Učitelj/vzgojitelj je vsak dan v stiku z otrokom in posledično lažje kot nekdo, ki ni prisoten, zazna spremembe v otrokovem obnašanju, čustvovanju in videzu, kar pa

lahko kaže na izvajanje nasilja nad otrokom. Vzgojno-izobraževalne ustanove so v nekaterih primerih žal tudi prostor, kjer se izvaja trpinčenje otrok. To je velikokrat težko dokazljivo in ostane skrito (Pušnik, 1996, str. 16).

Pri delu z otroki je pomembno, da ustvarimo okolje z ničelno toleranco do nasilja. Samo v takem okolju se otroci lahko počutijo varne, sprejete in cenjene, zdravo razvijajo in oblikujejo dobro samopodobo. Tako varno okolje ustvarimo tako, da otroka učimo, da spoštuje druge, hkrati pa tudi mi spoštujemo njega. S pomočjo knjig, risanih filmov, igrac itd. otroku predstavimo pozitivno podobo vseh otrok. Pomembno je, da oblikujemo nek stalen odziv na nasilje, ki se izvaja nad otroci s strani drugih otrok. Nasilno vedenje med otroci je mnogokrat videno kot normalno, čeprav ni in ima lahko slab vpliv na otrokov razvoj. Med izvajanjem dela ima velik pomen tudi sodelovanje s starši in predstavitev pristopov za vzpostavitev okolja brez nasilja. Pozornost je potrebno nameniti tudi verbalnemu nasilju, ker je enako resno kot fizično nasilje (Kay, 1999, str. 149).

Osnove samozaščite, ki jih načeloma poznamo vsi, so da otroka seznanimo s tem, da ne sme nikamor s tujci, da mora obvestiti odraslo osebo v primeru, da do otroka pristopi tujec, da mora kričati, brcati ali kako drugače okolico opozoriti v primeru napada, da se mora izogibati nevarnim situacijam tako, da ostane skupaj s svojo skupino ali pa z otroki in da se ne sme pustiti prelisičiti tujcu, ki ga želi kam zvabiti. Otroci se začnejo precej hitro zavedati svojega telesa in dobro je, da jih kaj kmalu naučimo, da so to intimni predeli, za katere se lahko sami odločajo, kdo se jih lahko dotika in kdo ne ter kakšni so primerni in neprimerni dotiki. Otroka se nauči, da ne rabi objemati in poljubljati vseh sorodnikov in prijateljev, če tega sam ne želi. Otroci imajo že kaj hitro radi zasebnost na stranišču, tudi ko si še ne znajo sami obrisati intimnih predelov in odraslega pri tem naknadno prosijo za pomoč. Otroci mnogokrat potrebujejo pomoč pri negi, vendar to vseeno ne bi smel biti razlog, da z njihovimi telesi ravnamo, kot da so podaljšek našega telesa. Spoštovati moramo otrokovo telo in pravico otroka, da odloča o ravnanju s svojim telesom (Kay, 1999, str. 156).

Otroka lahko pred spolno zlorabo zaščitimo s tem, da mu predamo koristne informacije in napotke, ki mu jih posredujemo mimogrede v vsakdanjem življenju. Otroku predstavimo in poimenujemo spolne organe in spolnost. S tem ko to naredimo, tema ni več tabu in otrok bo v primeru, da se nad njim izvaja spolno nasilje, prej spregovoril. Otroka je potrebno naučiti postavljanja mej. Nujno je, da se otrok zaveda, da je njegovo telo njegovo in da tudi sam ne sme posegati v osebni prostor nekoga drugega, če tej osebi ni do tega. Otroka je potrebno naučiti tudi uporabljati besedo ne v primerih, ko jim nekdo vzbuja strah in druge neprijetne občutke.

Pomembno pa je tudi, da otrok ve, da obstajajo dobre in slabe skrivnosti in razliko med tem. Otroka naučimo, da zaupa svojim čustvom in občutkom ter izraža čustva na primeren način. Otroku damo jasno vedeti, da se lahko kadarkoli obrne na nas po pomoč. Seznanimo ga s tem, kako pomoč poiskati tudi pri drugih osebah, organizacijah in podobno. Otroci s športnimi aktivnostmi krepijo svojo samopodobo, zato je dobro, da jih vzpodbujamo k telesni aktivnosti, izogibamo pa se igram, pri katerih bi se otrok lahko naučil, da je nemočen proti odraslemu (Hrovat, Čobec in Strle, 2017, str. 28–31) .

Pomembnost poudarjanja slabih in dobrih dotikov je zgoraj že večkrat omenjena. V poštev pride v otroštvu, ko pa mladi vstopijo v obdobje pubertete, se je bolj kot o dotikih pomembno pogovoriti o tem, kakšen je primeren romantičen partner in kaj je zdravo romantično razmerje (Finkelhor, 2021).

NEKATERI NAČINI PREPREČEVANJA SPOLNEGA NASILJA

V primeru, da ne storimo ničesar, s čimer bi preprečili spolno nasilje nad otroki, pripomoremo k temu, da se le-to izvaja.

Izobraževanje za namen preventive in preprečevanja spolnega nasilja je zelo pomembno, je pa nujno, da ga izvajajo tisti, ki so ustrezno izobraženi in imajo izkušnje dela na tem področju. Izobraževanja in izvajani programi v nasprotnem primeru ne bodo dosegli svojega namena. Udeleženci programov morajo biti usposobljeni za delo z otroki in vešči pri delu z njimi. Ob otrokovem razkritju spolne zlorabe je pomembno, da odgovorni odrasli ustvari varno okolje za otroka, tega pa se nauči na izobraževanju. Izobraževanje mora biti tudi praktično in ne le teoretično podajanje znanja (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 30).

Mediji imajo veliko vlogo pri preprečevanju nasilja, tudi spolnega. Z informiranjem o nasilju ozaveščajo žrtve in potencialne žrtve in jih vzpodbujajo k ukrepanju. Sodelovanje medijev in institucij, ki delujejo proti nasilju, je zato nujno (Domiter Protner, 2014, str. 103).

PRAVILO PERILO

Pravilo perilo pravi, da se otrok nihče ne sme dotikati pod spodnjim perilom. Izjema so starši in medicinsko osebje, pa še ti morajo imeti za to razlog, kot je zdravljenje ali umivanje. Otroka moramo o tem poučiti in mu jasno razložiti, kateri dotiki so varni in kateri nevarni, saj otroci nekatere stvari razumejo zelo dobesedno (Javier Romeo-Biedma in Horno, 2020, str. 51).

Na slovenskem poznamo kar precej organizacij, ki se ukvarjajo s preventivo spolnega nasilja. Med njimi so Zavod Emma, Društvo za nenasilno komunikacijo, Zveza prijateljev mladine Slovenije in Društvo SOS telefon (Mezinec, 2018, 119–138).

Zelo pomembna organizacija, ki je do nedavnega delovala na področju spolnih zlorab, je Združenje proti spolnemu zlorabljanju. Organizacija je bila namenjena pomoči in podpori žrtvam različnih oblik nasilja, tudi spolnega nasilja. Zaposleni strokovnjaki so bili posebej specializirani za pomoč otrokom, ki so bili žrtve nasilja in odraslim, ki so bili v otroštvu žrtve spolnega nasilja (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2012, str. 3).

Neprireditno, prostovoljno in nevladno organizacijo Združenje proti spolnemu zlorabljanju je nadomestila organizacija Združenje za MOČ (Združenje za moč, b.d.).

CAP

V Sloveniji je znan program CAP za preventivo nasilja nad otroki. Program spada pod primarno preventivo in na pozitiven način otrokom predstavi nasilje in ukrepe, s katerimi bi se otroci naučili pravilnega odziva, ki jih lahko varuje. Program CAP svoje dejavnosti izvede v obliki delavnic za otroke v vrtcih, šolah, zavodih... Program so razvili v Ameriki, v New Jerseyu, v Sloveniji pa je prisoten od leta 1998. Koordinira ga Institut ISA. Preventivni program CAP je zasnovan tako, da otroke nauči o pravicah, prepoznavanja nevarnih situacij in pravilnega odziva ter ukrepanja, sodelovanja in nudenja pomoči prijateljem ter vrstnikom. Program je namenjen otrokom od dvainštiridesetega meseca naprej. Delavnice v vrtcu in šoli se v nekaterih detajlih razlikujeta, zato v vrtcu izvedejo delavnice v obsegu treh ur na treh srečanjih v treh tednih, v šoli pa v obsegu dveh pedagoških ur. Program CAP, ki se izvaja v vrtcu, se imenuje NEON. V vrtcu delavnice izvedeta dve osebi, v šoli pa tri osebe. Idealno je, da so otroci na delavnicah prisotni v vrtcu in čez nekaj let spet v šoli, da pridobljeno znanje obnovijo. Delavnice izgledajo tako, da otrokom predstavijo tri različne situacije, kot so nasilje nad vrstniki, situacijo, kjer neznanec poskuša ugrabiti otroka, in spolno nasilje, ki naj bi ga izvedla otroku poznana oseba. Na delavnicah teme nasilja otroci obravnavajo s pomočjo lutk, igrač, fotografij, videov, pogovora... Otroci se aktivno vključujejo in sodelujejo, možnost imajo tudi podeliti svoje izkušnje in za pomoč prositi strokovnjake ((ISA institut, 2018).

IZOBRAŽEVANJE STROKOVNIH DELAVCEV NA TEMO SPOLNEGA NASILJA

Preventivni program CAP ni namenjen samo otrokom, ampak tudi njihovim staršem ter zaposlenim v vrtcu in šoli. Preden se program izvede skupaj z otroki, se najprej predstavi zaposlenim v vrtcu in šoli, nato pa še staršem otrok. Predstavitev obsega dve pedagoški uri. Na

predstavitvi za odrasle se predstavi, kaj program CAP sploh je, udeležence se seznani z osnovnimi informacijami o nasilju nad otroki, predstavi se jim, kakšni so pravilni odzivi otrok na nasilje in vsebino delavnic (ISA institut, 2018).

113, MALI OJOJ

113, Mali ojoj je lutkovna predstava po besedilu Svetlane Makarovič. Ustvarjena je za otroke, njen namen pa je, da jih pouči o nevarnostih, ki jim prežijo vsak dan in kako se z njimi soočiti. Lutke v podobi živali, s katerimi se v predstavi otroci identificirajo, se srečujejo z nevarnostmi in z velikimi nevarnimi živalmi, proti katerim so na prvi pogled nemočne, kot otroci v nasprotju z napadalci. Lutke se pred zvermi ubranijo s klicem na številko 113 in na pomoč jim priskoči policist medved. Po predstavi je za otroke organizirana tudi predstavitev dela policistov. Predstava deluje kot preventiva nasilja nad otroci (113, Mali ojoj, b.d.).

LUNINA VILA

Lunina vila je zasebna neprofitna organizacija, ki deluje v Sloveniji od njenega nastanka leta 2017. Poslanstvo Lunine vile je preprečevanje in zmanjševanje travm, ki so posledica spolnih zlorab, zanemarjanja, dolgotrajnih bolezni in podobnega pri otrocih in mladostnikih. V primeru spolne zlorabe žrtev in njeni svojci ne vedo, kam točno se obrniti po pomoč v dani situaciji, zato je cilj ter namen organizacije, da se na enem mestu celostno obravnava travme pri otrocih, nudi strokovno pomoč svojcem in izobražuje strokovnjake otroške psihotravmologije. Vsi otroci in njihovi starši si psihoterapij ne morejo finančno privoščiti, zato Lunina vila ponuja možnost vsem prostovoljcem, da postanejo Otrokovi heroji in z nakupom terapevtske igrače ali donacijo pripomorejo k lažji dostopnosti pomoči za vse (Lunina vila, b.d.).

PROBLEM

Poleg študija na Fakulteti za socialno delo opravljam študentsko delo v enem izmed ljubljanskih vrtcev. Med opravljanjem dela sem se mnogokrat srečala s situacijami, kjer so bili otroci žrtve nasilja, tudi spolnega, s strani ostalih vrstnikov v vrtcu, vzgojiteljic in staršev. Dogodke sem prepoznala kot skrajno neprimerne, kar pripisujem občutljivosti na spolno nasilje, ki sem ga razvila tekom študija socialnega dela. V večini primerov odgovorni odrasli niso ukrepali in ravnali kot bi morali, situacije v večini primerov niti niso videli kot sporne. Opazila sem, da se v vrtcu srečujejo s situacijami, ki so nepravilne in sporne, vpleteni pa nimajo dovolj znanja, da bi v vseh situacijah primerno ukrepali in ravnali preventivno, da do nasilja sploh ne bi prišlo. Določene situacije so lahko za otroke travmatične in lahko pustijo neprijetne posledice. Med opravljanjem dela v vrtcu sem opazila, da se otroke zelo malo ozavešča o nasilju in tudi o spolnem nasilju, kar vidim kot velik problem.

To temo bom podrobno raziskala v svojem diplomskem delu in zaposlenim v vrtcu ponudila pregled ozaveščenosti o spolnem nasilju nad otroci v vrtcu ter predloge za izboljšanje preventive.

Odločila sem se, da raziščem, kaj točno je spolno nasilje nad otroci, kako ga prepoznati, kako ga preprečiti in ukrepati v primeru, če pride do tovrstnega nasilja. Raziskala bom tudi, kakšna preventiva na področju spolnega nasilja nad otroci se v vrtcih izvaja, kaj so dobre prakse na tem področju ter kaj bi bilo potrebno in dobro spremeniti.

Raziskovalna vprašanja moje raziskovalne naloge so:

1. Katera vedenja, ki vključujejo razkazovanje, samozadovoljevanje in otipavanje med otroci so neprimerna, škodljiva?
2. Kako ravnati v primerih nepravilnega/škodljivega vedenja, ki vključuje razkazovanje, otipavanje in samozadovoljevanje pri predšolskih otrocih?
3. Kako preprečiti neprimerno razkazovanje, otipavanje, samozadovoljevanje med otroki v vrtcu?

METODOLOGIJA

VRSTA RAZISKAVE

V moji raziskavi bom uporabila kvalitativno metodo, saj bom zbirala besedne opise, ki se nanašajo na moj raziskovalni pojav in so osnovno izkustveno gradivo (Mesec, 2009).

Moja raziskava bo eksplorativna. Namen te vrste raziskave je odkriti probleme. Pri tej vrsti raziskave se pri zbiranju gradiva uporabi veliko raznolikih postopkov, na primer: opazovanje, spraševanje (Mesec, 2009).

Raziskava bo tudi empirična. Pri empirični raziskavi zbiramo novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 2009).

MERSKI INSTRUMENTI

V svoji raziskavi sem primarne podatke zbirala z dvema tehnikama, in sicer z opazovanjem z udeležbo, dogajanje in svoje doživljanje situacij sem dokumentirala z zapisi v obliki etnografskega dnevnika. Podatke sem zbirala tudi z izvedbo fokusnih skupin. Pri izvedbi zadnje tehnike sem kot merski instrument uporabila polstrukturiran vprašalnik, sestavljen iz šestih vprašanj. Vprašanja sem sestavila pred izvedbo fokusnih skupin po tem, ko sem preučila literaturo in zaključila z opazovanjem z udeležbo. Pripravljena vprašanja so bila smernice za vodenje fokusnih skupin in so bila v pomoč pri usmerjanju pogovora skozi različne teme pogovora, sodelujočim pa sem tekom izvedbe fokusnih skupin postavila še nekaj podvprašanj.

POPULACIJA IN VZORČENJE

V svoji raziskavi sem se pri načrtovanju fokusnih skupin in opazovanju z udeležbo odločila uporabiti neslučajnostni in priročni vzorec, saj je populacija vzgojiteljev in predšolskih otrok v Sloveniji precej obsežna (Mesec, 1998, str. 95). Za priročen vzorec sem se odločila zato, ker sem imela zaradi opravljanja dela v dveh enotah vrtca, kjer sem opravila opazovanje z udeležbo, lažji in olajšan dostop tudi do preostalih enot in vzgojiteljev v sicer istem vrtcu. Populacijo v moji raziskavi so predstavljale vzgojiteljice, ki so bile med junijem in julijem 2022 v času izvedbe fokusnih skupin zaposlene v ljubljanskem vrtcu Ciciban in pri opazovanju z udeležbo otroci, starši in vzgojitelji, ki so bili prisotni v vrtcu med 2.2.2022 in 31.3.2022. Fokusne skupine sem se odločila izvesti v drugih enotah vrtca Ciciban kot kjer sem opravljala študentsko delo in kjer sem izvedla opazovanje z udeležbo, tako da vzgojiteljic, ki so sodelovale v fokusnih skupinah, od prej nisem poznala. Izvedla sem tri fokusne skupine s po pet vzgojiteljicami v vsaki, torej je vsega skupaj sodelovalo 15 enot populacije. Vse sodelujoče v fokusnih skupinah so bile ženskega spola, kar je večina populacije, saj je moških vzgojiteljev na splošno zelo malo, oziroma je le en moški zaposlen v eni enoti od šestih.

ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranja podatkov sem se najprej lotila s prikritim opazovanjem z udeležbo. Opazovanje z udeležbo sem izvedla v vrtcu Ciciban v Ljubljani, v dveh enotah, kjer sem opravljala študentsko delo. Opazovanje je potekalo med 2.2.2022 in 31.3.2022. Skupine otrok v vrtcu so bile moj etnografski teren. Otroci so bili stari od enajst mesecev do sedem let, v vrtcu je med 180–200 otrok. Opazovala sem odnose med otroci, odnose vzgojiteljev do otrok in staršev do otrok in zaposlenih. Odrasli in otroci niso vedeli, da poleg dela preko študentskega servisa v vrtcu opravljam tudi opazovanje z udeležbo za svojo raziskovalno nalogo, tako da na svoje reakcije in dejanja niso bili posebej pozorni, vedenja so bila zato pristna. Na moje opazovanje je lahko vplivala vsa predelana literatura o spolnem nasilju nad in med otroci ter študij na Fakulteti za socialno delo, ki sta povzročila mojo izredno močno občutljivost na vse vrste nasilja in nepravilnosti.

Prikrito opazovanje z udeležbo pomeni, da vsi vključeni v raziskavo ne vedo, da so vključeni, raziskovani ne vedo, da so opazovani (Van Deventer, 2009, str. 48).

Prikrito opazovanje z udeležbo v vseh primerih ni najbolj etična in moralna oblika načina zbiranja podatkov za potrebe raziskav. S prikritim opazovanjem v nejavnem okolju lahko ogrozimo zasebnost opazovancev in jim v nekaterih primerih celo škodujemo. Prikrito opazovanje z udeležbo pride v poštev v raziskavah, kjer do potrebnih podatkov ne moremo priti na kak drug način (Calvey, 2008, str. 907–908).

Sama sem se za prikrito opazovanje z udeležbo odločila zato, ker bi z informiranim opazovanjem tvegala manj pristno vedenje vzgojiteljic in otrok v skupini. Med delom v vrtcu sem pred raziskovanjem imela priložnost opaziti, da se vzgojiteljice velikokrat vedejo drugače ob prisotnosti staršev, nadrejenih ali strokovnih delavcev v vrtcu, prav tako otroci. Oseb, vpletenih v prikrito opazovanje z udeležbo nisem imensko izpostavljala in sem jim tako zagotovila anonimnost, kar je pri prikitem opazovanju tudi potrebno storiti in tako raziskovancem zagotoviti varnost. Izbira prikritega opazovanja z udeležbo se mi zdi primerna izbira za mojo raziskavo, saj omogoči vpogled v vedenje vzgojiteljev do otrok in odnosov, ki jih imajo med seboj otroci, prav tako pa omogoči realen vpogled v dogajanje v vrtcu za ljudi, ki v vrtcu niso zaposleni in tam ne preživljajo svojega časa. mela sem priložnost opazovati dogajanje v »naravnem okolju« in do rezultatov, do katerih sem prišla, brez prikritega opazovanja z udeležbo ne bi mogla priti (Van Deventer, 2009, str. 48–50).

Prikrito opazovanje z udeležbo poleg tega, da nam omogoči dostop do podatkov, ki bi sicer ostali prikriti in neraziskani, omogoči še opazovanje pristnega vedenja raziskovancev. Poleg tega nam omogoči, da raziskovalec doživi enako situacijo in se znajde v enakem dogajanju kot raziskovanci, kar drugače ne bi bilo možno, kar sem opazila tudi tekom svojega raziskovanja (Roulet, Gill, Stenger in Gill, 2017, str. 488–491).

Po končani fazi zbiranja podatkov z opazovanjem z udeležbo sem se lotila načrtovanja in kasneje izvedbe fokusnih skupin. Moja metoda zbiranja podatkov je tako fokusna skupina, za katero sem se odločila, ker se mi je zdela najprimernejša za temo moje raziskave. Preventiva spolnega nasilja med otroci v vrtcih z vidika socialnega dela še ni obširno raziskana in v takih primerih imajo fokusne skupine prednost, saj skozi razpravo raziščemo več različnih mnenj o določeni temi (Mesec, 2009, str. 234.)

Zbiranje podatkov s fokusnimi skupinami se je začelo 13.6.2022, ko sem v enoti vrtca Ciciban pri sodelavkah začela zbirati kontakte vzgojiteljic iz drugih enot, ki bi bile pripravljene sodelovati v moji raziskavi. Vzgojiteljice sem nato posamezno kontaktirala preko telefonskega klica in se kasneje tudi s pomočjo elektronske pošte dogovorila za točen termin izvedbe posamezne fokusne skupine. Fokusne skupine sem izvedla v vrtcu Ciciban v Ljubljani, v enotah, kjer študentskega dela nisem opravljala in kjer nisem opravljala niti opazovanja z udeležbo. Sodelujoče so bile stare med štiriindvajset in enainpetdeset let. Sodelovalo je petnajst vzgojiteljic. Fokusne skupine sem izvedla med 20.6.2022 in 11.7.2022 po trinajsti uri, saj se delovnik večine vzgojiteljic takrat zaključi in delo nadaljujejo pomočnice vzgojiteljic. Posamezni pogovor je trajal v povprečju okoli šestdeset minut. Pogovore sem izvedla v telovadnici vrtca in v dveh pedagoških sobah. Pogovore z vzgojiteljicami sem posnela na telefon in jih o tem tudi predhodno obvestila. Z zvočnim snemanjem nobena izmed vzgojiteljic ni imela težav ali pomislekov. Udeleženkam sem zagotovila popolno anonimnost. Reakcije sodelujočih na moja vprašanja so bile zavzete, polne energije, saj je tema precej aktualna. Na momente so se nekatere odzvale rahlo razburjeno, niso se vedno strinjale med seboj, njihova mnenja in razumevanje določenih tem so bila na trenutke precej različna. Vzgojiteljice imajo med seboj različne izkušnje in različna znanja, zato je tudi njihova toleranca do nasilja različna in lahko vpliva na njihovo presojo. S sodelujočimi se pred izvedbo fokusnih skupin nismo poznali in to je nekaj, kar bi jih lahko zadrževalo, da v celoti izrazijo svoje mnenje glede obravnavanih tem in kar bi lahko vplivalo na zanesljivost podatkov. Vzgojiteljice, ki so predstavljale enote populacije, so mi bile nepoznane in na njih ter na njihove odgovore nisem

imela vpliva med izvedbo fokusnih skupin. Po izvedbi fokusnih skupin sem karseda dobesedno zapisala zvočne posnetke na računalnik, delno sem ohranila pogovorni jezik.

OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Etnografske dnevnike in fokusne skupine sem analizirala besedno, torej s kvalitativno metodo. Pogovore s sogovornicami sem najprej zapisala v Wordov dokument. Pogovorne besede sem v veliki večini spremenila v knjižne. Imena sodelujočih sem zamenjala z oznakami A, B, C in tako naprej, da sem identitete ohranila anonimne. V zapisih sem nato označila izjave oziroma pomembne dele besedila in jih označila z začetnico in številko A1, B1, C1 in tako naprej. Vse fokusne skupine sem odprto kodirala skupaj. Izjave sem prepisala v tabelo, jim določila pojem, kategorijo in temo. Nato sem se lotila še osnega kodiranja, kjer sem glede na temo in kategorijo pripisala pojme in oznake vseh izjav.

Etnografske dnevnike sem analizirala tako, da sem označila pomembne dele dnevniških zapisov. Pri osnem kodiranju fokusnih skupin so se oblikovale skupne teme in vzporednice in s tistimi temami sem lahko potegnila vzporednice z označenimi pomembnimi deli etnografskega dnevnika. Kodiranje in določanje skupnih tem mi je omogočilo večjo preglednost in olajšalo pisanje rezultatov ter razprave.

Primer odprtega kodiranja:

B1	Najprej mi na misel pride posilstvo	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
B2	Moški ki posili žensko, to je res moja prva misel	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
B3	tudi šlatanje	Otipavanje	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
B4	Meni ne bi bilo prijetno, če bi se me kar nekdo dotikal, to ni vredno	Neutemeljeno dotikanje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki

B5	Ni pa zdej vsak dotik kar spolno nasilje	Vsak dotik ni spolno nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
B6	Težko je določiti natančno mejo kaj je še v redu in kaj je že nasilje	Težko določljiva meja med sprejemljivim in nesprejemljivim	Določanje meje sprejemljivega vedenja	Spolno nasilje

Primer osnega kodiranja:

SPOLNO NASILJE

Spolna zloraba

- Posilstvo (A2), (B2), (C1), (D2), (I1), (J1), (M1)
- Fotografiranje golih otrok (B7)
- Dotikanje po spolnih udih (C7)
- Slačenje otrok (C8)
- Škodovanje osebi za zadovoljitev lastnih potreb (D3)

Primer označenega bistva v etnografskem dnevniku:

1. RAZKAZOVANJE SPODNJIC, 2.2.2022

Danes sem nadomeščala pomočnico vzgojiteljice v skupini otrok, starih od dve do tri leta. Po dopoldanski malici je vzgojiteljica v vrečo položila različna oblačila. Zamislila si je, da bodo otroci prihajali do vreče in bo vsak iz nje potegnil kos oblačila ter ga skušal poimenovati. Namen dejavnosti je učenje poimenovanja oblačil. Vzgojiteljica je ob vsakem izvlečenem oblačilu otroke vzpodbujala, da pokažejo svoj kos oblačila, če je enak tistemu, ki so ga izvlekli iz vreče. Ko je eden izmed otrok izvlekel spodnje hlačke, so nekateri enako kot prej začeli razkazovati svoje spodnjice vzgojiteljici. Vzgojiteljica je početje otrok pospremila z besedami, kot so 'super' in 'kdo še ima gatke'. Otroke sem nato sama pozvala k temu, da si nazaj oblečejo hlače in da je dovolj, da samo povedo, kaj so izvlekli iz vreče ter da naj ne kažejo svojih spodnjic.

Ideja vzgojiteljice o učenju poimenovanja oblačil se mi je zdela zelo dobra, med samo dejavnostjo pa me je vznemirilo, ko so si otroci začeli slačiti hlače z namenom, da vzgojiteljici

pokažejo svoje spodnjice. To se mi ni zdelo sprejemljivo, zato sem se odločila ukrepati. Ko sem videla, kaj se dogaja, sem se zavedala, kako neprimerno je in sem želela, da se dogajanje karseda hitro zaključi.

REZULTATI

SPOLNO NASILJE

Spolna zloraba

Med izvedbo fokusnih skupin me je zanimalo, kaj je spolno nasilje in kako le-to razumejo moje sogovornice. Udeleženke fokusnih skupin so ob tej besedni zvezi najpogosteje pomislile in omenile dejanja, ki so visoko ogrožajoča za žrtve spolnega nasilja. Med najpogosteje omenjenimi so se tako znašli posilstvo, otipavanje, slačenje, pa tudi poljubljanje brez privolitve. Sogovornice so nekajkrat omenile tudi neprimerne opazke in nezaželena besedna namigovanja na spolno vedenje (*Najprej mi na misel pride posilstvo, to se mi zdi najbolj taka tipična oblika spolnega nasilja (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Jaz bi pod spolno nasilje štela tudi otipavanje, posilstva, ko oseba škodi drugi osebi, da zadovolji svoje potrebe (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Jaz bi rekla, da je razkazovanje pred otroki, dotikanje otroka po spolnih udih in slačenje otroka spolno nasilje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Pod spolno nasilje štejemo tudi neprimerno dotikanje, opazke, slačenje, tudi poljubljanje, vse kar je nezaželeno in namiguje na spolnost skratka (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Spolno nasilje je vedno, kadar je ena oseba neprostoovoljno vpletena v neke situacije povezane s spolnostjo, bodisi je to neko dotikanje, razkazovanje, opolzke besede. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022).*

Udeleženke fokusnih skupin so poudarile tudi to, da se žrtvi spolnega nasilja odvzame moč o odločanju v dani situaciji, žrtev torej nima možnosti izstopiti iz situacije, v situacijo je prisiljena ali pa spolni nasilnež spretno zmanipulira žrtev v spolna dejanja, v katera načeloma žrtev ne bi pristala. To, da je žrtev prisiljena ali pa zmanipulirana v spolne prakse, je zelo pomemben podatek, ki so ga sogovornice omenile, saj nam da jasno vedeti, da žrtev nikakor ni kriva za to, kar se ji je zgodilo ali pa se ji dogaja. Vsa krivda je na nasilnežu, ki je spolno nasilen za zadovoljitev lastnih potreb ali pa za doseganje občutka premoči nad drugo osebo (*Nek vstop v mojo intimo, da nekdo prestopi mejo dobrega okusa in prečka mojo mejo, jo zavestno prestopi. To je pomembno, da jo zavestno prestopi, da mi namensko škodi in vstopa v mojo intimo, se me na neprijeten način dotika po intimnih predelih (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Spolno nasilje je pomoje res takrat, ko nekdo želi drugemu s to vrsto nasilja narediti neko škodo. (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022).*

Zakon o preprečevanju nasilja v družini pravi, da je spolno nasilje vsako vedenje, ki vsebuje spolnost. V ta dejanja je žrtev prisiljena ali pa ni zmožna razumeti dejanj s spolno konotacijo.

Pod spolno nasilje spadajo tudi grožnje o izvajanju spolnega nasilja in objavljanje spolnih vsebin žrtve

(Zakon o preprečevanju nasilja v družini, člen 3., 2008).

Razkazovanje

Udeleženke fokusnih skupin so kot spolno nasilje omenile tudi razkazovanje. Ekshibicionizem na javnih mestih je nedopusten ter nesprejemljiv, pa tudi zakonsko prepovedan. Sogovornice so potencialno nevarnost videle v goloti otrok na javnih mestih, kot je recimo plaža, tudi nudistično plažo so omenile kot prostor, kjer za otroke ni varno biti pomanjkljivo oblečen, saj jih lahko fotografirajo nevarni odrasli in njihove gole fotografije uporabijo v otroški pornografiji. Nekaj pomislekov pa so izrazile tudi z izjavami, v katerih so omenile, da se jim ne zdi primerno, da so otroci izpostavljeni goloti odraslih nepoznanih ljudi na plaži oziroma kjerkoli drugje (*Se pa včasih zamislim, kako je otrokom na teh divjih plažah, ko so vsi okoli goli, ne vem, ne zdi se mi okej da otroke vozijo na nudistične plaže, je dovolj plaž primernih za otroke (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); No čeprav zdaj, ko pomislim, tudi otrok brez kopalk je lahko žrtev pa tudi če so vsi okoli oblečeni. Spomnim se, da sem pred leti v časopisu brala o enem moškem, ki je slikal gole otroke na plaži (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022; Tudi fotografiranje in snemanje brez vednosti osebe, ki je gola ali pa v nekem kočljivem položaju je spolno nasilje za moje pojme (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); mogoče tudi neko razkazovanje na javnih mestih. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022)).*

V svoji raziskavi sem se poslužila tudi metode opazovanja z udeležbo in med samim opazovanjem v vrtcu sem nekajkrat opazila, da se nekateri otroci radi razkazujejo, želijo biti opaženi in gledani. To sem razbrala iz situacij, v katerih so se otroci samoiniciativno razkazovali pred prijatelji. Menim, da je normalno, da pri otrocih pride do te potrebe, da raziskujejo občutke, ki se ob razkazovanju pred nekom pojavijo, menim pa tudi, da ima pomemben odrasel tukaj veliko in izjemno pomembno vlogo. Otroku je namreč potrebno postaviti meje glede tega, kaj je sprejemljivo in kaj nesprejemljivo vedenje in pri otroku vzpodbujati empatijo, da je sposoben razumeti, zakaj v določenih situacijah ljudje občutijo nelagodje ali ugodje. Otroka je potrebno naučiti, da je sprejemljivo opazovati in raziskovati lastna občutja, vendar pri tem ne sme vzbujati negativnih, neprijetnih občutenj in občutkov pri ostalih otrocih in kasneje odraslih. Pomembno je tudi, da se otrok zaveda nevarnosti razkazovanja pred odraslimi, saj nimajo vsi odrasli dobrih namenov. Kadar pride do razkazovanja med otroci, je potrebno biti na to pozoren,

saj to ni vedno znak zdrave otroške radovednosti in raziskovanja, lahko je tudi znak, da je otrok bil ali pa da otrok je žrtev spolnega nasilja. Med opazovanjem se je nekajkrat pripetilo, da je bila vzgojiteljica, torej pomembni odrasli, tista, ki je nezavedno, oziroma brez slabih namenov vzpodbujala razkazovanje otrok, kar se mi je v določenih situacijah zdelo neprimerno. Otroke bi morala učiti po pravilu perilu, da se otroci med seboj ne smejo slačiti in neprimerno dotikati. V situacijah sem bila prisotna in si upam trditi, da dogodki niso bili zlonamerni, se mi pa vseeno izbor aktivnosti ni zdel vedno najprimernejši.

“Po dopoldanski malici je vzgojiteljica v vrečo položila različna oblačila. Zamislila si je, da bodo otroci prihajali do vreče in bo vsak iz nje potegnil kos oblačila ter ga skušal poimenovati. Namen dejavnosti je učenje poimenovanja oblačil. Vzgojiteljica je ob vsakem izvlečenem oblačilu otroke vzpodbujala, da pokažejo svoj kos oblačila, če je enak tistemu, ki so ga izvlekli iz vreče. Ko je eden izmed otrok izvlekel spodnje hlačke, so nekateri enako kot prej začeli razkazovati svoje spodnjice vzgojiteljici. Vzgojiteljica je početje otrok pospremila z besedami, kot so ‘super’ in ‘kdo še ima gatke.’” (RAZKAZOVANJE SPODNJIC, 2.2.2022).

“V skupini otrok, starih od pet do šest let, so se igrali igro ‘kaj je drugače’. Ta igra poteka tako, da eden izmed otrok zapusti igralnico, ostali otroci pa ta čas poskrbijo za spremembo, ki jo mora otrok ob prihodu v igralnico opaziti. Otroci so si zamenjali copate, se presedli in podobno. Na neki točki je vzgojiteljica predlagala, da si dva otroka zamenjata pullover. Deček ga je brez oklevanja slekel in želel zamenjati s pulloverjem deklice, ki jo je naključno izbrala vzgojiteljica. Deklica se je obotavljala, zato je vzgojiteljica stopila do nje in ji pomagala pri slačenju. Deklica je bila v stiski, z rokami si je skrivala prsi in gledala v tla. Ko je vzgojiteljica prinesla dečkov pullover je odkimala in ga ni želela obleči. Vzgojiteljica ji je pullover vseeno poveznila čez glavo in nadaljevala z dejavnostjo.” (IZMENJAVA PULOVERJEV, 7.2.2022).

“V eni izmed skupin otrok, starih med pet in šest let, je deklica, ki se pogosto razkazuje in slači. Otroci v skupini so to že nekako normalizirali. V času, ko sem nadomeščala pomočnico vzgojiteljice v tej skupini, so se otroci samostojno igrali v koticu, ki ni popolnoma pregleden del v igralnici. Iz koticu se je slišal jok in kričanje deklice. Hitro sem šla pogledat, kaj se dogaja in videla, da so trije dečki deklico potisnili na blazino in ji na silo začeli slačiti hlače.” (FANTJE ŽELIJO SLEČI DEKLICO, ČEPRAV ONA TEGA NE ŽELI, 23.2.2022).

“V skupini otrok, starih med štiri in pet let, je danes pred kosilom med umivanjem rok deček v stranišče zaprl deklico. Postavil se je pred vrata, tako da deklica ni mogla ven in si slekel hlače. Ker stranišče ni pregledno, vrata niso steklena, nihče ni opazil, kaj se dogaja. Deklica ni

kričala, je počakala, da jo je deček sam spustil iz stranišča. Po dogodku je pritekla do mene in mi povedala, da jo je deček zaprl v stranišče in ji razkazoval svoje spodnjice ter želel, da ga ona gleda. Bilo ji je neprijetno in vedela je, da je bilo narobe, kar je storil.”(DEČEK V STRANIŠČE ZAPRE DEKLICO IN SE PRED NJO SLAČI TER JO SILI, DA GA GLEDA, 11.2.2022)

“Med pogovorom z vzgojiteljico o spolnem nasilju nad otroci in kje je meja mi je vzgojiteljica povedala, da je nekaj let nazaj v njeni skupini imel eden izmed otrok veliko potrebo po razkazovanju. To je izgledalo tako, da se je slekel do golega ali pa do spodnjic in hodil po igralnici. Vzgojiteljica se je znašla v stiski in ni vedela, kako ukrepati. Starše otroka je obvestila o otrokovem neprimernem obnašanju. Otrokova mama je zahtevala, da vzgojiteljica sinu vzame oblačila kadar se sleče in mu jih ne vrne ter ga tako kaznuje. Vzgojiteljica je upoštevala navodila mame.”(FANTEK SE SLAČI IN PO IGRALNICI HODI POMANJKLJIVO OBLEČEN, 14.3.2022)

Dejstvo je, da otroci načeloma uživajo v lastni goloti in v slačenju. Radi se razkazujejo in v tem ne vidijo nič slabega, niti tega ne počnejo s slabimi nameni. Razkazovanje je del raziskovanja in ni znak seksualnosti. Otroci se spolov in razlik med njima začnejo zavedati šele okoli tretjega leta starosti. Starši običajno otrokovo slačenje in razkazovanje sprejmejo kot nekaj slabega, neprimerne in to dajo jasno vedeti otroku. Otrok to mnogokrat razume, kot da se mora sramovati lastnega telesa in da je golota nekaj slabega, kar je lahko škodljivo za otrokov nadaljnji razvoj spolnosti. Lokar v članku piše o tem, da štiriletniki pogosto čutijo potrebo po razkazovanju in opravljanju potrebe pred ostalimi otroci, začne jih tudi zanimati, kako potrebo opravljajo ostali otroci (Lokar, 1979, str. 356–357).

Spolno nadlegovanje

Sogovornice so z menoj spregovorile o neprimernosti določenih besed, ki namigujejo na spolnost. Menijo, da besede in stavki, ki namigujejo na spolnost, spadajo pod spolno nasilje, v primeru, da je osebi, kateri so te besede namenjene, ob tem neprijetno. Z neželenim namigovanjem na spolnost posameznik prestopi mejo sprejemljivega in lahko vzbuja neprijetne občutke ter nelagodje. Niso pa le besede tiste, ki spadajo pod spolno nadlegovanje. Udeleženske fokusnih skupin menijo, da so tudi nekatera vedenja taka, ki bi jih lahko uvrstili pod spolno nadlegovanje. Ljudje lahko z določenim vedenjem brez da se koga dotikamo vzbujamo nelagodje okoli nas. Posameznik se lahko recimo čez oblačila dotika svojih spolnih organov in pri tem vzbuja izjemno neprijetne občutke pri človeku, ki ga lahko med takim vedenjem opazi.

Če takemu vedenju dodamo še neprimerne opazke ki namigujejo na spolnost, je to precej huda oblika spolnega nadlegovanja. Opazke, ki namigujejo na spolnost niso vedenje, na katerega bi načeloma najprej pomislili ob besedni zvezi spolno nasilje, tako kot je recimo posilstvo, pa vendar posledic neprimernih opazk in vedenj, ki namigujejo na spolnost, ne bi smeli podcenjevati ali izničevati (*včasih bi sem uvrstila tudi kašno opolzko govorjenje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Tudi neka verbalna seksualna namigovanja so spolno nasilje, če drugi osebi ni prijetno o tem poslušati (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Pod spolno nasilje bi jaz štela in verbalno in fizično nasilje. Torej besede, ki so neprimerne in namigujejo na nekaj, neprimerne dotike, ki obema vpletenima niso prijetni. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022)).*

Med opazovanjem v eni izmed skupin sem opazila vzgojiteljičino vzpodbujanje otrok k vedenju, ki je lahko neprimerno in težavno. Vzpodbujanje otrok k medsebojnemu poljubljanju in objemanju je na prvo žogo morda res neškodljivo, vendar je možno, da se ob učenju takega vedenja otroci lahko spozabijo poslušati sebe in se "naučili" potrpeti v situacijah v katerih jim ni nujno prijetno, v zameno za pohvalo in morda tudi do tega, da bi nehote prestopili mejo sprejemljivega pri prijateljih.

"Danes sem bila v skupini otrok, starih med dve in tri leta. Po dopoldanski malici smo se odpravili v garderobo in z vzgojiteljico sva pripravili igralni poligon za otroke. Medtem so se otroci lahko lovili. Eden izmed otrok je čakal pri vratih, drugi pa so tekli do njega, ga objeli in on jim je dal poljub na lica. Ko je to opazila vzgojiteljica, se je nasmehnila in mi povedala, da jih je tega naučila ona in da so res prikupni, ko si izkazujejo nežnosti. Prijela je telefon v roke in jih pozvala k objemanju in poljubljanju na lice ter jih medtem fotografirala ter njihovo početje pohvalila z besedami kot so super, bravo, dej poljub še njemu in podobno. Slike bo objavila na spletni strani vrtca." (VZGOJITELJICA NAGOVARJA OTROKE K POLJUBLJANJU NA LICA IN JIH OB TEM NAGRAJUJE S POHVALAMI TER S TEM VZPODBUJA TAKO POČETJE, 3.3.2022)

Spolno nadlegovanje zajema verbalno in fizično vedenje s spolno vsebino. Pri tem je potrebno poudariti, da gre za nezaželeno vedenje. Spolno nadlegovanje je lahko usmerjeno na eno osebo ali pa na več oseb, to se pogosteje dogaja v javnosti, kjer neznanec spolno nadleguje nepoznane ljudi. Spolno nadlegovanje je nadvse neprijetno za žrtev. Spolno nadlegovanje se lahko razvije in stopnjuje v spolno zlorabo (Združenje za moč, b.d.).

Med opazovanjem sem opazila deklico, ki se je samozadovoljevala na ležalniku med počitkom tako, da so jo ostali otroci lahko opazovali. Masturbacija otrok je nekaj povsem normalnega in zaželenega, saj otrok na ta način spozna svoje telo in se uči uživati v svojem telesu brez spolne konotacije. Otrok, ki se samozadovoljuje, ne bi smel biti nekaj stigmatiziranega. Je pa samozadovoljevanje otrok vedenje, ki se ne izvaja pred drugimi in o tem se je z otrokom potrebno pogovoriti. V večini otroci sami pridejo do spoznanja, da je samozadovoljevanje nekaj, kar počnejo brez opazovanja druge osebe, če ne, pa je naloga odraslega, da o tem pouči otroka in pri tem pazi, da pri otroku ne vzbudi občutka sramu, saj bi to lahko vplivalo na kasnejše seksualne frustracije in celotni spolni razvoj.

“Danes je v skupini otrok, starih med tri in štiri leta, pred počitkom ena izmed deklic masturbirala na ležalniku, tako da so jo lahko videli prijatelji. To je izgledalo tako, da je z rokami segla v hlače in se dotikala svojega spolovila. Ko sem to opazila, sem šla do nje in jo prosila, da da roke iz hlač. Povedala sem ji, da ni nič narobe s tem, da se dotika, da je super da spozna svoje telo, samo da naj tega ne počne v vrtcu pred prijatelji, ker se lahko ob tem počutijo neprijetno.” (DEKLICA PRED OSTALIMI OTROCI MASTURBIRA NA LEŽALNIKU PRED POČITKOM, 16.3.2022)

Otroško samozadovoljevanje ni zelo redek pojav. Otroško samozadovoljevanje običajno ni povezano s seksualnostjo, ampak se otroci z dotikanjem svojih spolovil mnogokrat umirjajo in sproščajo stres. To vedenje lahko pri odraslih in tudi pri vrstnikih sproži neprijetne občutke, zato je pomembno, da otroka naučimo družbeno sprejemljivih vedenj, s katerimi lahko prav tako sprošča stres. Otroci, ki se v stresnih situacijah samozadovoljujejo, pogosto trpijo zaradi pomanjkanja nežnosti in telesnega stika, zato jim v stresnih situacijah skušajmo nuditi še več bližine in stika kot sicer. Kadar opazimo samozadovoljevanje pri otrocih pa vseeno najprej preverimo, ali obstaja možnost spolne zlorabe pri otroku (Barbara Kreš, 2018).

Določanje meje sprejemljivega vedenja

Med pogovorom z vzgojiteljicami sem prišla do spoznanja, da je mejo med sprejemljivim in nesprejemljivim vedenjem včasih zelo težko določiti. Po prebiranju zapisov fokusnih skupin ugotavljam, da imamo ljudje med seboj različna pojmovanja tega, kaj je že sporno in kaj je še sprejemljivo. Vsak izhaja iz sebe ter iz svojih izkušenj in vsak zase oblikuje svojo normalnost. Razumljivo je, da od posameznika do posameznika pri tem prihaja do različnega dojemanja normalnosti in določenih razlik. Zaradi tega lahko kdaj nehote prestopimo meje nekoga drugega, ki je pri določanju svojih mej bolj strikten od nas. Med poslušanjem vzgojiteljic me je

presenetilo, da opazk, ki namigujejo na spolnost, vse ne dojemajo kot spolno nadlegovanje in posploševanje, da ljudje na plaži načeloma nimajo namena komu škodovati. To zadnje predvidevanje je po mojem mnenju presplošno in morda celo naivno, saj namer ljudi, niti znancev, kaj šele neznancev, ne moremo predvideti (*Težko je določiti natančno mejo kaj je še vrede in kaj je že nasilje, se nisem nikoli zares poglobljala v to, se nisem niti rabila (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Opolzkega govorjenja jaz mogoče ne bi dala pod spolno nasilje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Je kar zanimiv pomislek, ampak golota na plaži se tudi meni ne zdi sporna. Načeloma ljudje na plaži res nimajo namena koga spolno zlorabiti, se mi zdi kar ekstremno biti skos v strahu pa se omejevati še na plaži. (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022)*).

Iz etnografskega dnevnika je prav tako razvidno različno dožemanje sprejemljivega in nesprejemljivega vedenja. Sama sem to najbolj opazila med pogovorom z eno izmed vzgojiteljic, ki se ji je vedenje, ki je za moje pojme nekaj nujnega in edino pravilnega zdelo neumno in neizvedljivo. V svojem primeru sem to razliko v dožemanju morda opazila tudi zaradi starostne razlike. Jaz sem namreč odrasčala v drugačnih pogojih kot starejša vzgojiteljica, kar gotovo vpliva na dožemanje normalnega in obratno ne-normalnega. Vzgoja otrok danes je drugačna od vzgoje otrok včasih. Menim, da je vzgoja otrok nekaj, kar se ves čas spreminja in naloga ljudi, zaposlenih v vzgoji je, da so za spremembe, sploh pozitivne in take, ki ugodno vplivajo na otroke, odprti in se pripravljeni naučiti ter sprejeti kaj novega in drugačnega, ko gre za korist otroka.

“Med počitkom otrok je pogovor z vzgojiteljico nanesel na pisanje moje diplomske naloge. Povprašala me je o temi naloge in začela sem ji razlagati, o čem bom pisala. Ko sem govorila o tem, da se mi zdi, da bi morala vzgojiteljica, preden objame otroka, ob prihodu otroka v vrtec vprašati za dovoljenje, da se mi zdi korektno, da se otroka pred previjanjem vpraša, ali mu lahko menjamo plenico ter preden otroku pomagamo pri brisanju zadnjice vprašamo za dovoljenje. V momentu se je vznemirila in mi rekla da se ji zdi to neumno, da ni izvedljivo in da se otroci glede tega ne morejo odločati v predšolskem obdobju.” (POGOVOR Z VZGOJITELJICO O TEM, DA SE OTROKA VPRAŠA ZA OBJEM, PREVIJANJE PLENICE, POMOČ PRI BRISANJU RITKE, 21.2.2022)

Ne glede na raznolike poglede na to, kaj je spolno nasilje in kaj ne, je potrebno, da posamezniki ve, da mej nekoga drugega ne sme prestopati, prav tako pa je pomembno, da se otroka nauči

postavljati meje. Otrok se mora zavedati da ima sam moč odločanja o tem, kdo se ga sme dotikati in kje (Štirn, 2009, str. 18–45).

SLABI DOTIKI

Neprimerno dotikanje

Med izvedbo fokusnih skupin je večina sogovornic slabe dotike razumela kot neprimerno dotikanje. Poudarile so, da že sama besedna zveza nosi nek negativen prizvok in da lahko že samo po tem sklepajo, kaj so slabi dotiki. Strinjale so se, da so slabi dotiki nezaželeni, torej da si jih oseba, ki jih je deležna, ne želi, se ob njih ne počuti prijetno in so ji ti dotiki preveč ter odveč. Sogovornice so me dobro poslušale in odlično sklepale, kaj so slabi dotiki. Nekatere so omenile, da so to zli dotiki in menijo, da je nasilno vedenje, oziroma slab dotik, objemanje otroka, ki si objema ne želi. Mislim, da je to relevantna tema pogovora, sploh v vrtcu z vzgojiteljicami, ki so v vsakodnevnem stiku z otroki in kjer lahko hitro pride do neželenega objema. Med odgovori je moč zaslediti tudi observacijo nekaterih vzgojiteljic, in sicer, da se otroci med seboj neprimerno dotikajo. Poudariti pa je potrebno, da so mnenja, da gre za dotike, ki niso škodoželjni in za dotike, ki so jih nekje videli ter da so otroci željni raziskovanja. (*Jaz si pod slabe dotike predstavljam dotike, ob katerih mi je neprijetno (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); To že kar samo ime pove da niso dobri. Se sliši, kot da so storjeni s slabim namenom (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Če pa z nekimi sebičnimi nameni "rineš" v otroka pa je lahko to slab dotik (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Tudi jaz mislim, da mora biti slab dotik storjen s slabim namenom (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Ne vem, če je nujno, da so storjeni s slabim namenom. Če otroka objamem, ker si to želim jaz, pa otroku ni prijetno in tega takrat ne rabi, je to slabo, to ni dober dotik. To je neka vrsta nasilja pomoje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Če vem, da otrok noče objema, ga ne bom objela, bi se počutila slabo, če bi ga. To bi bila neka vrsta nasilja, ne vem pa, če ravno spolnega, to bi bil slab dotik. Z nekim slabim namenom oz. sebičnim namenom (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Se strinjam glede teh slabih dotikov, saj že ime samo pove, da niso nič kaj dobrega (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Tako, slabi dotiki so neki neprijetni, posegajo v osebni prostor posameznika, so vse prej kot dobri (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Slabi dotiki, to so dotiki z nekim slabim namenom, niso prijetni (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Jaz si kot slabe dotike predstavljam neke dotike z ne ravno dobrimi nameni. Neke zle dotike (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022; Tako ja, vse ni spolno nasilje, je pa tudi po moje nasilje, če otrok noče objema in se ga s tem sili. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022)).*

Pomembno se mi zdi poudariti, kako jasno so nekatere definirale, kakšni objemi in dotiki spadajo pod spolno nasilje in kateri so nasilno vedenje, niso pa nujno tudi spolno. Pomembno je, da znajo vzgojiteljice tako jasno definirati, kaj je in kaj ni spolno nasilje in so pozorne na »malenkosti«, ko je govora o različnih vrstah nasilja, ker lahko tako različne vrste nasilja pravočasno opazijo in jih preprečijo. Omenile so, da se neželen objem, ki je zaradi neželenosti nasilno vedenje, lahko kaj hitro spremeni v spolno nasilje, če roke tistega, ki objema, zaidejo na neprimerna mesta na telesu, ki pa so skrita pod spodnjim perilom. Tukaj lahko ponovno omenim pravilo perilo, ki bi se ga morali držati vsi (*Slab dotik je po moje dotik s slabim namenom, ko nekdo otroku želi škodovati in se ga dotika po zadnjici, spolovilu, tudi prsih (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Sam neželen objem pa je pod določenimi pogoji po moje tudi lahko spolno nasilje. Odvisno od situacije, od tega, kje so med objemom roke tistega ki objema... Je več dejavnikov, ki lahko navaden objem spremenijo v takega, ki spada pod spolno nasilje (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Tudi jaz bi nekatere objeme štela pod spolno nasilje, če ne pod spolno nasilje, pa vsaj pod te nedobre dotike (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Mislim po mojem mnenju bi se pod nekaterimi določenimi pogoji in v nekaterih situacijah tudi objem lahko štel pod spolno nasilje. Mogoče smo si zdaj vse predstavljale tisti objem dobrodošlice, ko osebo ali pa otroka pozdraviš, ampak sej med objemom so lahko roke kjerkoli na telesu in če zaidejo na neprimerna mesta, je to po moje spolno nasilje, ne samo nasilje. Če pa med objemom ne pride do otipavanja, pa spada pod nasilje, ne pod spolno nasilje. Tak objem bi bil definitivno tudi slab dotik, ker ni prijeten, ni normalen, je neprimeren. Slabi dotiki na splošno so taki, neugodni (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Po moje so to neki dotiki po predelih, ki jih imamo sicer pokrite s spodnjim perilom, vsaj po moje (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Tudi jaz mislim, da so to dotiki po predelih telesa, kjer se nas ne sme dotikati kar vsakdo (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Točno, slabi dotiki so dotiki tam, kjer imamo ljudje načeloma spodnje perilo. So neprimerni in nezaželeni. Niso prijetni in spadajo pod spolno nasilje po mojem mnenju (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022); Kakšno otipavanje, slačenje, tudi razkazovanje. Nisem dobila občutka, da se otroci zavedajo, kaj počnejo, jih žene neka radovednost, nekateri pa so tako vedenje mogoče kje videli in se z njim seznanili, ne morem nič reči s čisto gotovostjo. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022)).*

Pravilo perilo govori o tem, da se nas ne sme nihče dotikati po intimnih predelih. Otroke uči, da so intimni predeli tisti, ki so običajno prekriti s spodnjim perilom. Omeni tudi izjeme, kadar

se določene osebe, kot sta zdravnik in medicinska sestra, lahko dotikata tudi otrokovih intimnih predelov, ampak za to morata pojasniti vzrok (NSPCC, b.d.).

Iz etnografskega dnevnika je razvidno, da v vrtcu občasno pride do neželenih dotikov in objemov, ki pa niso vedno vzgojiteljičini. Otroci se včasih zavedno ali nezavedno na neprimeren način dotikajo prijateljev. Med opazovanjem sem opazila, da se otroci včasih skrijejo, medtem ko se svojih prijateljev neprimerno dotikajo, kot da s tem pokažejo, da ne želijo da jih kdo moti, želijo zasebnost. Morda to storijo tudi zato, ker se neprimernosti teh dotikov zavedajo in s tem razlogom iščejo skrivališče ali pa želijo, da to ostane njihova skrivnost, ker morda že imajo kakšno podobno skrivnost z odraslo osebo.

“V eni izmed skupin otrok, starih med pet in šest let, je deklica, ki se pogosto razkazuje in slači. Otroci v skupini so to že nekako normalizirali. V času, ko sem nadomeščala pomočnico vzgojiteljice v tej skupini, so se otroci samostojno igrali v koticu, ki ni popolnoma pregleden del v igralnici. Iz koticu se je slišal jok in kričanje deklice. Hitro sem šla pogledat, kaj se dogaja in videla, da so trije dečki deklico potisnili na blazino in ji na silo začeli slačiti hlače. Takoj sem jih ustavila, poslala iz koticu in pomirila deklico. Prosila sem jo, da mi pojasni, kaj se je zgodilo in mi pove, kako se počuti. Po pogovoru z njo sem šla do dečkov in tudi njih vprašala, kaj se je dogajalo. Ker so navajeni, da se deklica slači pred njimi, niso videli problema v tem, da jo slečejo tudi oni, kadar jo želijo videti razgaljeno. Z njimi sem se pogovorila o pravih in nepravih dotikih ter jih poučila o tem, kako se ne smejo obnašati do prijateljev. To sem kasneje omenila vzgojiteljici, ki se do zdaj ni zavedala, kakšne posledice ima lahko ignoriranje razkazovanja deklice pred otroki.” (FANTJE ŽELIJO SLEČI DEKLICO, ČEPRAV ONA TEGA NE ŽELI, 23.2.2022)

“V skupini otrok, starih ena do dve leti, najstarejši deček poljublja in objema otroke, kljub temu, da oni tega vedno ne želijo. To izgleda tako, da začne hitro korakati k otroku, ki si ga izbere, ga močno stisne k sebi in poljubi na obraz, tudi na usta. Večino otrok tega ne mara in začnejo jokati že ko vidijo, da deček hodi v njihovo smer. Če sva bili z vzgojiteljico dovolj hitri, sva preprečili, da bi stiskal in poljubljal otroke, ki si tega ne želijo, če pa je bil deček hitrejši od naju, sva posegli vmes in vzgojiteljica mu je vedno rekla, da naj ne objema otrok, ki si tega ne želijo in ki jokajo, kadar jih stiska ter da naj jih vpraša, ali jih lahko objame in poljubi. Deček je samo rekel ojoj in kasneje stvar ponovil.” (DEČEK POLJUBLJA OTROKE NA OBRAZ, ČEPRAV ONI TEGA NE ŽELIJO, 8.3.2022)

“Danes sem bila v skupini otrok, starih tri do štiri leta. Po malici smo se odpravili v garderobo, kjer se otroci obujejo in oblečejo za na igrišče. Medtem ko sem enemu otroku pomagala pri obuvanju čevljev, sem zaslišala jok deklice. Hitro sem preverila, kaj se dogaja. Deklica mi je v joku pokazala in povedala, kako se je dotaknil eden izmed prijateljev. Z roko se je dotaknila svojega spolovila. Deček, ki se je neprimerno dotikal deklice, je gledal v tla in se smejal.”
(DEČEK SE DOTAKNE DEKLIČINEGA SPOLOVILA, 31.3.2022)

Pri neprimernih dotikih med otroci gre v večini primerov za neke nenamerne in neškodljive dotike. Pred opazovanjem in samim delom v vrtcu na malenkosti, kot so potiski na otroških oblačilih, nisem bila zares pozorna. Se mi pa zdi zelo pomembna ugotovitev, da lahko barviti potiski pritegnejo otroke, ki se potiskov želijo dotakniti. Pri izbiri otroških oblačil je zato potrebno biti pozoren tudi na to, saj se lahko v nasprotnem primeru otrok znajde v njemu precej neprijetnih situacijah.

“Deček je v joku pritekel do mene, za njim pa štirje otroci, ki so se smejali. V joku mi je pokazal in povedal, kako so se ga prijatelji dotikali po majici s svetlečim detajlom, ki se ob dotiku spreminja. Ni želel, da se ga prijatelji dotikajo, ker mu je ob tem neprijetno. Otroke sem ustavila. Pomirila otroka, ki je jokal in se pogovorila z otroki, ki so se dotikali prijatelja. Povedala sem jim, da se ne smejo dotikati prijateljev, če prijatelji tega ne želijo. Skozi pogovor so otroci začeli razumeti, kako se prijateljev lahko dotikajo in kako ter kdaj ne.”
(MAJICA S SVETLEČIM DETAJLOM, 16.2.2022)

Med opazovanjem sem prišla do spoznanja, da se otroci včasih neprimernosti dotikov zavedajo na način, da vedo da niso v redu, ne vedo pa točno, v kakšnem kontekstu so sprejemljivi in v kakšnem ne. Dostikrat se zgodi, da posnemajo vedenje staršev ali pa odraslih oseb, ki so jih videli recimo na televizijskem zaslonu ali pa gre za običajno otroško radovednost. Ko se otrok poslužuje slabih dotikov, je reakcija odraslega zelo pomembna in ključnega pomena. Z otrokom se je treba namreč pogovoriti, zakaj nekateri dotiki niso sprejemljivi ter kateri dotiki so .

“Danes sem bila prvič v skupini otrok, starih med tri in štiri leta, o kateri bom napisala današnji dnevnik. Otroci so me hitro sprejeli in se igrali z menoj. Po zajtrku smo odšli v telovadnico, kjer sva jih z vzgojiteljico posedli, da sva lahko v miru pripravili gibalni poligon. Med pripravo sta za menoj pritekla dva dečka in en za drugim sta me udarila po zadnjici ter se smejala in sramežljivo pogledovala proti tlu. Prijela sem ju za roki in odpeljala do klopi in ju posedla ter ju vprašala, zakaj sta me udarila po zadnjici. Otroka sta se samo smejala in gledala v tla. Nato je eden izmed njiju povedal, da je bila to ideja enega fantka on pa se je kar strinjal in sta

zato pritekla oba. Ko sem dečka vprašala, od kje mu ideja, ni nič odgovoril. Z njima sem se pogovorila ter ju poučila o tem, da se me na tak način ne smeta dotikati, niti se tako ne smeta dotikati svojih prijateljev, ker se po takih dotikih slabo počutimo. Fant se mi je opravičil, opravičilu se je pridružil tudi deček, ki je sledil ideji prvega.” (DEČKA ME UDARITA PO ZADNJICI, 25.2.2022)

“Na igrišču sem sedela na klopi in opazovala otroke pri igri. Do mene je pritekel šestletni deček. Najprej me je objel, nato pa me je prijel za roke, nato za obraz in mi razprl jakno ter zlezel pod mojo majico in se me začel dotikati. Hitro sem se vstala in se umaknila ter mu pokazala, da tega ne sme. Deček prihaja iz Sirije in ne razume slovenskega jezika. Razumel je, da tega ne sme početi in da mi to ni bilo všeč, ampak se je vseeno le nasmejal in odpeljal s kolesom.” (SIRSKI DEČEK ME ŽELI SLEČI, 23.3.2022)

V enem primeru sem zaznala, da si otrok vzgojiteljičinega objema ni želel, pa ga je bil vseeno deležen. Vzgojiteljica se je neprimernosti objema naknadno zavedala in situacije ne bi še enkrat ponovila. Nezaželen objem je bil v tem primeru neškodovljen in je pri otroku nenamerno povzročil določeno mero neugodja. Pomembno je, da se vzgojiteljica zaveda svoje napake in se je iz dogodka nekaj naučila.

“V skupini, v kateri sem delala danes, je eden izmed otrok malce zaprt vase. Med pogovorom gleda v tla, tišči roke k prsim in menca z nogami. Z nežnim pristopom mi je uspelo, da se fant z menoj pogovarja normalno in me celo samoiniciativno objame. Ko je to videla pomočnica vzgojiteljice, je mislila, da bo otrok objel tudi njo, zato se je kar napotila k njemu in ga stisnila v objem. Otrok je zmrznil, roke so mu visele ob telesu in panično je pogledoval proti meni. Vzgojiteljica je kaj kmalu opazila, da ji otrok objema ni vrnil in ga je spustila. Deček je obstal na mestu in gledal v tla, zgledalo je, kot da ne ve, kaj naj naredi. Pristopila sem do njega in ga vprašala ali je vse v redu, odgovoril je pritrdilno in me vprašal, ali se lahko gre igrat.” (VZGOJITELJICA OBJAME OTROKA, ČEPRAV ON TEGA NI ŽELEL, 2.3.2022)

Nesporni dotiki

Pri izvedbi fokusnih skupin vse sogovornice niso bile skladnega mnenja. Nekaj jih meni, da neželen objem ni nasilno vedenje, saj mora biti nasilno vedenje nujno povzročeno s slabimi nameni. To mnenje me je precej presenetilo, se mi ga pa zdi vredno omeniti, saj lahko ponovno vidimo, da imamo posamezniki različne meje sprejemljivega in nesprejemljivega, vendar je neželen objem nekaj, kar bi morali vsi dojemati kot nesprejemljivo vedenje. Otroka v

nasprotnem primeru učimo, da se sami nimajo pravice odločati o tem, kdo se bo njihovega telesa dotikal. *(Bi rekla, da objem ni nasilje, otroka nikoli ne objamem s slabim namenom (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Res pa mislim, da objem otroka, ki ga poznam, ni nasilje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022)).*

Med opazovanjem sem se znašla v situaciji, ko se vzgojiteljici njeno vedenje ni zdelo sporno, prav tako pa ga je otrok doživel kot nekaj pozitivnega, meni kot opazovalki pa se vedenje ni zdelo najbolj primerno. Menim, da je do tega prišlo, ker sem tekom svoje raziskave postala zelo občutljiva na vedenja, ki bi lahko bila neprimerna in me določene situacije hitro zmotijo. Poljub vzgojiteljice na otrokovo lice se načeloma ne sliši kot nekaj obsojanja vrednega, vendar kljub temu menim, da vzgojitelj ni otrokov starš, tekom dneva je v stiku z mnogo otroci in poljub na lica se mi ne zdi najbolj higienski, gotovo pa je tudi kakšen otrok, ki si tega ne želi in bi tak poljub lahko doživel kot slab dotik.

Otroke je že kot malčke potrebno učiti o mejah osebnega prostora. Otroci se morajo zavedati, da morajo sami odločati o tem, kdo se jih lahko dotika in kako. S tem, ko vzgojitelji poljubljajo otroke na lica, jih ne učijo postavljanja mej osebnega prostora. Vsiljeni poljubi na otrokova lica otroku sporočajo, naj sprejme želje in pričakovanja drugih ljudi, čeprav se tičejo zgolj in samo njegovega telesa (Štirn, 2009, str. 30–45).

“Pri prebujanju otrok, starih tri leta, je vzgojiteljica večkrat na lica poljubila otroka, ki je jokal. Njen namen je bil, da ga s crkljanjem in poljubi potolaži, vendar mislim, da je takšno vedenje zaposlenih v vrtcu neprimerno. Otrok se sicer ni izmikal, mirno je sedel v naročju vzgojiteljice.”
(POLJUB NA LICE OTROKA, 15.2.2022)

STORILCI SPOLNEGA NASILJA NAD OTROCI

Potencialni storilci

Sogovornice so z menoj spregovorile tudi o storilcih spolnega nasilja nad otroci. Z menoj so delile svoje mnenje glede tega, kdo vse so potencialni storilci. Pomembno se mi zdi omeniti, da jih velika večina meni, da so storilci spolnega nasilja nad otroci lahko vsi oziroma da ne moremo z gotovostjo vedeti, kdo ni. To nam da vedeti, da ne smemo nikomur popolnoma zaupati. Kot potencialne storilce so dostikrat omenile tudi starše, katerih vloga je sicer nudenje občutka varnosti otrokom. Družina je okolje, za katerega običajno predvidevamo, da je otrokovo varno zavetje, kljub temu pa se zlorabe ne tako redko dogajajo ravno znotraj družine. Pomembno je, da se te možne nevarnosti zavedamo in smo pozorni na znake, ki bi lahko izdajali nasilje v

družini. Kot odgovor na vprašanje, kdo so potencialni storilci spolnega nasilja nad otroki, se je pojavila observacija, da so občasno mladi nasilni drug do drugega. Tukaj moramo biti odrasli pozorni, saj mladi v večini primerov le posnemajo vedenje, ki so ga nekje videli ali pa celo sami doživeli. *(Jaz bi rekla, da so storilci lahko vsi. Ne morem reči, da nekdo je in spet nekdo drug ni potencialni storilec. Zelo rada bi rekla, da starši niso, ampak iz dosedanjih izkušenj kar so no... Nisem še bila vzgojiteljica otroku, ki bi ga spolno zlorabljal starš pa tudi kdo drug ne da bi vedela, so pa starši pogosto nasilni do otrok na tak način da jih tepejo, taki primeri pa niso tako zelo redki in jih v vrtcu kar hitro opazimo ter sprožimo postopek (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Tudi starši so lahko nasilni do svojih otrok. V sosednji skupini je primer, ko en očim pretepa sina te svoje nove partnerke, ki ima otroka v našem vrtcu. Mama tega fantka ščiti svojega novega partnerja in s tem še dodatno ogroža otroka (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Ja res vsak lahko spolno napade otroka. Pa to kdorkoli, sploh ne moreš vedeti, ljudje so nepredvidljivi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Res redko sem slišala, da neznanec posili otroka (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Ja po moje kar vsak. Mislim težko bi zdaj rekla ta pa gotovo ni ali pa ta pa gotovo je ali pa bo. Vsak človek je lahko spolni nasilnež (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Ja vsak ima potencial, eni pa tudi zaradi službe ali pa ker imajo družino in zato več možnosti (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Uf, jaz bi rekla, da je težko reči, kdo ni možen storilec. Potencial ima vsak, ni vsak človek nasilnež, bog ne daj, ampak nikoli ne veš, ne moreš na prvo žogo reči, da nekdo ni. Tukaj se ne da predpostavljati, vsakdo je lahko, ni nekega določenega vzorca (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Ja, točno tako, kdorkoli, po navadi še prej tisti, ki bi po prvi oceni rekel, da niso nasilni (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Je pa lahko kdorkoli storilec, tukaj res nikoli ne veš zagotovo (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022); Tako je, kdorkoli je lahko nasilnež (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022); Mladi znajo biti nasilni med seboj. So pa to obnašanje morali nekje videti, mogoče doma ali pa kje drugje, in se ga naučiti. Tako da glavni storilci so vsekakor odrasli, kdo točno pa je nemogoče reči. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022)).*

Vzgojiteljice so kot potencialne storilce omenjale tudi trenerje različnih športnih in plesnih aktivnosti, vzgojitelje, pa tudi duhovnike. Trenerje in vzgojitelje so omenile zato, ker imajo priložnost biti veliko v otrokovi bližini. Služba jim torej omogoča več možnosti in priložnosti za spolni napad. V večini primerov se ljudje za poklic ki ga opravljajo, sploh če je ta poklic povezan z ljudmi, odločijo zato, ker imajo preprosto radi ljudi, so družabni in se v družabnih situacijah dobro znajdejo. Vedno pa vedno žal ni tako, zato moramo biti na to pozorni, vedno

ni dobro kar zaupati, da so nameni ljudi čisti in neškodljivi. *(So pa otroci ogroženi tudi izven družine seveda. Slišala sem že za veliko primerov posilstev v cerkvi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Tudi cerkev, duhovniki so lahko res nevarni, bi rekla, da bolj kot vzgojiteljice (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Pa tudi trenerji kakšnih športov, plesa, ne vem, kaj vse otroci trenirajo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Ne vem, en oskrbnik živalskega vrta ima gotovo manj priložnosti, kot pa kakšen trener gimnastike recimo (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Tudi jaz mislim, da je lahko vsak storilec spolnega nasilja, po tem, kar smo zdaj povedale, imamo me v vrtcu ogromno možnosti in priložnosti. (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022)).*

Iz raziskav je razvidno, da je napadalec v veliki večini primerov žrtvi znan. Le redko se zgodi, da je napadalec popolni neznanec. Več kot 60% spolnih napadov se zgodi v žrtvinem domu, napadalci so lahko tudi družinski člani (Pleines, 2009, str. 28–39).

Sogovornice so omenile tudi nevarnost spolnih zlorab s strani duhovnikov. Iz raziskav je razvidno, da je v Sloveniji med dva do štiri odstotkov duhovnikov, ki spolno zlorablajo otroke. O zlorabah v cerkvi se je začelo govoriti okoli dvajset let nazaj. Problematika na tem področju je, da so žrtve naučene tolerirati veliko spolno nasilnega vedenja, naučene so molčati in ustreči odraslim (Zaviršek, 2018, str. 248–251).

Med izvedbo fokusne skupine se je nekajkrat ponovilo mnenje, da so storilci spolnega nasilja pogostejše moški kot ženske. Ta komentar je v ogromno primerih resničen. Sogovornice so omenile tudi materinski čut, ki naj bi deloval kot neko varovalo pred spolnim nasiljem nad otroki, ki pa je mit in ne deluje kot varovalo pred spolnim nasiljem nad otroci. Tudi ženske so akterke spolnega nasilja nad otroci, dejstvo pa je, da so moški pogostejše. Omenile so tudi, da so med otroci dečki pogostejše fizično nasilni v primerjavi z deklicami. *(Čisto stereotipno, ampak ne vem, se mi zdi, da ženske imamo ta nek materinski čut in da so moški bolj podvrženi temu, da so storilci spolnega nasilja nad otroki in nad odraslimi (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Takoj, ko sem slišala vprašanje, sem pomislila na storilce moškega spola (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Vsekakor tudi jaz mislim, da je lahko storilec vsak, bi pa rekla, da so moški pogostejše. Že če otroke pogledam, fantki prej udarijo, rinejo v osebni prostor in tako. Pri deklicah to redkeje opazim, če sploh kdaj (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Ampak takole na prvo oko bi rekla, da moški pogostejše zlorablajo kot ženske (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Pa ne samo moški, so tudi ženske, ampak sem prepričana, da moški večkrat izvajajo nasilje kot ženske (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Bi rekla, da so moški pogostejše nasilni kot ženske, tako da je*

verjetno večji delež moških storilcev kot ženskih storilk. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022)).

Dejstvo je, da so ženske pogostejše žrtve različnih oblik nasilja, tudi spolnega, s strani moških. Nasilje se dogaja v vseh družbenih slojih, ne glede na starost in stopnjo izobrazbe. Moški svojo fizično premoč nad ženskami v veliko primerih uporabijo kot premoč in način obvladovanja žensk (Dobnikar, 1991, str. 138–141).

Do odraslosti 9,5 odstotka oseb ženskega spola doživi neko obliko spolne zlorabe, odstotek moških oseb, ki do 18. leta starostni doživijo spolno zlorabo je 2,6 odstotka. Razvidno je, da je odstotek žensk precej večji (Kuhar, Zaviršek, 2023, str. 55).

Patriarhalni družbeni sistem ženske dojema in prikazuje kot šibke, moške pa kot močne, dominantne in kot spolno bolj aktivne v primerjavi z ženskami, kar pa ni prikaz realnosti. Posledično tudi ženske same sebe dojemamo kot neenakovredne in šibkejše, kar pripomore k pogostejšemu nasilju moških nad ženskami. (Darja Zaviršek, Razkrivati razkrito, ponavljati povedano: Od mesta dam do spletnih uporov: spremna študija. V C. Emcke (ur.), Ja je ja in...:monolog (str. 91–125). Založba Cf*, Ljubljana, kot navedeno v Zaviršek, 2023, str. 53).

Med opazovanjem z udeležbo sem bila prisotna pri različnih oblikah nasilja. Opazila sem, da otroci, ki se med seboj neprimerno dotikajo in s tem prijateljem povzročajo stisko, tega ne počnejo s slabimi nameni, niso škodoželjni, ampak jih do takega vedenja privede radovednost, igrivost, nevednost, kdaj celo posnemajo vedenje staršev ali pa vedenje ljudi, ki so ga verjetno videli na spletu. Med opazovanjem vzgojiteljev, otrok, pa tudi same sebe v vrtcu sem opazila kar nekaj situacij, ki so se mi zdele sporne. Niso prav vse namigovale na spolnost, je bilo pa kar nekaj neprimernih opazk, situacij pa tudi vedenj. Neprimerne vedenja starša sem bila deležna tudi sama. Pri tem se mi zdi nujno poudariti, da se otroci mnogokrat ravna po vzoru staršev, tudi če so ti nasilni. Prav tako pa so v situaciji, v kateri starš izvaja nasilje, otroci prestrašeni in se ne počutijo varno. Po dogodku sem izvedela, da je vzgojiteljica z otroki izvedla pogovor o neprimernosti vedenja omenjenega starša, kar se mi zdi pohvalno in nujno glede na situacijo. Pomanjkljivo se mi je zdelo ravnateljčino vedenje, ki je bilo ignoriranje nasilnega dogodka v vrtcu, kjer bi moralo veljati in se tudi upoštevati pravilo ničelne tolerance nasilja. V tem primeru lahko rečem, da ravnateljica vrtca podpira tako vedenje, saj ne stori ničesar, s čimer bi ga preprečila ali pa ukrepala v primeru, ko do le-tega pride in je tako sokrivec.

“Danes sem bila v času po kosilu sama s skupino predšolskih otrok. Ena izmed deklic je v vrtec prinesla svojo igračo, ki se je med igro s prijatelji strgala. Svetovala sem ji, da igračo odnese

v garderobo, da se ne bo še bolj poškodovala, in deklica je to tudi storila. Krivca nisem iskala, saj se je plišasti igrači rep natrgal med skupinsko igro. Ko je prišel oče po deklico v vrtec, smo bili že združeni s sosednjo skupino. Nespoštljivo je stopil v igralnico in me ostro ogovoril z besedami, kaj se je zgodilo z igračo. Povedala sem mu, da so se otroci skupaj z njegovo hčerko igrali in po nesreči natrgali rep. Napadalno me je vprašal, kdo bo za škodo odgovarjal. Odgovorila sem mu, da je v primeru, da otrok v vrtec prinese svojo igračo, potrebno v zakup vzeti, da se igrača lahko poškoduje in da ostali otroci ter vzgojitelji za to ne odgovarjamo. Lastne igrače se v vrtec nosi na lastno odgovornost in starši so s tem pravilom seznanjeni. Starša so te besede vznemirile, nad menoj je povzdignil glas ter me z vrati potisnil ter zaprl v igralnico. Otroci so se prestrašili in obnemeli. Vzgojiteljica, ki je bila prav tako prisotna, ni reagirala. Dejanje starša me je vznemirilo, zato sem odprla vrata in šla za njim v garderobo. Zabrusila sem mu, da takšnega odnosa ne bom tolerirala in da se nima pravice tako obnašati ter znašati nad menoj ter mene in otroke izpostavljati nasilju. To ga je še dodatno iztirilo in na vso moč je začel kričati name. V garderobi je bilo prisotnih še nekaj staršev, ki so obnemeli in mi nakazali naj se raje umaknem, saj je kazalo, da bo oče postal fizično nasilen. Deklica, čigar oče me je napadel, je jokala in se stisnila k steni. Skupaj z očetom sta nato odvihrala iz vrtca. Starši so pristopili do mene in me spraševali, če sem v redu in v šoku ponavljali, da tako vedenje ni normalno. Takoj po incidentu sem poklicala ravnateljico vrtca in ji povedala, kaj se je zgodilo in da želim, da se ukrepa. Ravnateljica mi je odgovorila z besedami, da imajo starši vedno prav, da vedenje sicer ni bilo primerno, ampak da tako pač je. Vzgojiteljica je naslednji dan na lastno pest izvedla pogovor s staršem, drugega ukrepanja ni bilo. Otroci so staršem in vzgojiteljem, ki niso bili prisotni, še nekaj naslednjih dni govorili o incidentu, s starši pa se o tovrstnem nasilju ni pogovoril nihče.” (NASILNO VEDENJE STARŠA NAD MENOJ, 10.2.2022)

V enem izmed dnevnikov je zapis o vedenju otroka, ki je sumljivo. Otrok prikazuje vedenje, ki ga je videl doma. Naloga vzgojiteljev v takih primerih je, da so na otroka pozorni in po potrebi ukrepajo ter se z otrokom veliko pogovarjajo. Menim, da je redkokateri otrok agresiven brez logične razlage in da gre v večini primerov za priučeno vedenje ali pa izražanje stiske. Preko opazovanja otrok lahko razberemo veliko stvari, med drugim tudi to, da so žrtve nasilja, zato je take situacije, kot sem jo opazila v vrtcu, potrebno podrobneje raziskati in po potrebi ukrepati.

“Ob mojem prihodu v skupino otrok, starih med štiri in pet let, so se otroci igrali v kotičku z dojenčki. Po nekaj minutah igre je eden izmed dečkov začel tekati po igralnici z dojenčkom v roki, tepel ga je po zadnjici in se smejal. Vzgojiteljica je otroka ustavila, saj je tekanje po igralnici prepovedano. Vzela mu je dojenčka in ga vprašala, zakaj ga tepe po zadnjici. Otrok

se je le smejal in gledal v tla. Čez nekaj časa je rekel, da ga tepe, ker je bil poreden. Vzgojiteljica ga je vprašala, kaj je naredil, da je bil poreden. Otrok je odgovoril, da je jokal. Vzgojiteljica je otroka posedla na stol in se z njim pogovorila o tem, da je jok v redu in da otrok ni poreden kadar joka, ampak potrebuje tolažbo. Vprašala ga je, ali ga doma starša kregata kadar joka in ali ga kdaj kdo udari kadar joka. Otrok je rekel, da ne in pri tem gledal v tla. Pogovor sta zaključila tako, da sta sklenila, da se otrok ne tepe in da ji mora povedati, če ga bo kdo kregal ali udaril kadar bo jokal.” (DEČEK TEKA PO IGRALNICI Z DOJENČKOM IN GA TEPE PO ZADNJICI, MED TEM SE SMEJI, 17.3.2022)

Naslednji dve situaciji, o katerih sem napisala zapis v etnografskem dnevniku, opisujeta otroško posmehovanje, ki izvira iz nevednosti, delno pa tudi iz naučenih vzorcev razmišljanja. Pogovor o različnih spolih z otroki je tema, ki ni običajna in pogosta. Zaradi tega pride med otroci do nevednosti in nepotrebne zmedenosti. Otroci prinesejo v vrtec različno znanje in mišljenje o različnih temah. Zgodilo se je, da je nekaj otrok svoje mnenje o manjvrednosti ženskega spola izrazilo na glas. Menim, da je vloga vzgojiteljev, pa tudi učiteljev, da se z otroki pogovorijo o teh temah brez obsojanja in na otrokom primeren način razložijo, da ne obstajata samo dva biološko določena spola in da smo si med seboj vsi enakovredni, čeprav smo si med seboj različni. Kot družba postajamo vse bolj odprti za raznolikosti in prav se mi zdi, da bi o tem učili tudi otroke brez da jim vsiljujemo svoje mišljenje, prav pa je, da so seznanjeni z raznolikostjo, s katero se bodo nekoč primorani vsaj srečati.

“V skupini otrok, starih med štiri in pet let, smo se po zajtrku posedli v krog. Eden izmed fantov je prišel na idejo, da bi sedeli v zaporedju fant, punca, fant, punca. Vsi se niso strinjali s tem in so se posedli naključno. Deček je vseeno na glas komentiral, kje bi moral kdo sedeti in se začel na ves glas smejati, ko je po njegovem na mestu, kjer bi morala sedeti punca, sedel fant. Začel je govoriti, da je punca in se norčevati iz njega. Ko sem ga vprašala, kaj je tako smešno, je komentiral, da se je usedel, kjer bi morala sedeti punca in da so punce slabše od fantov. V tistem trenutku so vsi utihnili in ga pogledali. Deček se je še naprej smejal in pridružili so se mu nekateri fantje ter komentirali, da so fantje močnejši in da lahko streljajo s pištolami. Vpletla sem se v pogovor in naštela stvari, v katerih so v tisti skupini deklice boljše od dečkov, recimo v gimnastiki in podobno. Povedala sem jim, da so prav tako kot fantje tudi punce boljše pri nekaterih stvareh in da te stvari niso nujno odvisne od spola ampak od karakternih značilnosti otrok ter da ne smemo primerjati spolov kdo je boljši, ker bo zaradi tega vedno nekdo žalosten po krivici. Po pogovoru so bili nekateri fantje zmedeni in tiho, nihče več pa ni komentiral, kdo

je boljši in kdo slabši.” (FANTJE SE POSMEHUJEJO ŽENSKEMU SPOLU, DEKLICE SE POČUTIJO NELAGODNO, 22.3.2022)

“V skupini otrok, starih od tri do štiri leta, je eden izmed dečkov prišel v vrtec s tremi kitami spletenih iz njegovih malo daljših las in s prstanom na roki. Ob prihodu mi je pokazal prstan in kitke ter rekel da je punca. Pohvalila sem njegov prstan in kitke ter slišala smeh deklice za menoj. Ko sem jo vprašala, kaj je smešno je rekla, da deček ni punca in vprašala, zakaj nosi prstan za punce. Zakaj nosi prstan, sem vprašala dečka, in deklici je sam odgovoril, da zato ker mu je všeč in ker je lep. Na komentar, da on ni punca, pa sem ji odgovorila, da če si danes želi biti punca, je lahko punca in da naj se o tem ne prepirajo z njim. Deček je postal sramežljiv in je prišel k meni v naročje. Ostali otroci so zadržano hodili okoli njega in se mu prijazno nasmehnil ali pa njegovega novega videza sploh niso opazili. Z norčevanjem je nadaljevala le deklica, ki se mu je smejala že zjutraj. Dečka sem opogumila, da naj se gre igrat in da bom v njegovi bližini ter da se lahko celo igram z njim, ne moreva pa se cel dan samo crkljati ker mu je nerodno. Čez čas se je sprostil in tudi prijatelji so se navadili na njegov novi videz. Deklica je prenehala z norčevanjem po pogovoru z vzgojiteljico.” (DEČEK REČE, DA JE PUNCA, OSTALI SE MU SMEJIJO, 30.3.2022)

Lastnosti storilcev

Sogovornice so v večini mnenja, da so storilci spolnega nasilja nad otroci ljudje, ki jim otroci zaupajo. Menijo, da so to ljudje, ki znajo pridobiti in kasneje izkoriščati to otrokovo zaupanje. Vzgojiteljice so omenile, da so storilci redko otrokovi neznanci, poznanim ljudem pa hitreje zaupamo in se ob njih počutimo varne. Poudarile so, da je potrebno biti posebej pozoren na ljudi, ki so očarljivi, saj so to lastnosti nasilnežev. Cilj je, da okolica ne posumi in ne verjame, da so zmožni nasilnega vedenja. Kot skupno lastnost potencialnih nasilnežev so sogovornice omenile še eno lastnost, in sicer nepredvidljivost, zaradi katere je težko določiti kdo je nevaren in kdo varen (*Pa to kdorkoli, sploh ne moreš vedeti, ljudje so nepredvidljivi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Moraš imeti tudi precej neke sposobnosti, da ti otrok zaupa. Kolikor vem o teh zlorabah se to ponavlja otroku ne zgodi samo enkrat, se ponavlja. Ta oseba, ki otroka zlorabi, ga gotovo prepriča, da nikomur ne pove, otrok mora tej osebi verjeti, jaz bi rekla, da mu očitno zaupa (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Če povežem s tem, da otrok zaupa temu, ki ga zlorablja in otroci zaupajo nam. Me smo se vseeno odločile za ta poklic, ker imamo rade otroke, ne da bi jim škodile, vsaj upam, da smo se vse za ta poklic odločile iz enakega razloga kot jaz (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Otroke*

zlorablajo ljudje, ki jim otroci zaupajo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Ja, točno tako, kdorkoli, po navadi še prej tisti, ki bi po prvi oceni rekel, da niso nasilni. Taki so najbolj nevarni, tisti očarljivi (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Zdaj če se me fokusiramo na otroke, bodo verjetno storilci tisti, ki jim otrok zaupa, ki so v otrokovi bližini. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022)).

Kuhar in Zaviršek v svoji raziskavi pišeta o tem, da je četrtna do tretjina vseh spolnih zlorab otrok povzročena s strani sosedov, temu sledijo družinski prijatelji. Otrokom nepoznanih storilcev je zelo malo, še manjši delež predstavljajo storilci, ki opravljajo poklice, kot so učitelj, zdravnik in podobno (2023, str. 59).

Priložnosti za napad

Iz zapisa fokusnih skupin je razvidno, da je po mnenju sogovornic priložnosti za napad ogromno, vsem priložnostim pa je skupno to, da so v okolju, kjer se zadržujejo otroci. Možnosti za spolni napad na otroka so torej večje v okoljih, kot so šole, vrtci, telovadnice za otroke, različni otroški športni ali plesni klubi, različni tečaji, religiozno usmerjene učilnice namenjene otrokom in podobno. Odrasli mnogokrat izkoristijo take situacije, v katerih so prisotni otroci. Večina staršev na okolja, kot so tečaji, namenjeni otrokom, vrtec, šola in podobno ne gleda kot na nevarna okolja, kjer bi lahko bili njihovi otroci kakorkoli ogroženi. Pomembno je, da tudi glede na videz varnih okolij kdaj podvomimo in smo pozorni na določene nepravilnosti in nevarnosti, ki bi lahko škodovala otrokom. Dejstvo je, da je spolno ali katero drugo vrst nasilja nad otrokom lažje izvesti v okolju, kjer sum za nevarnost ne obstaja in kjer se otrok počuti varnega ter ljubljenega. To, da se otrok počuti varnega, ljubljenega, sprejetega in ppripadnega, je zelo pomembno za otrokov razvoj. Naloga odraslih je, da poskrbimo, da so okolja, kjer se otrok zadržuje, zares varna in zanj primerna. *Slišala sem že za veliko primerov posilstev v cerkvi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Je pa verjetno več spolnih napadov tam in s strani tistih, kjer se otroci največ zadržujejo. Odrasli znajo take situacije izkoristiti (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Da otroka spolno zlorabiš, se moraš gotovo zadrževati nekje kjer so otroci (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Gotovo, vsak je lahko, ima pa mogoče več možnosti in priložnosti tisti, ki je v bližini otrok (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Ja, vsak ima potencial, eni pa tudi zaradi službe ali pa ker imajo družino in zato več možnosti. Sem pa prepričana, da ti ki imajo neka nagnjenja, da so nasilni, bodo gotovo našli možnost, da ta svoja nagnjenja izrazijo (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); po tem kar smo zdej povedale, imamo me v vrtcu ogromno možnosti in priložnosti (fokusna skupina*

2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Zdaj če se me fokusiramo na otroke, bodo verjetno storilci tisti, ki jim otrok zaupa, ki so v otrokovi bližini. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022)).

Sogovornice so omenile možnost spolne zlorabe otrok, ki jih zlorablajo duhovniki. Ta problematika se v medijih in politiki ni obravnavala vse do leta 1984. Odstotek duhovnikov, ki zlorablajo (v večini mlade dečke), je precej visok in se giblje okoli 5%. Sama cerkev se je namesto s problematiko spolnih zlorab v cerkvi v preteklosti ukvarjala s tem, kako ohraniti dober sloves institucije. Duhovniki so že od nekdaj na poziciji, kjer imajo ogromno priložnosti za spolni napad in malo možnosti, da jih pri tem kdo ujame (Jenkins, 1996, str. 3– 77).

Leta 2018 se je v Sloveniji začela iniciativa za preprečevanje in reševanje problematike spolnih zlorab v katoliški cerkvi. Dve leti kasneje se je oblikovala v zavod Dovolj je! Kampanja Dovolj je!, vzpodbuja pregon duhovnikov, ki so sodelovali pri zlorabi ali zlorabljali otroke in želi preprečiti nadaljnjo spolno zlorabljanje otrok v katoliški cerkvi. Odzivi na kampanjo so bili uspešni, med pričevalci je bilo kar nekaj duhovnikov, ki so bili kot otroci sami žrtve duhovniškega spolnega nasilja (Dovolj je!, 2018).

PREVENTIVNO UKREPANJE

Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja

Sogovornice so povedale, da ukrepajo, ko pride do nasilja. Pomembno se jim zdi, da se ukrepa tako, da do nadaljnjega izvajanja nasilja ne prihaja več. Tudi to je preventivno ukrepanje, saj kljub temu, da je do nasilja že prišlo, vključeni naredijo vse, da ne pride do ponovitve. Vzgojiteljice so povedale, da ukrepajo v primerih, kjer se otrok nasilno vede do ostalih otrok v skupini in da to naredijo tako, da nasilno vedenje nemudoma preprečijo in izvedejo pogovor z otroki. Pomembno je, da se na roditeljskih sestankih s starši pogovori o morebitnem nasilnem vedenju njihovih otrok. V primeru, da sumijo, da je otrok žrtev nasilja, ukrepajo tako, da sprožijo postopek. Nekatere so omenile, da se jim zdi samoobramba pomemben ukrep pred nadaljnjim izvajanjem nasilja, saj se lahko v skrajni sili otrok zavaruje z znanjem samoobrambe in se iz nasilne situacije varno umakne. Ko do nasilja že pride, se otrok ne počuti več varnega in naloga odraslega v taki situaciji je, da spet vzpostavi varno okolje za otroka in prepreči nadaljevanje izvajanja nasilja. *(Glede ozaveščenosti je pa tako, te neke osnove jim podaš sproti med delom, ko pride do neke situacije in reagiraš tako, da jo preprečiš, če to ni možno, pa o zadevi z otroki govoriš kasneje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Se naučiti samoobrambe v primeru, da pride do napada, da se zna posameznik ubraniti pred nasilnežem (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Nisem še bila vzgojiteljica otroku, ki bi ga spolno*

zlorabljal starš, pa tudi kdo drug, ne da bi vedela, so pa starši pogosto nasilni do otrok na tak način da jih tepejo, taki primeri pa niso tako zelo redki in jih v vrtcu kar hitro opazimo ter sprožimo postopek (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); So precej neposredni in tudi med igro je včasih potrebno stopiti vmes in jih ustaviti (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); vzpodbujam objemanje in božanje, preprečim jim pa neko nasilno odtrgovanje (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Ja tako kot sem že prej rekla, če pride do neke situacije, kjer je otrok nasilen do otroka, bom stvar poskušala preprečiti (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Se naučiti samoobrambe v primeru, da pride do napada, da se zna posameznik ubraniti pred nasilnežem. (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022)).

Med opazovanjem sem prišla do spoznanja, da v večini primerov vzgojiteljice res ukrepajo, ko pride do nasilnega vedenja med otroki. Nadaljevanje neustreznega vedenja preprečijo in po lastni presoji izvedejo pogovor s starši. V enem izmed etnografskih dnevnikov je razvidno, da se staršem otrokovo vedenje kljub opozorilu vzgojiteljice ne zdi sporno. Vzgojiteljica ima zaradi različnih družinskih okolij, iz katerih otroci prihajajo, včasih precej težko nalogo pri obvladovanju skupine. Starši bi morali upoštevati vzgojiteljičine komentarje ali pa se o njih vsaj pogovoriti z otrokom. Ni sprejemljivo, da se otroci v skupini ne počutijo prijetno zaradi vedenja enega izmed njih. Spoštljiv, razumevajoč odnos med starši in vzgojitelji je ključen za uspešno sodelovanje in ustrezno vzgojo otrok.

»V skupini otrok, starih ena do dve leti, najstarejši deček poljublja in objema otroke, kljub temu, da oni tega vedno ne želijo. To izgleda tako, da začne hitro korakati k otroku ki si ga izbere, ga močno stisne k sebi in poljubi na obraz, tudi na usta. Večino otrok tega ne mara in začnejo jokati že ko vidijo, da deček hodi v njihovo smer. Če sva bili z vzgojiteljico dovolj hitri, sva preprečili, da bi stiskal in poljubljal otroke, ki si tega ne želijo, če pa je bil deček hitrejši od naju, sva posegli vmes in vzgojiteljica mu je vedno rekla, da naj ne objema otrok, ki si tega ne želijo in ki jokajo, kadar jih stiska ter da naj jih vpraša, ali jih lahko objame in poljubi. Deček je samo rekel ojoj in kasneje stvar ponovil. Z vzgojiteljico predvidevava, da tega dečka zunaj vrtca nihče ne vpraša, ali ga lahko objame ter poljubi in je zunaj vrtca deležen veliko objemov in poljubov ter se tako uči takega vedenja, s katerim sicer ni nič narobe, narobe je le to, da sili v otroke, ki si stika z njim ne želijo. Vzgojiteljica je to vedenje kasneje omenila staršem, ki se jim to ni zdelo pomembno in narobe.« (DEČEK POLJUBLJA OTROKE NA OBRAZ, ČEPRAV ONI TEGA NE ŽELIJO, 8.3.2022)

V primeru, da v vrtcu ali kateri drugi vzgojno-izobraževalni ustanovi zaposleni opazi ali sumi, da je otrok žrtev nasilja, mora ukrepati. Najprej mora obvestiti svetovalnega delavca, v primeru njegove odsotnosti pa pristojne službe, med katerimi je tudi policija (Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za VIZ, 2009).

Vzgojitelj v vrtcu mora otroka vzpodbujati, ga opolnomočiti in mu nuditi varno okolje, v katerem se lahko otrok nato ustrezno razvija. Pomembno je, da se vzgojitelj z otroci pogovarja tudi o nasilju in jih tako seznani z vedenjem, ki ni ustrezno, da ga otrok zna prepoznati. Otroci vedno ne vedo, kakšno vedenje je sprejemljivo in kakšno ne, zato je tudi naloga vzgojiteljev, da jih med delom o tem poučijo (Hmelak, 2015. str. 4–5).

Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju

Iz vzgojiteljskih odgovorov po izvedbi fokusnih skupin je razvidno, da se poslužujejo različnih pristopov učenja otrok o spolnem nasilju. Največkrat se je ponovil odgovor, da to počnejo preko pogovora z otroki, z odpiranjem tem, kot so sprejemljivo in nesprejemljivo vedenje, kje se lahko in kje se ne smejo dotikati prijateljev, z otroki pa se pogovarjajo tudi o nasilju na splošno. Poudarile so, da je pri otrocih zelo pomembno tudi vzpodbujanje nežnosti in empatije, ki se je lahko naučijo iz vsakdanjega življenja in med različnimi aktivnostmi v vrtcu. Za otrokov razvoj je zelo pomembna tudi igra. Pri igri otroci načeloma uživajo in skozi nekatere igre se lahko otrok nauči tudi kaj koristnega o nasilju oziroma o preprečevanju nasilja. Vzgojiteljice so kot način učenja o nasilju omenile tudi slikanice, menijo, da pogovor ob slikanicah steče lažje in učinkoviteje kot brez. Kot pomembnost so sogovornice omenile tudi, da je pri učenju otrok o čemerkoli potrebno biti karseda kratek in jasen, saj otroci težko dolgo časa držijo koncentracijo in učinkovitost učenja je lahko zato manjša. Pri učenju otrok se ne ubira bližnjic, aktivnosti je potrebno dobro premisliti, saj se lahko preko njih otroci ogromno naučijo za življenje. *(Ni dovolj, da to poveš enkrat, v to sem prepričana po toliko letih dela z otroki, ampak pač da jim vcepiš to razmišljanje počasi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Točno tako punci, manj kot se komplicira pa poenostavi stvar, boljše je, je tudi bolj učinkovito, kar je pa pri spolnem nasilju oziroma zdaj ko govorimo o preventivi kar nujno, da si jasen in kratek o tem kaj je okej in kaj ne, (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Otrok se največ nauči tako praktično skozi igro in vsakdanje življenje (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Saj jim povem, da ne morejo kar pomanjkljivo oblečeni po igralnici, ampak pri nekaterih gre to skozi eno uho noter in skozi drugo ven (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Imamo pa tudi knjige tudi s spolnimi organi in to potem pogledamo, preberemo pa se pogovarjamo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Jaz se veliko*

pogovarjam z otroki in imamo vsak dan nekaj minut za umirjanje, kjer ima vsak svoj prostor na tleh. Tako po celi igralnici se razporedimo da ima vsak res veliko prostora. No in potem najprej pomeditiramo, potem se pa pogovarjamo in odpiramo različne teme. Tudi nasilje smo že obdelovali, sicer ne spolno, ampak tako na splošno (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Kaj je okej in kaj ne, kako ravnati v primeru nasilja. Na steni imamo v igralnici nalepljeno slikanico, kako ravnati v primeru nasilja, in otroci jo upoštevajo. Skupaj se učimo postavljati meje. Otroke učim kako reči ne, kdaj se zateči po pomoč in podobno (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); V svoji skupini se z otroki pogovarjam o tem, kako se do prijateljev lahko obnašajo in kako ne, vzpodbujam objemanje in božanje, preprečim jim pa neko nasilno odrivanje, potiskanje, jemanje stvari in tako. (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022)).

Učenje otrok o spolnem nasilju lahko poteka na zelo zanimiv način. Za začetek je pomembno, da so vzgojitelji o temi nasilja dobro poučeni, saj brez osnovnega znanja težko karkoli naučijo otroke. Eden izmed načinov učenja o spolnem nasilju je s predavanji, ki so za otroke občasno organizirana v vrtcih (Hmelak, 2015, str. 3–7).

Vzgojiteljice mnogokrat ukrepajo, ko do nekih situacij že pride in za otroka je takrat zelo pomembno, kako dojame vzgojiteljevo ukrepanje. Občutiti mora varnost in razumevanje. Da vzgojitelj usvoji ustrezno ukrepanje, mora imeti določeno znanje, ki ga pridobi s predavanji, ki so občasno organizirana v vrtcih (Robnik, Skoršek-Pleš, & Veselič, 2003, str. 55–67).

Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih

Vzgojiteljice so med pogovorom kot nekaj pomembnega označile tudi ozaveščanje otrok o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih. Poudarile so, da je pomembno otroke že dovolj zgodaj naučiti, kakšni dotiki so primerni in kakšni neprimerni. Učenje o dotikih v vrtcu pogosto poteka preko pogovora, v katerem vzgojiteljice otroke skušajo naučiti, da se prijateljev ne smemo dotikati povsod in da so mesta, ki jih pokriva spodnje perilo, za dotike prepovedana. V otrokovo zavest je potrebno vcepiti zavedanje, da se nikogar ne dotikamo nespoštljivo in če so dotiki nezaželeni. Ti pogovori so mnogokrat izvedeni, ko se nek neprimeren dotik že zgodi in so izvedeni v smislu ukrepa. *(Otroka je treba naučiti, kje se ga drugi ne smejo dotikati pa kje se otrok drugih ne sme dotikati in razložiti, zakaj (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Poveš otroku tu se ne smeš dotikati in tu se tebe ne sme dotikati ter poveš zakaj (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); V vrtcu se da pa tudi kar veliko narediti na tem področju. Jaz otroke vzpodbujam, da so med seboj nežni drug do drugega. Imam ravno skupino otrok, ko so*

otroci v fazi spoznavanja delov telesa in sva nekaj pozornosti s pomočnico namenili tudi organom, ki se skrivajo pod spodnjimi hlačkami in otroke opozorili, da se tam med seboj naj ne dotikajo, če otrok tega noče (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Glede spolnega nasilja mogoče, da če je kakšen otrok želel objeti drugega in temu ni bilo do tega in se je odzval z jokom, sem se z otrokom pogovorila, da ne sme kar tako objemati otrok, če njim ni do tega (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022); Smo govorili tudi o tem, da se ne dotikamo drug drugega brez da ga prej vprašamo. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022)).

Med opazovanjem v vrtcu sem bila priča učenju o neprimernosti nekaterih dotikov, pa tudi pri preprečevanju neprimernih dotikov. V vrtcu je v veliki večini situacij potrebno hitro opažanje in posledično tudi izjemno hitro ukrepanje. Otrok je v vsaki skupini veliko in zahtevajo popolno pozornost vzgojiteljice in pomočnice, kar zaradi prevelikega obsega dela vedno žal ni možno. Bila sem prisotna, ko je vzgojiteljica preprečila slab dotik v skupini in to dobro prakso se mi zdi nujno omeniti, saj je lahko za vzgled. Otroci, še posebej mlajši, se med seboj dostikrat dotikajo iz čiste radovednosti in neškodljivo, njihovi prijatelji pa teh dotikov vedno ne vidijo in ne sprejmejo kot neškodljive, zato je o primernosti dotikov z otroki nujno spregovoriti.

»Otroci po popoldanskem počitku obišejo stranišče, kjer stojijo v vrsti in en za drugim opravijo potrebo. Ena izmed deklic je na zadnjici enega izmed dečkov opazila znamenje in začela opozarjati vzgojiteljico, da ima fant na ritnici madež. Približevati se je začela otroku in se znamenja želela dotakniti. Vzgojiteljica je pravi čas ukrepala in deklico ustavila. Povedala ji je, da ima deček na zadnjici znamenje in da naj se ga ne dotika po zadnjici ter da gotovo tudi njej ne bi bilo prijetno, če bi se za njo naenkrat pojavil nekdo izmed prijateljev ter se je začel dotikati, medtem ko bi opravljala potrebo.« (ZNAMENJE NA ZADNJICI, 18.2.2022)

Ozaveščanje o slabih in dobrih dotikih med otroci je nujno, saj v primeru, da pride do slabih dotikov, ki lahko eskalirajo v spolni napad, otrok doživi travmo, ki lahko povzroči občutek nemoči, nevarnosti, občutek pomanjkanja zaščite s strani bližnjih oseb in na koncu koncev kršenje osebnih mej pri otroku. Otroci so mnogokrat zmanipulirani v spolna vedenja s strani odraslih oseb in se neprimernosti situacije ne zavedajo vedno, zato je nujno, da jih odrasli o tem pravočasno poučimo (Finkelhor in Browne, 1985, str. 532–539).

Nezavedno preprečevanje

V svojih odgovorih so vzgojiteljice povedale, da včasih popolnoma nezavedno delujejo preventivno pred nasiljem, brez da bi o preprečevanju sploh razmišljale. Nekatere pa so z rahlo zadrego priznale, da ne vedo, kako pripomorejo k preprečevanju. Ker sem se poslužila tudi

tehnike opazovanja, vem, da kljub temu da se vzgojiteljice svojega preprečevanja včasih ne zavedajo in ne vedo kako pripomorejo k njemu, nasilno vedenje vseeno preprečujejo tako, da ga prekinejo ali pa situacijo preprečijo, preden do le-te sploh pride. Tega vedno ne storijo z mislijo preprečevanja in preventive nasilnega vedenja, ampak preprosto, ker se zavedajo, da ni primerno in da se tako vedenje ne sme nadaljevati. *(Pa ne vem, tudi tako vmes nenačrtno se da veliko narediti. Ko se med opravljanjem potrebe želi kateri dotakniti prijatelja in otrok tega noče pa se ne more umakniti s kahlice, skočiš vmes in preprečiš, pa se pogovoriš z otrokom. Take male stvari, na katere niti noben ni zares pozoren, pa lahko vseeno naredijo veliko spremembo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Jaz ne vem, s čim točno pripomore k temu, nimam več teh majhnih, veliki pa že imajo neke osnove obnašanja, se mi zdi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Jaz načeloma o tem še nisem zares razmišljala, sem pa že kdaj naredila kaj na to temo tako podzavestno. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022)).*

Postavljanje mej

Sogovornice so kot ključni element pri preventivnem ukrepanju navedle pomen postavljanja mej. Omenile so, da je otroke pomembno naučiti o nevarnih stikih v tujci. Otroci ne smejo biti preveč zaupljivi do tujcev in se morajo zavedati, da so tujci lahko nevarni, zato jih je potrebno naučiti, da se stiku s tujci izognejo in kako ravnati, ko so v stik s tujci prisiljeni. Otroci se morajo naučiti mejo med tem, kaj je sprejemljivo in kaj ni, te meje se lahko otroci učijo skupaj na primerih iz prakse ali pa preko pogovora z vzgojiteljicami, oboje pa se lahko izvede v vrtcu. Otroci se v vrtcu naučijo tudi, kdaj se morajo zateči po pomoč in h komu se zateči po pomoč v stiski. Vrtec je prav tako prostor, kjer se otroci učijo o neprimernem poseganju v osebni prostor *(Kaj je okej in kaj ne, kako ravnati v primeru nasilja. Na steni imamo v igralnici nalepljeno slikanico, kako ravnati v primeru nasilja in otroci jo upoštevajo. Skupaj se učimo postavljati meje. Otroke učim, kako reči ne, kdaj se zateči po pomoč in podobno (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Naše delo je namreč vzgajanje otrok, torej otroke naučit, kaj je okej in kaj ne (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Naučiti predvsem otroke, da se s tujci ne pogovarja, da se jim ne zaupa. (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022)).*

Otroci potrebujejo pomoč odrasle osebe pri učenju postavljanja osebnih mej. Odrasla oseba mora otroka naučiti, kdaj je golota primerna in kdaj ne, kdo se otroka sme dotikati in kako ter kako ne, kateri deli telesa so zasebni in kdaj otrok ne sme ustreči pričakovanjem nekoga drugega s svojim telesom. Otrok mora znati prepoznati neprijetne občutke pri sebi in neprimernost nekaterih vedenj, da bo lahko spoštoval svoje osebne meje (Štern, 2009, str. 35–40).

Pomanjkanje ukrepanja

Nekatere vzgojiteljice so priznale, da je njihovo ukrepanje kdaj pomanjkljivo, ker se ne počutijo suverene v situaciji. Zgodi se, da ne vedo kako ukrepati, situacija jih šokira in rezultat tega je, ukrepanje neustrezno ali pa ga sploh ni. Zaposleni v vrtcu bi morali biti o nasilju, tudi o spolnem nasilju, dobro poučeni in suvereni v situacijah, ki se ne tako redko ustvarijo. Vrtec je okolje, kjer se otroci tudi učijo in prevzemajo določena vedenja, zato je ustrezno izobražen kader nujno potreben. Pomanjkanje ukrepanje je tako velika in nedopustna napaka, ki je hkrati razumljiva, če se zaposlenih o tej temah ne izobrazijo (*Mogoče je ravno ta starost prelomna, čeprav pri prejšnjih generacijah nisem opazala toliko otipavanja, slačenja in govorjenja o spolnih organih. Sem včasih čisto brez heca še sama malo v zadregi (fokusna skupina, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Tako, bi bilo pa super, če bi tudi me vedele, kako zdaj otroke učiti o spolnem nasilju, jaz se ne počutim vešča, še sama vem premalo o tem, ne da bi otroci vedeli dovolj (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Jaz še nisem dovolj časa v vrtcu, da bi delala s skupino otrok starejših od treh let in zaenkrat še nisem zaznala nekega spolnega nasilja med njimi tako da tudi nisem še nič ukrepala. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022)).*

Starši otrok imajo premalo znanja, da bi spolno zlorabo lahko prepoznali (Zaviršek, 2022, str. 105).

POMEN PREVENTIVE

Preventiva

Vse sogovornice besedo preventiva razumejo kot preprečevanje. Kadar imamo možnost spolno nasilje preprečiti, je to veliko bolje in tudi lažje kot kasnejše ukrepanje. Da pa lahko določene situacije in dogodke preprečimo, jih moramo vnaprej predvideti. Za predvidevanje spolno nasilnega vedenja vnaprej moramo imeti o dotični temi kar precej znanja. Nujno je vedeti, kaj spolno nasilje je in katera vedenja niso primerna da lahko postavimo meje, pa tudi, da neprimerno vedenje ustavimo ter primerno ukrepamo. Znanje o spolnem nasilju in nasilju nasploh je lahko ena najpomembnejših preventiv. Odrasli so tisti, ki morajo otroke naučiti postavljanja mej, ukrepanja v nevarnih situacijah in da ne smejo nikomur škoditi ter obratno. Pri preventivi ima veliko vlogo zmožnost izreči besedo ne. 'Ne' je močna beseda, ki lahko prepreči veliko situacij, pomembno pa je, da jo oseba zmore izreči. Pomembno se mi zdi tudi, da so sogovornice omenile, da preventiva žal ni vedno učinkovita, zato je dobro vedeti, kako ukrepati, ko je zanj že prepozno (*Po moje, da to pomeni preprečevanje. Da ukrepamo, še preden do težave pride. Na tak način, da se predvideva težavo vnaprej in se ukrepa že veliko*

prej, da do neke nevarnosti sploh ne pride (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Preventiva je boljša kot kurativa. Preventiva, preprečiti. Da se dela na tem, da se spolno nasilje prepreči (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Tako je, preprečevanje spolnega nasilja, zdaj pa kaj to pomeni zame. Zame to pomeni učenje otroka glede postavljanja mej, se pogovarjati o stvareh ki jih lahko in o stvareh ki jih ne sme (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Za preventivo mora po moje posameznik sam za začetek vedeti, kaj je spolno nasilje, da ga lahko prepreči (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Res je, za začetek bi morali vsi vedeti osnove o spolnem nasilju, da bi posledično znali postavljati meje. Preventiva je tako tudi pogovarjanje o spolnem nasilju (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Pogovarjanje o spolnem nasilju, se naučiti reči ne, to je zelo pomembno in tega ne znajo ali pa ne zmorejo vsi (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Ja, preprečevanje spolnega nasilja (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022); Tako, preprečevanje, tukaj imamo me vzgojiteljice kar veliko vlogo (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Da se prepreči izvajanje spolnega nasilja in tudi meni se zdi to najbolj pametno skozi igro, skozi neke poučne pogovore že v otroštvu vcepiti v otroka, da bo že zelo zgodaj vedel, kaj je okej in kaj ne, da bo točno vedel, kaj je narobe. Ne samo, da on ne bo škodoval drugim, ampak da bo vedel, da ni okej, če bo kdo njemu želel kaj žalega in da bo znal ukrepati v takih situacijah (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Preprečevanje se mi zdi izrednega pomena, je bolje kot ukrepanje, ko je že prepozno in po tem bi se morali ravnati. Preventiva bi morala biti nujna v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in zavodih. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022)).

Najboljši način za preprečevanje spolnega nasilja je pogovor o nasilju z otroki. Otrok, ki ve, kaj je spolno nasilje in je o tej temi informiran, je bolj varen pred spolnim nasiljem kot otrok, ki o tej temi ne ve veliko. Pogovore o spolnem nasilju prilagodimo starosti otroka, vsekakor pa te pogovore vključimo že zgodaj v otroštvu. Informacije o spolnem nasilju, ki jih podamo otroku, prispevajo k temu, da se otroci zavedajo primernosti in neprimernosti določenih dotikov in situacij v katerih se lahko znajdejo in o situaciji spregovorijo s pomembnim odraslim (Združenje za moč, b.d.).

Vpliv vzgoje

Iz pogovora z vzgojiteljicami sem izvedela, da se v večini strinjajo, da ima vzgoja otroka velik vpliv pri njegovem nasilnem ali nenasilnem vedenju. Vzgojo otrok so omenile kot ključen dejavnik, ki vpliva na uspešnost preventive spolnega nasilja. Vzgojiteljice menijo, da niso le starši tisti, ki vzgajajo otroke, ampak je to tudi delo vzgojiteljev in učiteljev. Pedagoški poklic igra veliko vlogo pri vzgoji otrok, to ni nekaj, s čimer bi se ukvarjali le starši. Vzgoja

vzgojiteljev in staršev ni vedno skladna, včasih si ni niti malo podobna in pri njej prihaja tudi do velikih odstopanj. Tukaj lahko imajo težave tako starši kot vzgojitelji, prav tako pa se nekega nepravilnega vedenja otroci učijo tudi drug od drugega. Tukaj prav pridejo smernice o tem, kaj je sprejemljivo in kaj ne, da se med enimi in drugimi lažje vzpostavi sodelovanje (*Pri spolnem nasilju bi rekla, da je najbolj pomembna vzgoja. Da otroka že čisto na začetku vzgajamo tako, da ne postane nasilnež (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Je pa pri vzgoji potrebno potem bolj natančno opredeliti, kako naj bi izgledala, vsak starš ima lahko različne standarde o tem, kaj je in kaj ni spolno nasilje, da ima potem posledično tudi otrok enake standarde (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Verjamem, da imamo starši, pa tudi me vzgojiteljice v vrtcu različne vzgojne prijeme, vsak malo po svoje vzgaja. Seveda še vedno najboljše kot zna (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Naše delo je namreč vzgajanje otrok, torej otroke naučiti, kaj je okej in kaj ne. Torej, če jih me in starši uspešno naučimo, kaj je okej in kaj ne v zvezi z dotiki in s temami, o katerih smo se danes pogovarjale, to deluje kot preventiva (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Se strinjam, dokler so otroci še majhni, bi bilo take vsebine potrebno vključiti v vzgojo (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022); V vrtcu se da pa tudi kar veliko narediti na tem področju (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Pa tudi to dotikanje, so neke meje, eni bolj ponotranjijo, kar jim povem drugi pa manj, odvisno od posameznika pa njegovega ozadja, družina ima res velik vpliv (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Eden prinese tako miselnost v vrtec in potem vsak kaj od tega odnese, pa nekaj, kar mu je bilo prej blazno čudno, zdaj ni več tako čudno sploh. (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022)).*

Vzgojitelj je strokovnjak na področju predšolske vzgoje in zelo pomembno je, da opazi, ali je otrok ustrezno vzgajan in ali odrašča v ustreznih pogojih in v primeru neustreznosti ukrepa (Hmelak, 2015, str. 5–6.).

Pri vzgoji otroka je pomembno, da sta starša skladna in enotna brez izjem, saj lahko drugače pri otroku povzročita občutke zmede in nerazumevanja (Štirn, 2009, 50–55).

Na slovenskem podeželju precej otrok odrašča ob patriarhalni vzgoji, ki je povezana s katoliško vero, ki zapoveduje, da otroci upoštevajo starše ne glede na vse in podpira tudi telesno kaznovanje. Žrtve dostikrat raje molčijo, kot da bi spregovorile, saj menijo, da bi tako uničile družinske vezi (Zaviršek, 2022, str. 105–106).

Neuspešnost preventive

Vzgojiteljice so nekajkrat omenile, da preventiva žal ni vedno uspešna. Kot povsod se tudi pri spolnem nasilju zgodi, da preventiva ni stoprocentna in nekaj primerov izvisi. Do tega kdaj pride tudi zato, ker bi se trenutne preventivne ukrepe dalo izboljšati. Prostora za izboljšavo je namreč še kar nekaj (*Če bi bili pri tem vedno uspešni, do spolnih zlorab sploh ne bi prihajalo. Žal preventiva ni sto procentna; Je pa gotovo še prostor za izboljšave (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022)*).

V primeru, da je preventiva neuspešna in pride do spolnega nasilja nad otrokom, moramo vedeti, kako ukrepati..

Otrok v primeru spolnega nasilja potrebuje pomoč, kaznovanje storilca ni dovolj. Otroku se mora nuditi tudi psihosocialna pomoč. Namen nudenja pomoči je premagovanje travme in soočenje z zlorabo (Hrovat, Čobec, in Strle, 2017, str. 7–20).

OZAVEŠČENOST OTROK O SPOLNEM NASILJU

Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo

Ko je tema pogovora nanese na ozaveščenost otrok o spolnem nasilju, so nekatere vzgojiteljice mnenja, da so otroci med seboj različno ozaveščeni. Njihovo zavedanje o tem, kaj je prav in kaj narobe, ni povsem skladno ter se med seboj razlikuje. Otroci znanje o nasilju, ki jim je podano, sprejmejo različno. Eni določena znanja ponotranjijo prej kot ostali. Ena izmed vzgojiteljic meni, da so otroci precej dobro ozaveščeni o spolnem nasilju. Nasilje je tema, o kateri je iz zapisa fokusnih skupin razvidno, da otroci vedo premalo. Le ena vzgojiteljica je izpostavila, da verjetno vedo dovolj, kar ni prepričljiv komentar in ne zadovolji. Otroci ogromno časa preživijo v vrtcu, ki je v prvi vrsti vzgojno izobraževalna ustanova, vendar je v sam program vključenih premalo izobraževalnih vsebin. Vzgoja poteka v večini preko igre in likovnih umetnosti, od katerih otroci ne odnesejo prav veliko za življenje. (*Količina informacij, ki jim je bila tako ali drugače podana, je pa različna od otroka do otroka, ne le zaradi znanja, ki jim je bilo podano, ampak tudi zaradi njihovih lastnih izkušenj, ki so jih že doživeli (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Predvidevam, da nekaj pa že vedo, dovolj, da ne rinejo drug v drugega, vsaj običajno ne no (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Saj jim povem, da ne morejo kar pomanjkljivo oblečeni po igralnici, ampak pri nekaterih gre to skozi eno uho noter in skozi drugo ven (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Ne vem, zelo različno so seznanjeni o tem, kaj ja in kaj ne pa zakaj ne oziroma zakaj ja. (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022)*).

Ženske se redko branijo, ko so v položaju žrtve spolnega nasilja moških, saj je to neko zakoreninjeno in naučeno vedenje moških, ki ga družbene ustanove branijo in opravičujejo. Določeno mero spolnega nasilja so se ženske naučile tolerirati (Zaviršek, 2022, str. 104).

Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju

Velika večina vzgojiteljic mi je med pogovorom zaupala, da otroci po njihovem mnenju premalo vedo o spolnem nasilju. Problem vidijo v tem, ker se o spolnem nasilju in nasilju nasploh premalo govori in obvešča. Otroci nimajo niti veliko priložnosti, kjer bi se lahko o tej temi kaj naučili. Vzgojiteljice že po vedenju otrok lahko vidijo in precenijo, da ne vedo kaj dosti in da o nasilju niso dovolj ozaveščeni. Povedale so tudi, da same niso dovolj izobražene o tej temi in bi si želele biti bolj suverene na tem področju. Znanje o nasilju je težko prenašati naprej, če ga že sam nimaš dovolj. Je pa potrebno poudariti, da znanja o nasilju, tudi spolnem, ni nikoli dovolj in se vedno lahko naučimo česa novega. Težko je reči, kdaj je nekdo dovolj ozaveščen o tej temi. Iz vzgojiteljičinih odgovorov je razvidno, da izražajo skrb glede pomanjkljivega znanja otrok o nasilju in brez pomisleka lahko izrazijo, da otroci niso dovolj seznanjeni s tako pomembnimi temami, kot je nasilje. Skrb vzbujajoče je, da se že iz otrokovega vedenja vidi, da ne vedo kaj je prav in kaj narobe. *(Ja jaz bi rekla da ni nikoli dovolj nekega znanja o tej temi, tako da ga otroci sigurno še nimajo dovolj, še jaz ga nimam dovolj (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); Ne vem zdej, kako sploh vedeti, če je dovolj ali premalo seznanjen (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Dovolj gotovo niso nikoli ozaveščeni, oziroma seznanjeni (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Ja, to gotovo ne. Otroci po moje sploh ne vedo veliko o spolnem nasilju, sploh ne vem, od kje bi vedeli, ker se o tem načeloma ne pogovarjamo veliko z njimi (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Naj najprej povem, da tudi jaz mislim, da so otroci absolutno premalo obveščeni o tem, kaj je spolno nasilje in s to temo so absolutno premalo seznanjeni (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Ja, otroci o spolnem nasilju ne vedo skoraj nič po moje, tudi jaz ne vem, od kje bi lahko vedeli, se mi zdi, da se z vrtčevskimi otroki še ne pogovarja kaj veliko o takih težkih temah (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Tako, bi bilo pa super, če bi tudi me vedele, kako zdaj otroke učiti o spolnem nasilju, jaz se ne počutim večča, še sama vem premalo o tem, ne da bi otroci vedeli dovolj (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Ja, tudi jaz mislim da niso dovolj, nikoli nisi dovolj izobražen glede te teme (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Se strinjam, definitivno niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022); Tudi jaz, ne vedo dovolj o teh temah (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Tudi jaz menim, da ne vedo dovolj, se tudi vidi kdaj v njihovem*

vedenju, da o teh temah ne vedo dovolj (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Očitno premalo, ker jaz ne vem točne opredelitve, kaj spolno nasilje sploh je, čeprav to bi moralo biti po moje že neko splošno znanje, ne samo znanje določenih strok (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022)).

Otroke lahko o spolnem nasilju in postavljanju lastnih mej učimo preko svojega pravilnega vedenja in ne le preko organiziranih izobraževanj. V vrtcu se recimo ne dotikamo otrok na neprimeren način, torej po intimnih predelih in brez razloga. Preden se otroka dotaknemo, ko mu na primer pomagamo, mu povemo, zakaj in kje se ga bomo dotaknili in vprašamo, ali je to v redu. Učenje otrok lahko poteka tudi na tak način, ki je precej spontan. Otrok mora ves čas vedeti, da se lahko umakne ter reče ne, če se ne počuti prijetno in če se ne počuti varnega (Hrovat, Čobec, Strle, 2017, str. 15–30).

Pomembno je, da se vzgojitelj v vrtcu zaveda svojih treh ključnih nalog pri delu z otroki. To so zagotavljanje varnosti za otroke, opolnomočenje otrok in ukrepanje, ko pride do težav (Hmelak, 2015, str. 4–5).

PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE PREVENTIVE V VRTCU

Dejavnosti za starše/vzgojitelje

Vzgojiteljice so imele kar nekaj predlogov, kako izboljšati preventivo v vrtcu. Naštele so veliko predlogov, ki vključujejo starše in seveda vzgojitelje. Sogovornice so največkrat predlagale izobraževanja o spolnem nasilju in nasilju nasploh. Konec koncev je zelo pomembno, da so o nasilju oboji zelo dobro izobraženi, saj otroci z njimi preživijo večino svojega časa in se od njih mnogo naučijo. Ker so tolikokrat predlagale več izobraževanj, lahko predvidevam, da jih imajo sedaj premalo. Vzgojiteljice so željne učenja in si o tej temi želijo razširiti svoje dosedanje znanje. Dobro bi bilo, da bi bila predavanja za starše in vzgojitelje skupna, tam bi bila tudi priložnost, da slišijo drug drugega ter uskladijo vzgojo otrok, kar se tiče nenasilnega vedenja. Vzgojiteljice so povedale tudi, da sama izobraževanja o spolnem nasilju in nasilju nasploh ne bi bila dovolj. Potrebovale bi tudi učenje o tem, kako pridobljeno znanje posredovati naprej otrokom in spoznati načine učenja otrok o nasilju. Pomembno se jim zdi tudi, da bi take teme, kot je nasilje, vključile v pogovore s starši na roditeljskih sestankih. Zelo pomembno je, da za vse otroke veljajo ista pravila glede intolerance na nasilje. Vzgojiteljice bi to enakost razumevanja lažje dosegle preko pogovorov s starši o nasilju, saj bi marsikateri starš tako izvedel in se naučil kaj novega, posledično pa bi o tem naučil tudi svojega otroka. Sogovornice so mnenja, da bi bilo potrebno že med samim odraščanjem otrok v vzgojo vključiti vsebine

različnih oblik nasilja, tudi spolnega (*Jaz bi rekla, da bi bilo super imet kakšno dodatno izobraževanje o tej temi. Imamo veliko izobraževanj, ampak o tej temi bolj malo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica E, 20.6.2022); Pa seveda več izobraževanj za nas (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Ja jaz bi rekla pa tudi še nekaj dela in pogovorov s starši. To so take teme, ki so hitro tabu teme in o katerih bi se bilo super pogovarjati na kakšnem sestanku kdaj, mogoče ne na roditeljskem, tistega kar nujno rabimo še za vse ostale stvari, ampak tako bolj v smislu, da bi bila tudi neka izobraževanja ali pa neka pogovorna srečanja o takih temah v sklopu vrtca in tudi šole (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Več poučnih izobraževanj za nas (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Aha no nekaj sem že povedala, torej, izobraževanja za nas, vzgojiteljice, da bomo same vedele dovolj o tej temi, da bomo o tem lahko učile otroke in se počutile kompetentne (fokusna skupina 2, vzgojiteljica J, 4.7.2022); Se strinjam, odkar delam v vrtcu, na to temo ni bilo še niti enega obveznega predavanja, pa se mi zdi, da bi bilo kar nujno kako tako predavanje (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Absolutno bi rabile me več predavanj na to temo (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Res je, definitivno več predavanj na to temo, meni se zdi, da bi bilo super, če bi še starše vključili, še za njih kakšno izobraževanje o nasilju (fokusna skupina 3, vzgojiteljica M, 11.7.2022); Tako je, izobraževanja za nas in starše (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Se strinjam glede izobraževanj, jih nujno rabimo več (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022); Ja, ne izobraževanja in programi samo za vzgojitelje in otroke, ampak tudi za starše. Se mi zdi, da otroci prihajajo iz različnih družin, tudi različnih kultur na koncu koncev in ko pride do nasilja nismo vsi čisto enakega mnenja, oziroma nimamo enakega znanja vsi in bi bilo super, da se nas vse nauči nekaj enakega, splošnega, da glede tega veljajo enaka pravila za vse. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica N, 11.7.2022)).*

Vrtec ima veliko vlogo pri vzpostavljanju preventive na področju spolnega nasilja otrok. Naloga vrtca je, da organizira izobraževalna srečanja, na katerih bi se zaposleni in starši naučili, kako z otrokom vzpostaviti varen in zaupen odnos ter kako ukrepati v primeru, ko pride do spolnega nasilja in tudi do drugih oblik nasilja ter neustrezne vzgoje (Robnik, Skoršek-Pleš in Veselič, 2003, str. 65–80).

Dejavnosti za otroke

Sodelujoče fokusnih skupin so večkrat poudarile, da so dejavnosti za otroke prav tako če ne še bolj pomembne kot dejavnosti za starše in vzgojitelje. Tudi otroci morajo o pomembnih temah, kot je spolno nasilje, vedeti karseda veliko. Predlagale so več pogovorov z otroki o nasilju. Pogovore o teh temah bi bile pripravljene izvesti tudi same. Predlagale so izobraževanja za

otroke v obliki delavnic, na katerih bi otroke o spolnem nasilju in nasilju nasploh skozi igro in pogovor učili strokovnjaki, ki so za to usposobljeni. Pomembno se jim zdi, da so otroci s takimi temami zelo dobro seznanjeni, saj to deluje tudi kot preventiva nasilja. Vzgojiteljice so mnenja, da je tema o nasilju tako pomembna, da bi morala biti bolj vključena v sam program vrtca. *(Menim enako, kot sta že povedali kolegici, hkrati pa se mi zdi, da lahko tudi me same veliko naredimo na tem in smo še bolj pozorne na zametke spolnega nasilja in na splošno nasilja med otroci, da ga preprečimo in se o teh temah pogovarjamo z otroki. Saj veliko že same vemo, pa sploh s temi majhnimi. Bodo te stvari lažje razumeli preko pogovora kot preko branja knjig (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); sproti pogovori z otroki (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Pa tudi za otroke, za njih bi se mi zdele super kakšne delavnice. Da bi prišli kakšni zunanji strokovnjaki in jim kaj povedali o tem (fokusna skupina 2, vzgojiteljica H, 4.7.2022); Delavnice za otroke (fokusna skupina 2, vzgojiteljica G, 4.7.2022); Glede na to, da bi bile te delavnice verjetno bolj poredko, se mi zdi super, da bi se tudi me same z otroki pogovarjale o tej temi (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Pa v sam program bi morale biti to vključeno, da bi se o tem intenzivno pogovarjale z otroci (fokusna skupina 3, vzgojiteljica L, 11.7.2022); Za otroke pa dejavnosti in pogovori v sklopu te teme (fokusna skupina 3, vzgojiteljica O, 11.7.2022); Razmišljam pa, kakšne dejavnosti bi lahko bile za otroke. Pač ja, preko pogovora, mogoče kakšne risanke, to bi jih gotovo pritegnilo. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022)).*

Dejavnost, ki je za otroke primerna že od zgodnjega otroštva naprej, je pogovor. Z majhnimi otroki se lahko pogovarjamo o tem, kako se imenujejo različni deli telesa, med njimi tudi spolovila. Pri tem jih moramo naučiti, da so to zasebni deli telesa, ki se jih kar tako ne sme nihče dotikati. Otrok se mora zavedati, da mora in lahko v takih primerih reči ne, če se počuti neprijetno in ogroženo. Storilci spolnega nasilja otroke običajno zmanipulirajo in jih v spolne dejavnosti ne prisilijo, zato je nujno, da otroke naučimo, kakšne so slabe skrivnosti in da jih ne sme zadržati zase in ustvarimo varen odnos z otrokom, da se nam bo lahko zaupal o svojih izkušnjah. Za otroke si je potrebno vzeti čas, biti vključen v njihovo življenje in poskrbeti za njihovo varnost (Združenje za moč, b.d.).

Literatura za otroke

Vzgojiteljice so med pogovorom kot precej pomembno zadevo, ki bi lahko pripomogla pri izboljševanju preventive, omenile knjige za otroke. Menijo, da je pogovore o temah, kot je spolno nasilje in nasilje nasploh lažje izvesti ob spremljavi knjige ali slikanice. Knjige in slikanice običajno povečajo otrokovo zanimanje in s pomočjo le-teh lažje dlje časa ohranjamo

otrokovo koncentracijo. Sogovornice so omenile tudi, da je pomembno, da so knjige oziroma slikanice prilagojene starosti otroka, saj isti knjigi različno stari otroci ne morejo enako zbrano slediti. Med vzgojiteljicami se je našla tudi kakšna, ki ima pomislek glede učinkovitosti učenja s knjigami, niti si ne predstavlja, kako bi knjiga z vsebino o spolnem nasilju izgledala. Menim, da bi v vrtec lahko vnesli več knjig s poučno vsebino o spolnem nasilju, saj jih sama med opazovanjem in delom v vrtcu nisem opazila. Na slovenskem trgu je knjig z vsebino o nasilju, ki bi bile prilagojene otrokom, zelo malo. Otroci so odprti za učenje in radi poslušajo o novih stvareh, sploh če je v to vključena knjiga ali slikanica. Dober predlog se mi zdi vključiti več literature prilagojene otrokom v vrtce. *(Ti malo večji z velikim zanimanjem berejo in gledajo slikanice, pa sem prepričana, da bi z veseljem prijeli v roke kako tako knjigo (fokusna skupina 1, vzgojiteljica A, 20.6.2022); Morda ob kakšnih slikanicah, prilagojenim njihovi starosti. Za celotno knjigo pa večina še nima dovolj razvite koncentracije. Je potrebno biti jasen in kratek z njimi (fokusna skupina 1, vzgojiteljica C, 20.6.2022); V moji skupini bi tudi kakšne knjigice prav prišle (fokusna skupina 1, vzgojiteljica B, 20.6.2022); Za otroke pa knjige (fokusna skupina 1, vzgojiteljica D, 20.6.2022); Ta pogovor bi lažje stekel ob kakšni knjigi, na tak način pogosto spoznavamo kakšne nove vsebine (fokusna skupina 2, vzgojiteljica F, 4.7.2022); Čeprav za knjige ne vem, si ne znam predstavljati, kako bi bilo spolno nasilje v knjigi predstavljeno. Bi mogla videti, da bi si lažje predstavljala (fokusna skupina 2, vzgojiteljica I, 4.7.2022); Morda celo knjige, je kar nekaj možnosti ki bi jih bilo vredno preizkusiti v praksi. (fokusna skupina 3, vzgojiteljica K, 11.7.2022)).*

Na spletni strani društva DNK lahko najdemo Anejevo zgodbo o neprimernih dotikih, ki je literatura za otroke. Zgodba nam je lahko v pomoč pri pogovoru z otroki o neprimernosti določenih dotikov in kot orodje za terapevtsko delo z otroki, ki so bili žrtve spolnega nasilja (Društvo za nenasilno komunikacijo, 2021).

RAZPRAVA

V svoji raziskavi sem se odločila poslužiti kvalitativne metode, ki se je v mojem primeru izkazala za ustrezno in primerno. Področje spolnega nasilja nasploh je precej raziskana tema, spolno nasilje otrok v vrtcu pa je ozko določena tema, ki še ni obširno raziskana in se je o njej vredno kaj novega naučiti. Vzgojiteljice so osebe, ki preživijo večino dneva s tujimi otroki. Med svojim delom opazijo veliko stvari in otroci se od njih mnogo naučijo.

Iz analize rezultatov je razvidno, da so vzgojiteljice otrok v vrtcih precej dobro seznanjene s tem, kaj je spolno nasilje in katera vedenja, ki vključujejo razkazovanje, samozadovoljevanje in otipavanje, niso primerna in sprejemljiva. Vzgojiteljice so v svojih odgovorih pojasnile, da je spolno nasilje nad otroci neustrezno vedenje. Spolno nasilje je vedenje, ki na kakršenkoli način namiguje na spolnost in pri otroku vzbuja neprijetne občutke in kakršno koli vedenje, ki otroka pripravi do tega, da sodeluje v spolnih praksah. Njihovi odgovori se ujemajo z definicijami strokovnjakov o spolnem nasilju nad otroci (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015, str. 27).

Mojca Pušnik piše, da se predstave o tem, kaj je nasilje, od posameznika do posameznika malce razlikujejo, kar je moč opaziti tudi iz odgovorov vzgojiteljic, ki so sodelovale v raziskavi. Vsak si predstavlja različne oblike nasilja, prav tako pa se predstava o nasilju med seboj razlikuje glede na resnost izvajanega nasilja. Iz raziskave sem ugotovila, da imajo vzgojiteljice med seboj različno tolerance do nasilja, in sicer ene tolerirajo in dopuščajo več kot ostale (Pušnik, 2012, str. 111–113).

Spolno nasilje je področje, ki ga različne kulture med seboj različno dojemamo in toleriramo. Nekaj kar je v nekateri kulturi normalno, neka druga kultura strogo obsoja. Dober primer so Romi v Sloveniji. V njihovi kulturi so dogovorjene poroke in poroke med mladoletnimi osebami nekaj normalnega, za našo kulturo in splošne pravice otrok pa je to kaznivo dejanje (Zaviršek, 2021).

Agresija je po mnenju mnogih psihologov tesno povezana z nasiljem. Pri spolnem nasilju gre v večini primerov za agresijo, ki je obrnjena navzven, le redko navznoter, kjer bi prevladovali občutki krivde, depresivnost ali samomorilske težnje. Sogovornice so kot spolno nasilna vedenja naštevale le vedenja, v katerih se oseba vede nasilno do neke druge osebe in škodljiva vedenja niso usmerjena v samega sebe (Pušnik, 2012, str. 113).

Kadar med otroci pride do neprimernega dotikanja oziroma nezaželenih dotikov v predelu spodnjic, spodnjih majic in modrčkov, govorimo o slabih dotikih (TOM TELEFON, 19.1.2017).

Slabi dotiki so med otroci v vrtcu precej pogosti. Zgodi se tudi, da se otrok na neprimeren način dotika odrasle osebe, v vrtcu se to običajno zgodi pri kakšnem neželenem objemu ali pa previjanju. Otroci se običajno zavedajo, da so jim ti dotiki neprijetni, po teh dotikih pa se mnogokrat počutijo slabo, občutijo sram in podobno. Vzgojiteljice, ki so sodelovale v fokusnih skupinah, slabe dotike obsojajo, se jih trudijo prepoznati in jih preprečevati. Zgodi pa se, da se otroka objame in se naknadno opazi, da objem ni bil zaželen in najbolj primeren. Vzgojiteljice so v veliki večini neželene objeme označile kot nesprejemljive in bi jih pod določenimi pogoji celo označile kot spolno nasilje, kar kaže na to, da se neprimernosti določenih dotikov zavedajo.

Že iz etnografskih dnevnikov je razvidno, da otroci načeloma uživajo v lastni goloti in v slačenju. Radi se razkazujejo in v tem ne vidijo nič slabega, niti tega običajno ne počnejo s slabimi nameni. Razkazovanje je del raziskovanja in samo po sebi ni znak seksualnosti.

Otroci se spolov in razlik med spoloma začnejo zavedati šele okoli tretjega leta starosti. Starši običajno otrokovo slačenje in razkazovanje sprejmejo kot nekaj slabega, neprimernega in to dajo jasno vedeti otroku. Otrok mnogokrat to razume, kot da se mora sramovati lastnega telesa in da je golota nekaj slabega, kar je lahko škodljivo za otrokov nadaljni razvoj njegove spolnosti. Štiriletniki pogosto čutijo potrebo po razkazovanju in opravljanju potrebe pred ostalimi otroci, začne jih tudi zanimati, kako potrebo opravljajo ostali otroci (Lokar, 1979, str. 137–139). Razkazovanje odrasle osebe pred otroci se razlikuje od otroškega razkazovanja, ki ni povezano s seksualnostjo. Sodelujoče so razkazovanje odraslih oseb močno obsodile, ekshibicionizem je tudi zakonsko prepovedan.

Povzročitelji nasilja med mladimi so običajno posamezniki z agresivnim vzorcem vedenja. Nasilno se ne vedejo le do vrstnikov, ampak so nespoštljivi in nasilni tudi do odraslih, ne spoštujejo avtoritete. Od spola mladostnika je odvisno, na kak način bo nasilen do vrstnikov. Dečki so večkrat fizično nasilni kot deklice, ki se bolj pogosto poslužujejo verbalnega in psihičnega nasilja. Dečki se pogosteje zanašajo na svojo fizično moč in premoč, kar so kot pomembno izpostavile sogovornice (Besag, 1989, str. 134–135). Med opazovanjem z udeležbo me je presenetilo dejstvo, da so dečki res pogosteje fizično nasilni od deklic. K temu prispeva tudi vzgoja, ki ustvarja »močne« dečke in »pridne« deklice. Opazila sem namreč, da dečki niso vedno fizično močnejši od deklic, do katerih se nasilno vedejo.

Povzročiteljem nasilja je običajno skupno to, da trpijo za pomanjkanjem empatije in imajo težave pri tem, da bi se lahko vživeli v občutke in čustva drugih. Prav tako je povzročiteljem skupno to, da imajo smisel za humor ter vodstvene sposobnosti (Besag, 1989, str. 135). V

raziskavi sem ugotovila, da so to lastnosti, ki so jih izpostavile sogovornice in poudarile, da je potrebno biti pozoren na očarljive ljudi, za katere sicer ne bi pomislili, da so lahko nasilni.

Iz odgovorov sem razbrala, da so vzgojiteljice na otroke, ki izstopajo, pozorne, opazujejo njihove karakterne značilnosti in nenavadna obnašanja. Take primere hitro opazijo, ob konkretnem sumu na nasilje pa zadevo prijavijo.

Povzročitelji nasilja, tudi spolnega, imajo različne karakterne značilnosti in včasih težko posumimo, da je nekdo nasilnež, zato moramo biti previdni v vseh situacijah, tudi v tistih, ki na prvo žogo delujejo varne.

Vzgojne in izobraževalne ustanove imajo veliko vlogo kar se tiče nasilja. Veljajo za prostor, kjer se na otroke prenesejo določene vrednote, norme in pravila. V takih ustanovah bi morala brez izjeme vladati ničelna tolerance do nasilja. Iz raziskave je razvidno, da temu ni vedno tako. Med opazovanjem z udeležbo sem bila nekajkrat priča nasilnemu vedenju, vpletena sem bila tudi v situacijo, kjer se je starš vedel nasilno in temu vedenju izpostavil zaposlene in otroke v vrtcu. Sankcij ni bilo, kar kaže na to, da ničelne tolerance v resnici ni.

Nasilna vzgoja otroka postavi v disfunkcionalni položaj. V okolju, kjer bi se moral počutiti varnega in sprejetega, se počuti nevarno in zaničevano, kar vpliva na njegov nadaljnji razvoj (Cerezo, 1998, str. 48–73). Iz situacije, v kateri sem bila priča nasilnemu staršu v vrtcu, sem se naučila, da prostor, za katerega sem verjela, da ima ničelno toleranco do nasilja, le-te nima, kar me je presenetilo in šokiralo. To vidim kot veliko pomanjkljivost v vzgojno-izobraževalni instituciji.

Cerezo (1998, str. 37–46) v svojem delu opozori na to, da se otroci, ki so bili ali so žrtve zlorabe mnogokrat vedejo deviantno, to pomeni, da se ne vedejo v skladu z družbeno sprejetimi pravili ter da njihovo vedenje in dejanja odstopajo od tega kar je moralno, sprejeto, njihova vedenja so v velikih primerih tudi zakonsko prepovedana.

Vzgojiteljice so pri svojem delu pozorne na vedenje otrok in ukrepajo v primerih, ko se otroci ne vedejo ustrezno in so nasilni. Vzgojiteljice bi pri svojem delu morda morale bolj paziti, da pri neustreznem vedenju otrok, ki se vedejo nasilno, niso usmerjene le na nasilna vedenja, ampak so dovolj odprte, da posumijo, da je otrok to nasilje prej nekje videl ali pa doživel in je otrokovo nasilno vedenje posledica tega, čemur je sicer izpostavljen.

Poklic teh, ki vzgajajo in učijo, je bil bolj cenjen v preteklosti. Kljub vsem spremembam pa otroci v vrtcih in šolah preživijo ogromno časa in se tam prvič srečajo z vrstniki, zato imajo

vzgojne in izobraževalne ustanove še vedno velik vpliv na razvoj otroka. Vzgojitelji in učitelji veljajo kot vzor otrokom, ki se od njih učijo, jih posnemajo in upoštevajo, zato je pomembno, da se le-ti ne vedejo nasilno. Njihova naloga je torej tudi, da ob morebitnem sumu na nasilje nad otrokom o tem obvestijo pristojne službe, ki ukrepajo naprej, otroku pa se nudi varnost. Prijava suma na nasilje, največkrat v družini, ni redkost. Vzgojiteljice v vrtcu so že prijavile sum na kaznivo dejanje, kar so tudi omenile in se zavedajo, da je prijava suma njihova dolžnost.

Vloga vzgojiteljev v vrtcu bi morala biti preprečevanje nasilnega vedenja in učenje otrok o nenasilnem vedenju ter komunikaciji, morali bi biti vzgled otrokom s svojim ravnanjem ter komunikacijo (Helgeland in Lund, 2017, str. 133–138). Med opazovanjem sem večkrat opazila, da vzgojiteljice z otroki govorijo spoštljivo, jih vzpodbujajo k nežnemu ravnanju drug z drugim in preprečujejo nasilne stike med otroci, v primeru, da do nasilja že pride, pa ukrepajo tako, da preprečijo nadaljnjo izvajanje nasilja in da so s svojimi ustreznimi reakcijami v različnih situacijah dober vzor otrokom. Iz rezultatov analize fokusnih skupin je prav tako razvidno, da so vzgojiteljice večše pri preprečevanju nasilja. Znajo prekiniti vedenja, ki niso ustrezna in tako omejijo nasilno vedenje otrok med seboj.

Otroke je potrebno hitro poučiti o slabih dotikih in jim razložiti, kakšni dotiki so dobri in kakšni slabi, ter da se mora otrok v primeru slabih dotikov zateči po pomoč k strokovnjakom ali k drugi odrasli osebi, ki mu nudi občutek varnosti. Vzgojiteljice otroke v vrtcu učijo o tem, da si med seboj izkazujemo nežnost, da nismo grobi, hkrati pa jih učijo postavljanja mej glede tega, kakšna vedenja in dotiki so sprejemljivi in kakšna vedenja in dotiki niso sprejemljivi. (TOM TELEFON, 2017). Ozaveščanje otrok o pravilnem vedenju in o vedenju, ki je nesprejemljivo in je nasilno je zelo pomembno, saj lahko služi kot preventiva nasilja. Načinov, kako te informacije podati otrokom, je ogromno. Iz raziskave sem ugotovila, da bi bilo te informacije otrokom možno posredovati na delavnicah, preko pogovora, z branjem knjig...

Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju lahko poteka na različne načine, kot sem že omenila v besedilu zgoraj. Učenje je lahko zabavno in inovativno. Otrokovo pozornost enostavno pridobimo tudi s poučnimi videi o spolnem nasilju, ki so na voljo na spletu v angleškem jeziku. V video vsebinah se otroci lahko učijo o tem, kateri deli telesa so naši privatni deli telesa in so skriti pod spodnjim perilom. Naučijo se lahko tudi, h komu se zateči po pomoč (NSPCC, b.d.).

Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju je trenutno pomanjkljivo. V raziskavi me ni presenetilo, da vzgojiteljice v večini menijo, da otroci nimajo dovolj znanja o spolnem nasilju, saj sem že sama tekom opazovanja opazila, da se temi nasilje, sploh spolno nasilje, nismo pogosto

posvetili. Pomanjkanje znanja lahko vodi v izvajanje nasilja, saj se brez potrebnega znanja posameznik, v tem primeru otrok, težko zaveda napačnega vedenja.

Tekom raziskave sem ugotovila, da tudi vzgojiteljice in starši niso dovolj ozaveščeni o nasilju, kar je precej velika pomanjkljivost, ki potrebuje spremembo. Vzgojiteljice se svojega pomanjkljivega znanja zavedajo, pomanjkljivo znanje o sprejemljivem in nenasilnem vedenju staršev pa sem lahko zaznala pri opazovanju z udeležbo. Pomembno je, da so o spolnem nasilju in nasilju nasploh ozaveščeni tudi odrasli, saj so lahko le tako primeren vzor otrokom in jih učijo ustreznega vedenja. Vzgojitelji in starši bi se o teh temah lahko bolj podrobno izobrazili na različnih izobraževanjih v sklopu vrtca.

SKLEPI

- Vzgojiteljice, ki so sodelovale v raziskavi, so seznanjene s temo spolnega nasilja in pod spolno nasilje nad otroci prištevajo kakršnokoli namigovanje na spolnost. Kot spolno nasilje razumejo vsa vedenja, ki otroka prisilijo, da sodeluje v izvajanju spolnih praks. Spolno nasilje je tudi ekshibicionizem in fotografiranje golih otrok.
- Vzgojiteljice menijo, da gre pri spolnem nasilju običajno za izkazovanje moči in dominance nasilneža nad žrtvijo, zato so pogostejše nasilni moški v primerjavi z ženskami.
- Pri razumevanju besedne zveze 'slabi dotiki' prihaja med vzgojiteljicami do rahlih odklonov med mnenji, nekatere neželen objem že štejejo pod nasilno vedenje, druge pa ne. Toleranca slabih dotikov je med vzgojiteljicami različna.
- Povzročitelj spolnega nasilja nad otroci je lahko kdorkoli, potencialni storilci so vsi.
- Storilci spolnega nasilja nad otroci niso vedno le odrasle osebe, med seboj so lahko nasilni tudi mladostniki. Medvrstniško nasilje se pojavlja tudi med otroci. Nasilno vedenje otrok je lahko posledica tega, da so otroci žrtve nasilja in težav v družini.
- Otroci so običajno žrtve spolnega nasilja s strani posameznikov, ki jim zaupajo. Več možnosti in priložnosti za spolni napad imajo tako ljudje, ki se gibljejo v bližini otrok, običajno zaradi službe. Storilci so običajno očarljivi in imajo smisel za humor.
- Pri delu z otroki je pomembno prepoznati različne oblike nasilja ter jih preprečiti in zaustaviti.
- Del odraščanja je raziskovanje lastnega telesa, otroci navadno uživajo v razkazovanju svojega telesa in iskanju telesnih razlik s prijatelji. Razkazovanje med otroci ni enako odraslemu ekshibicionizmu.
- Vzgojitelji v vrtcih imajo veliko vlogo pri preprečevanju nasilja med otroci, saj s svojim vedenjem vplivajo na otroke, jih učijo pravil, ustrezne komunikacije in vedenja ter medsebojnega spoštovanja.
- Vzgojitelji so pri svojem delu pozorni na spremembe pri otrocih in ob morebitnem sumu na nasilje v družini so dolžni o tem poročati pristojnim službam.
- Na področju ozaveščenosti o spolnem nasilju je nekaj pomanjkljivosti, ki bi jih bilo nujno karseda hitro odpraviti. Vzgojitelji, starši in otroci bi potrebovali več izobraževalnih vsebin na področju spolnega nasilja nad otroci, kar bi delovalo kot preventiva spolnega nasilja otrok v vrtcih in nasploh.

PREDLOGI

Po opravljenih pogovorih z vzgojiteljicami in končanem opazovanju z udeležbo sem opazila (prav tako sogovornice) da na področju preventive spolnega nasilja otrok v vrtcih obstaja kar nekaj pomanjkljivosti. Predlogi za odpravo le-teh so:

- V vzgojne in izobraževalne institucije, kot je vrtec, bi bilo potrebno v sam program vnesti obvezno izobraževanje in delavnice o spolnem nasilju in nasilju nasploh za otroke, kjer bi strokovnjaki in vzgojiteljice otroke učili o preventivi in ukrepanju v primeru spolnega nasilja ali v primeru katere druge oblike nasilja.
- V vrtce bi bilo potrebno uvesti več literature, primerne različnim otrokovim starostim z vsebinami spolnega nasilja in ostalih oblik nasilja. To bi bilo poučno, uporabno in dinamično predajanje znanja.
- Staršem otrok in vzgojiteljem bi morale biti nudenih in ponujenih več izobraževalnih vsebin na temo spolnega nasilja. Pri intoleranci nasilnih vedenj bi redkeje prihajalo do večjih razhajanj v razumevanju in ukrepanju vzgojiteljev in staršev, tako bi dosegli večjo enotnost. Vzgojiteljice bi se z zadostno količino znanja o spolnem nasilju, počutile bolj samozavestne in kompetentne pri prepoznavanju različnih oblik nasilja in ukrepanju ter preprečevanju.
- V vrtcih bi se morala začeti upoštevati ničelna toleranca do nasilja, kot velewa zakon, ki velja tudi za vedenje otrokovih staršev in vzgojiteljev.

UPORABLJENA LITERATURA

- Aničič, K. (2015) *NASILJE NAD OTROKI: Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Aničič, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T. in Sušnik, A. (2015) *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Besag, V.E. (1989). *Bullies and victims in school*. Philadelphia: Open University Press.
- Bouwkamp, R. (1994) *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: FIRIS, d.o.o..
- Carney, P. T. (1950) *Spolno nasilje, Strateški in operativni postopki kriminalistične preiskave in samovarovanje potencialnih žrtev*. Ljubljana: Atelje Pance.
- Cerezo, M. A. (1998). *Parent-child conflict, coercive family interaction, and physical child abuse. Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*. New York: Routledge.
- Domiter Protner, K. (2014) *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Narodna univerzitetna knjižnica.
- Finkelhor, D. In Browne, A. (1985). *The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization. American Journal of Orthopsychiatry*, 55(4), 530–541.
- Helgeland, A. In Lund, I. (2017). *Children's Voices on Bullying in Kindergarten*. Early Childhood Education Journal 45, 133–141. Pridobljeno 16.5.202 s <https://link.springer.com/article/10.1007/s10643-016-0784-z>
- Hmelak, M. (2015). *Nasilje v vrtcu*. V. K. Bakračević Vukman in B. Musil (Ur.): *Mladi in nasilje* (69–77). Maribor: Filozofska fakulteta.
- Jenkins, P. (1996). *PEDOPHILES AND PRIESTS Anatomy of a Contemporary Crisis*. New York: Oxford University Press.
- Kay, J. (1999) *Protecting children*. Great Britain: Redwood Books, Throwbridge, Wiltshire.
- Kuhar, M. In Zaviršek, D. (2023). *Razširjenost in značilnosti spolne zlorabe v otroštvu v Sloveniji*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 74(1), 51–62.
- Leskošek, V. (2019) *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
- Mesec, B. (2009) *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave, študijsko gradivo za interno rabo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Oates, R. K. (1996) *The spectrum of child abuse, Assesment, treatment and prevention*. New York: Brunner/Mazel.

- Pleines, K. (2009). *Sexual Abuse in Preschool Aged Children: Teaching Childcare Professionals to Identify Signs and Symptoms*. ZDA: Social Work Theses.
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (2010) Ur. l. RS. (104/2009).
- Pušnik, M. (1996) *Projekt trpinčenja med otroki in mladostniki*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pušnik, M. (2012). *Nasilje v šoli v krogu nasilja*. V M. Muršič (Ur.): (O)krog nasilja v družini in poli: soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Repič, T. (2008) *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Robnik, S. (2009). *(Ne)Razumljeni NE?! Spolno nadlegovanje in nadlegovanje zaradi spola na delovnem mestu*. Ljubljana: /2, družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d.o.o.
- Robnik, S., Skoršek – Pleš, T., in Veselič, Š. (2003). *Nasilje nad ženskami v družini – analiza stanja*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, strokovni svet za problematiko nasilja.
- Štirn, M. (2009). *Priročnik za izvajanje šreventivnega projekta CAP- projekt za preven tivo zlorabe otrok, za razredno stopnjo osnovne šole*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Evropski socialni sklad, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini.(2008). Uradni list RS, št. 16/08
- Zaviršek, D. (1996). *Od nične ozaveščenosti do nične tolerance: spremna študija*. Herman idr., Spolno nasilje: feministične raziskave za socialno delo (str. I-VII). Ljubljana: Paco.
- Zaviršek, D. (2020). *Nasilje nad ženskami zaradi spola: #jztudi in drugi upori v neopatriarhatu*. Dialogi, 56(9), str.72–84).
- Zaviršek, D. (2018). *Skrb kot nasilje*. Ljubljana: Založba/Cf*.
- Zaviršek, D. (2022). *Razkrivati prikrito, ponavljati povedano: Od mesta dam do spletnih uporov: spremna študija*. V C. Emcke (ur.), *Ja je ja in...: monolog* (str. 91-125). Založba Cf*.

INTERNETNI VIRI:

- Calvey, D. (2008). *The Art and Politics of Covert Research: Doing 'Situated Ethics' in the Field*. Manchester Metropolitan University, 42(5) 905–918. Pridobljeno 16.5.2023 s https://www.researchgate.net/publication/48227711_The_Art_and_Politics_of_Covert_Research_Doing_Situated_Ethics_in_the_Field
- Dobnikar, M. (1991) *Nasilje nad ženskami kot oblika socialne kontrole*. Časopis za kritiko znanosti, 19(136/137), 138–142. Pridobljeno 10.1.2023 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-4PNR2KUM>
- DRUŠTVO ZA NENASILNO KOMUNIKACIJO, (2021). *Nasilje nad otroki*. Pridobljeno 22..2023 s <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html>

- Finkelhor, D. (2009). *The prevention of childhood sexual abuse. The Future of Children*, 19(2), 169–194, Princeton University. Pridobljeno 23.3.2023 s <https://doi.org/10.1353/foc.0.0035>.
- Finkelhor, D. (2020). *Let's Talk About Prevention Webinar: Preventing Child Sexual Abuse* [Video]. 25.6. Pridobljeno 10.1.2023 s <https://www.youtube.com/watch?v=PpangX4UaO4>.
- Gill, M. J., Gill, D. J., Roulet, T., J. In Stenger, S. (2017) *Reconsidering the Value of Covert Research: The Role of Ambiguous Consent in Participant Observation*. Sage Journals, 20(3). Pridobljeno 16.5.2023 s <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1094428117698745?journalCode=orma>
- Dovolj je! (2018). Pridobljeno 16.5.2023 s <https://dovolj-je.si/>
- Horno, P., & Javier Romeo - Biedma, F. (2020). *Kiko in roka: Priročnik za strokovne delavce in delavke*. Strasbourg: Svet Evrope. Pridobljeno 24.11. 2022 s <https://rm.coe.int/kiko-and-the-hand-tot-manual-slovenian/1680a3f71f>
- Hrovat, T., Čobec, S. & Strle, K. (2017). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok. Najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 24.11.2021 s <https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-preprecevanjeinprepoznavanjespolnihzlorabotrok.pdf>.
- ISA INSTITUT. (2018). Pridobljeno 24.11.2021 s <http://isainstitut.si/isa/preventivni-programi-2/>.
- Kreš, B. (2018). *Samozadovoljevanje pri predšolskih otrocih. Stik center za psihoterapijo in kakovost odnosov*. Pridobljeno 23.3.2023 s <https://www.stik.si/samozadovoljevanje-pri-predsolskih-otrocih/>
- Lokar, J. (1979). *Razvoj spolnega vedenja pri otrocih*. Klinična bolnišnica za psihiatrijo. Center za mentalno zdravljenje Ljubljana. Pridobljeno 22.3.2023 s [file:///C:/Users/Patricija/Downloads/martina-kocbek-usergroup-1979-6-356-9%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Patricija/Downloads/martina-kocbek-usergroup-1979-6-356-9%20(2).pdf).
- LUNINA VILA. (b.d.) Pridobljeno 15.1.2023 s <https://www.luninavila.si/o-nas>.
- Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu [pdf]*. Pridobljeno 23.3.2023 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-C11L6WB5>
- Mezinec, N. (2018). *Vloga pedagoških delavcev v preventivi pred spolnimi zlorabami*. Ljubljana: Socialna pedagogika. Letnik 22, številka ½. Str. 119–138. Pridobljeno 24.11.2021 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-SWS446B0/?euapi=1&query=%27keywords%3dpreventiva+spolne+zlorabe+otrok%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>.
- NSPCC, (b.d.). Pridobljeno 22.3.2023 s <https://www.nspcc.org.uk/keeping-children-safe/support-for-parents/pants-underwear-rule/>.
- Pust, M., Štirn, M. (1998). *Primarna preventive spolne zlorabe*. Ljubljana: Psihološka obzorja, 7(2),71–97. Pridobljeno 24.11.2021 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC->

[FD79AIHF/?euapi=1&query=%27keywords%3dpreventiva+spolne+zlorabe+otrok%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XFM3SWZJ) .

- TOM TELEFON, (19.1.2017). Pridobljeno 21.1.2023 s <https://e-tom.si/dobri-in-slabi-dotiki/>
- van Deventer, J.P. Ethical considerations during human centred overt and covert research. *Qual Quant* 43, 45–57 (2009). <https://doi.org/10.1007/s11135-006-9069-8>
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju (2012). *Poročilo o delu Združenja proti spolnemu zlorabljanju: za leto 2011*. Pridobljeno 23.3.2023 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XFM3SWZJ>
- Združenje za moč (b.d.), Pridobljeno 23.3.2023 s <https://zamoc.si/>
- 113 - MALI OJOJ, (b.d.) Pridobljeno 30.5.2022 s <https://www.sititeater.si/sobotni-dopoldnevi/113---mali-ojoj-/>.

PRILOGE

SMERNICE ZA FOKUSNE SKUPINE

1. Kaj je spolno nasilje?
2. Kaj so slabi dotiki? (Je objem otroka, ki si objema ne želi, spolno nasilje?)
3. Kdo vse je lahko storilec spolnega nasilja nad otroci?
4. Kaj je preventiva spolnega nasilja?
5. So otroci v vrtcu dovolj seznanjeni o spolnem nasilju? (Kako pripomorete k ozaveščanju otrok o spolnem nasilju?)
6. Predlogi za izboljšanje preventive spolnega nasilja v vrtcu.

ETNOGRAFSKI DNEVNIK

Kraj opazovanja: Vrtec Ciciban

Čas opazovanja: 2.2.2022-31.3.2022

1. RAZKAZOVANJE SPODNJIC, 2.2.2022

Danes sem nadomeščala pomočnico vzgojiteljice v skupini otrok, starih od dve do tri leta. Po dopoldanski malici je vzgojiteljica v vrečo položila različna oblačila. Zamislila si je, da bodo otroci prihajali do vreče in vsak bo iz nje potegnil kos oblačila ter ga skušal poimenovati. Namen dejavnosti je učenje poimenovanja oblačil. Vzgojiteljica je ob vsakem izvlečenem oblačilu otroke vzpodbujala, da pokažejo svoj kos oblačila, če je enak tistemu, ki so ga izvlekli iz vreče. Ko je eden izmed otrok izvlekel spodnje hlačke, so nekateri enako kot prej začeli razkazovati svoje spodnjice vzgojiteljici. Vzgojiteljica je početje otrok pospremila z besedami kot so 'super' in 'kdo še ima gatke'. Otroke sem nato sama pozvala k temu, da si nazaj oblečejo hlače in da je dovolj, da samo povedo, kaj so izvlekli iz vreče ter da naj ne kažejo svojih spodnjic.

Ideja vzgojiteljice o učenju poimenovanja oblačil se mi je zdela zelo dobra. Med samo dejavnostjo pa me je vznemirilo, ko so si otroci začeli slačiti hlače z namenom, da vzgojiteljici pokažejo svoje spodnjice. To se mi ni zdelo sprejemljivo, zato sem se odločila ukrepati. Ko sem videla, kaj se dogaja, sem se zavedala, kako neprimerno je in sem želela, da se dogajanje karseda hitro zaključi.

2. IZMENJAVA PULOVERJEV, 7.2.2022

V skupini otrok, starih od pet do šest let, so se igrali igro 'kaj je drugače'. Ta igra poteka tako, da eden izmed otrok zapusti igralnico, ostali otroci pa ta čas poskrbijo za spremembo, ki jo mora otrok ob prihodu v igralnico opaziti. Otroci so si zamenjali copate, se presedli in podobno. Na neki točki je vzgojiteljica predlagala, da si dva otroka zamenjata pulover. Deček ga je brez oklevanja slekel in želel zamenjati s puloverjem deklice, ki jo je naključno izbrala vzgojiteljica. Deklica se je obotavljala, zato je vzgojiteljica stopila do nje in ji pomagala pri slačenju. Deklica je bila v stiski, z rokami si je skrivala prsi in gledala v tla. Ko je vzgojiteljica prinesla dečkov pulover je odkimala in ga ni želela obleči. Vzgojiteljica ji je vseeno pulover poveznila čez glavo in nadaljevala z dejavnostjo.

Med opazovanjem situacije sem opazila, da je deklici nelagodno, bila sem v šoku, ker je vzgojiteljica nadaljevala z dejavnostjo in počutila sem se nemočno. Nič nisem rekla ali pa naredila, da bi pomagala deklici v stiski. Zaradi tega se počutim krivo. Ker se deklica ni zares upirala, menim, da je možno, da vzgojiteljica ni bila dovolj občutljiva na situacijo in njene stiske ni opazila ter je zato nadaljevala z dejavnostjo.

3. NASILNO VEDENJE STARŠA NAD MENOJ, 10.2.2022

Danes sem bila v času po kosilu sama s skupino predšolskih otrok. Ena izmed deklic je v vrtec prinesla svojo igračo, ki se je med igro s prijatelji strgala. Svetovala sem ji, da igračo odnese v garderobo, da se ne bo še bolj poškodovala in deklica je to tudi storila. Krivca nisem iskala, saj se je plišasti igrači rep natrgal med skupinsko igro. Ko je prišel oče po deklico v vrtec, smo bili že združeni s sosednjo skupino. Nespoštljivo je stopil v igralnico in me ostro ogovoril z besedami 'kaj se je zgodilo z igračo'. Povedala sem mu, da so se otroci skupaj z njegovo hčerko igrali in po nesreči natrgali rep. Napadalno me je vprašal, kdo bo za škodo odgovarjal. Odgovorila sem mu, da je v primeru, da otrok v vrtec prinese svojo igračo, potrebno v zakup vzeti, da se igrača lahko poškoduje in da ostali otroci ter vzgojitelji za to ne odgovarjamo. Lastne igrače se v vrtec nosi na lastno odgovornost in starši so s tem pravilom seznanjeni. Starša so te besede vznemirile, nad menoj je povzdignil glas ter me z vrati potisnil ter zaprl v igralnico. Otroci so se prestrašili in obnemeli. Vzgojiteljica, ki je bila prav tako prisotna v igralnici, ni reagirala. Dejanje starša me je vznemirilo, zato sem odprla vrata in šla za njim v garderobo. Zabrusila sem mu, da takšnega odnosa ne bom tolerirala in da se nima pravice tako obnašati ter znašati nad menoj ter mene in otroke izpostavljati nasilju. To ga je še dodatno iztirilo in na vso moč je začel kričati name. V garderobi je bilo prisotnih še nekaj staršev, ki so obnemeli in

mi nakazali, naj se raje umaknem, saj je kazalo, da bo oče postal fizično nasilen. Deklica, čigar oče me je napadel, je jokala in se stisnila k steni. Skupaj z očetom sta nato odvihrala iz vrtca. Starši so pristopili do mene in me spraševali, če sem v redu in v šoku ponavljali, da tako vedenje ni normalno. Takoj po incidentu sem poklicala ravnateljico vrtca in ji povedala, kaj se je zgodilo in da želim, da se ukrepa. Ravnateljica mi je odgovorila z besedami, da imajo starši vedno prav, da vedenje sicer ni bilo primerno, ampak da tako pač je. Vzgojiteljica je naslednji dan na lastno pest izvedla pogovor s staršem, drugega ukrepanja ni bilo. Otroci so staršem in vzgojiteljem, ki niso bili prisotni, še nekaj naslednjih dni govorili o incidentu, z njimi pa se o tovrstnem nasilju ni pogovoril nihče.

Ko se je starš znesel nad menoj, sem bila v šoku in nisem vedela, kaj točno se dogaja, dogajanje se mi je zdelo nerealno, imela sem občutek, da se vse dogaja izredno počasi. Srce mi je začelo hitro biti, čutila sem naraščanje adrenalina v telesu. Razburilo me je njegovo vedenje in pripravljena sem se bila braniti ter postaviti zase. V glavi mi je divjala misel, da je tako obnašanje nesprejemljivo in nedopustno. Brez razmišljanja sem se po tem, ko me je s fizično silo potisnil v igralnico in zaprl, pognala za njim. Odločena sem bila, da takega obnašanja ne bom tolerirala. Počutila sem se zmedeno, kot da je telo nagonsko reagiralo in se pognalo v boj. Nisem razmišljala o tem, kako se bom branila in kaj mu bom rekla. Bila sem besna in hkrati ponižana. Z menoj je ravnal, kot da sem smet. Zaradi svoje mladosti in fizične šibkosti v primerjavi z njim sem se počutila ranljivo, vendar sem se kljub temu zavedala, da si vsi zaslužimo enako mero spoštovanja. Ko je oče s hčerko odvihral, sem bila še vedno v šoku, telo se mi je pričelo tresti, imela sem suha usta in pekoč občutek v želodcu. Ko je ena izmed mamic prišla do mene in me objela, sem želela jokati, ampak sem se zadržala, šele ko je bilo vsega konec, sem se zares začela zavedati, kaj se je pravkar zgodilo. Ko sem klicala ravnateljico, sem imela upanje, da bodo ukrepali, vendar sem doživela hladen tuš ter se počutila poraženo in razžaljeno. Sovražim občutek majhnosti in nepomembnosti, ki sem ga dobila po tej izkušnji. Razburilo pa me je tudi dejstvo, ki so mi ga povedale vzgojiteljice, da podobno obnašanje staršev ni tako zelo redko in da se nikoli ne ukrepa.

4. POLJUB NA LICE OTROKA, 15.2.2022

Pri prebujanju otrok, starih tri leta, je vzgojiteljica večkrat na lica poljubila otroka, ki je jokal. Njen namen je bil, da ga s crkljanjem in poljubi potolaži, vendar mislim, da je takšno vedenje zaposlenih v vrtcu neprimerno. Otrok se sicer ni izmikal, mirno je sedel v naročju vzgojiteljice.

Med opazovanjem mi je bilo neprijetno in razmišljala sem, ali bi se starši s takim početjem strinjali. Odločila sem se, da bom z vzgojiteljico naknadno načela pogovor na to temo, da preverim, kakšen je njen pogled na takšno početje ter da ji predstavim svoj pogled na situacijo, saj po koncu delovnega dne po tem dogodku nisem bila mirna. Poljubljanje otroka na obraz je vdor v njegov osebni prostor in intimo.

5. MAJICA S SVETLEČIM DETAJLOM, 16.2.2022

Deček je v joku pritekel do mene, za njim pa štirje otroci, ki so se smejali. V joku mi je pokazal in povedal, kako so se ga prijatelji dotikali po majici s svetlečim detajlom, ki se ob dotiku spreminja. Ni želel, da se ga prijatelji dotikajo, ker mu je ob tem neprijetno. Otroke sem ustavila. Pomirila otroka, ki je jokal in se pogovorila z otroki, ki so se dotikali prijatelja. Povedala sem jim, da se ne smejo dotikati prijateljev, če oni tega ne želijo. Skozi pogovor so otroci začeli razumeti, kako se prijateljev lahko dotikajo in kako ne ter kdaj ne. Vzgojiteljici sem za neljub dogodek povedala in strinjala se je z mano, da bo temu namenila nekaj besed na roditeljskem sestanku.

V tej situaciji sem dobila pomislek glede otroških oblačil. Majice s svetlečimi detajli, ki se ob dotiku spreminjajo, so senzorno zanimive za otroke in se jih želijo dotikati ter raziskovati, kar pa je lahko neprijetno za otroka, ki majico s takšnim detajlom nosi. To se mi zdi stvar, ki jo je potrebno omeniti staršem, saj je možno, da sami na to niso pomislili, ko so oblačili otroka. Vsa oblačila se mi ne zdijo primerna za v vrtec.

6. ZNAMENJE NA ZADNJICI, 18.2.2022

Otroci po popoldanskem počitku obiščejo stranišče, kjer stojijo v vrsti in en za drugim opravijo potrebo. Ena izmed deklic je na zadnjici enega izmed dečkov opazila znamenje in začela opozarjati vzgojiteljico, da ima fant na ritinici madež. Približevati se je začela otroku in se znamenja želela dotakniti. Vzgojiteljica jo je pravi čas ukrepala in deklico ustavila. Povedala ji je, da ima deček na zadnjici znamenje in da naj se ga ne dotika po zadnjici ter da gotovo tudi njej ne bi bilo prijetno, če bi se za njo naenkrat pojavil nekdo izmed prijateljev ter se je začel dotikati, medtem ko bi opravljala potrebo. Deklica se je strinjala, se nasmehnila in počakala v vrsti, da je prisla na vrsto tudi ona.

Vzgojiteljica je hitro in pravilno ukrepala v dani situaciji. Otroci v tej skupini so stari med dve in tri ter se začenjajo zavedati svojega telesa, opazijo pa že telesa ostalih otrok in razlike med

svojim ter prijateljevim telesom. Vse jih zanima in to se mi zdi pravi čas, kjer vzgojiteljica že postavlja mejo, ko se želi otrok neprimerno dotikati prijateljev. Vzgojiteljica je do deklice pristopila prijazno, tako da se deklica ni počutila neprijetno in hkrati dojela, da se ni primerno kar tako dotikati prijateljeve zadnjice. Vzgojiteljičino ukrepanje se mi je zdelo primerno.

7. JOK OTROKA, KER NE ŽELI, DA GA PREVIJEM, 18.2.2022

Po kosilu sem začela s previjanjem otrok. Eden izmed dečkov je začel jokati in se upirati, ko sem ga želela dvigniti na previjalno mizo. Povedala sem mu, da ga moram previti, ker ima polno plenico. Otrok ni nehal jokati, zato sem mu dovolila, da gre v igralnico in se odločila, da ga previjem, ko bo sam pripravljen na to, oziroma bom najprej previla ostale in se potem pogovorila z njim, ga pomirila ter previla. Čez nekaj minut je čisto sam prišel nazaj do previjalne mize in želel, da ga previjem. Previjanje je nato potekalo brez joka in upiranja.

Ko se je otrok upiral previjanju, ga nisem želela siliti, saj nisem bila prepričana, kaj ga moti. Mislila sem, da ne želi, da ga previjem jaz, ker sem le nadomeščala pomočnico vzgojiteljice in me otrok ne pozna. Ko se je vrnil sam od sebe in želel, da ga previjem v tako hitrem času, sem si oddahnila, saj sem se zavedla, da ni težava v meni. Otrok je še premajhen in ni mogel z besedami izraziti, kaj ga je prej motilo, sem pa upoštevala njegov jok in stisko ter mu dala čas ter omogočila prijetnejšo izkušnjo previjanja.

8. POGOVOR Z VZGOJITELJICO O TEM, DA SE OTROKA VPRAŠA ZA OBJEM, PREVIJANJE PLENICE, POMOČ PRI BRISANJU RITKE, 21.2.2022

Med počitkom otrok je pogovor z vzgojiteljico nanese na pisanje moje diplomske naloge. Povprašala me je o temi naloge in začela sem ji razlagati, o čem bom pisala. Ko sem govorila o tem, da se mi zdi, da bi morala vzgojiteljica preden objame otroka ob njegovem prihodu v vrtec vprašati za dovoljenje, da se mi zdi korektno, da se otroka pred previjanjem vpraša, ali mu lahko menjamo plenico ter se preden otroku pomagamo pri brisanju zadnjice otroka vpraša za dovoljenje. V momentu se je vznemirila in mi rekla, da se ji zdi to neumno, da ni izvedljivo in da se otroci glede tega ne morejo odločati v predšolskem obdobju. Nisva našli skupne besede, vzgojiteljica je vztrajala pri svojem in jaz pri svojem, tako sva pogovor kaj kmalu zaključili.

Dobila sem občutek, da vzgojiteljica ni želela niti slišati mnenja, ki se razlikuje od njenega in me slišati. Na neki točki pogovora sem zaznala njen strah v smislu, da ocenjujem njeno delo in ga obsojam ter da prihajam iz stroke socialnega dela in ne predšolske vzgoje, zato ga ocenjujem

preveč strogo. Nisem se mogla strinjati z njo, da vse, kar sem naštela, ni izvedljivo, ker sem v obdobju pol leta od kar delam v vrtcu uspešno upoštevala voljo otrok ter jih vedno vprašala za dovoljenje in nisem kar tako posegala v njihov osebni prostor. Razumem, da takšno početje vzame več časa, vem pa tudi, da se da z malo organizacije rešiti to oviro. Tudi majhni otroci po mojih izkušnjah znajo izraziti zadovoljstvo in nezadovoljstvo, če ne drugače pa z jokom, ki je zelo zgovoren.

9. FANTJE ŽELIJO SLEČI DEKLICO, ČEPRAV ONA TEGA NE ŽELI, 23.2.2022

V eni izmed skupin otrok, starih med pet in šest let, je deklica, ki se pogosto razkazuje in slači. Otroci v skupini so to že nekako normalizirali. V času, ko sem nadomeščala pomočnico vzgojiteljice v tej skupini, so se otroci samostojno igrali v kotičku, ki ni popolnoma pregleden del v igralnici. Iz kotička se je slišal jok in kričanje deklice. Hitro sem šla pogledat, kaj se dogaja in videla, da so trije dečki deklico potisnili na blazino in ji na silo začeli slačiti hlače. Takoj sem jih ustavila, poslala iz kotička in pomirila deklico. Prosila sem jo, da mi pojasni, kaj se je zgodilo in mi pove, kako se počuti. Po pogovoru z njo sem šla do dečkov in tudi njih vprašala, kaj se je dogajalo. Ker so navajeni, da se deklica slači pred njimi, niso videli problema v tem, da jo slečejo tudi oni, kadar jo želijo videti razgaljeno. Z njimi sem se pogovorila o pravih in nepravilnih dotikih ter jih poučila o tem, kako se ne smejo obnašati do prijateljev. To sem kasneje omenila vzgojiteljici, ki se do zdaj ni zavedala, kakšne posledice ima lahko ignoriranje razkazovanja deklice pred otroki.

Ko sem videla, kaj se dogaja, sem se zgrozila, saj do tega dogodka nisem verjela, da so otroci zmožni kljub temu, da je deklica jokala, nadaljevati svoje početje in jo slačiti, samo zato, ker so jo oni želeli videti razgaljeno. Po pogovoru z dečki sem bila v šoku, ko sem izvedela, da se deklica pogosto razkazuje in vzgojiteljici v skupini ne ukrepata in se z otroki o tem ne pogovorita. Počutim se grozno, ker sedaj iz prakse vem, da je preventiva spolnega nasilja v vrtcu precej slaba in da se mora najprej nekaj zgoditi in se šele nato, ko je škoda že narejena, ukrepa.

10. DEČKA ME UDARITA PO ZADNJICI, 25.2.2022

Danes sem bila prvič v skupini otrok, starih med tri in štiri leta, o kateri bom napisala današnji dnevnik. Otroci so me hitro sprejeli in se igrali z menoj. Po zajtrku smo odšli v telovadnico, kjer sva jih z vzgojiteljico posedli, da sva lahko v miru pripravili gibalni poligon. Med pripravo sta za

menoj pritekla dva dečka in en za drugim sta me udarila po zadnjici ter se smejala in sramežljivo pogledovala proti tlom. Prijela sem ju za roki, ju odpeljala do klopi in ju posedla ter ju vprašala, zakaj sta me udarila po zadnjici. Otroka sta se samo smejala in gledala v tla. Nato je eden izmed njiju povedal, da je bila to ideja enega fantka on pa se je kar strinjal in sta zato pritekla oba. Ko sem dečka vprašala, od kje mu ideja, ni nič odgovoril. Z njima sem se pogovorila ter ju poučila o tem, da se me na tak način ne smeta dotikati, niti se tako ne smeta dotikati svojih prijateljev, ker se po takih dotikih slabo počutimo. Fant se mi je opravičil, opravičilu se je pridružil tudi deček, ki je sledil ideji prvega. Po tem dogodku je dan potekal normalno.

Ob dogodku sem bila šokirana in najprej nisem vedela, kaj točno se je sploh zgodilo. Nisem razumela, zakaj sta fanta to naredila. Skozi pogovor in njuno telesno govorico sem si razlagala, da je eden izmed njiju kaj podobnega nekje videl in želel še sam to ponoviti, saj me nista udarila iz zlobe ali pa z namenom, da bi me bolelo.

11. VZGOJITELJICA OBJAME OTROKA, ČEPRAV ON TEGA NI ŽELEL, 2.3.2022

V skupini, v kateri sem delala danes, je eden izmed otrok malce zaprt vase. Med pogovorom gleda v tla, tišči roke k prsim in menca z nogami. Z nežnim pristopom mi je uspelo, da se fant z menoj pogovarja normalno in me celo samoiniciativno objame. Ko je to videla pomočnica vzgojiteljice, je mislila, da bo otrok objel tudi njo, zato se je kar napotila k njemu in ga stisnila v objem. Otrok je zmrznil, roke so mu visele ob telesu in panično je pogledoval proti meni. Vzgojiteljica je kaj kmalu opazila, da ji otrok objema ni vrnil in ga je spustila. Deček je obstal na mestu in gledal v tla, zgledalo je, kot da ne ve kaj naj naredi. Pristopila sem do njega in ga vprašala, ali je vse v redu, odgovoril je pritrdilno in me vprašal, ali se lahko gre igrat. Z vzgojiteljico sva se nato pogovarjali o tem, da je bolje, da sam pristopi do nje, ko bo pripravljen, če bo pripravljen in da se ne sili vanj.

Ko je pomočnica vzgojiteljice zakorakala k otroku, še sama nisem vedela, kaj bo sledilo. Ne vem, kako je mislila, da če se otrok sprosti ob eni osebi, da se to prenese na vse osebe v igralnici. Razumela sem stisko otroka, ker objema ni pričakoval, niti ni navajen, da nekdo kar plane po njem. Ko je med objemom obupano iskal očesni stik in pomoč pri meni, sem občutila stisko in nisem vedela, kako mu naj pomagam. Na srečo je pomočnica vzgojiteljice zelo hitro sama ugotovila, da otroku ni prijetno. Dobro se mi zdi, da je pomočnica sama doumela, da mora biti z dečkom potrpežljiva in mu dati prostor, ki ga rabi.

12. VZGOJITELJICA NAGOVARJA OTROKE K POLJUBLJANJU NA LICA IN JIH OB TEM NAGRAJUJE S POHVALAMI TER S TEM VZPODBUJA TAKO POČETJE, 3.3.2022

Danes sem bila v skupini otrok, starih med dve in tri leta. Po dopoldanski malici smo se odpravili v garderobo in z vzgojiteljico sva pripravili igralni poligon za otroke. Medtem so se otroci lahko lovili. Eden izmed otrok je čakal pri vratih, drugi pa so tekli do njega, ga objeli in on jim je dal poljub na lica. Ko je to opazila vzgojiteljica se je nasmehnila in mi povedala, da jih je to naučila ona in da so res prikupni, ko si izkazujejo nežnosti. Prijela je telefon v roke in jih pozvala k objemanju in poljubljanju na lice ter jih medtem fotografirala ter njihovo početje pohvalila z besedami kot so super, bravo, dej poljub še njemu in podobno. Slike bo objavila na spletni strani vrtca.

Na začetku se je zgoraj opisana igra otrok tudi meni zdela simpatična in zgledalo je, da se otroci zabavajo. Ko pa je pristopila vzgojiteljica in sem ugotovila, da otroci potrjujejo za svoje početje iščejo pri vzgojiteljici, sem postala bolj pozorna na samo dogajanje. Otroci so ves čas objemanja in dajanja poljubov oprezali za vzgojiteljico in ob besedah pohvale še izraziteje nadaljevali z igro. Menim, da taka igra ni primerna in da se objemanja in poljubljanja prijateljev ne bi smelo vzpodbujati na tak način in s ciljem da se na videz prikupno vedenje otrok ujame v fotografski objektiv.

13. DEČEK POLJUBLJA OTROKE NA OBRAZ, ČEPRAV ONI TEGA NE ŽELIJO, 8.3.2022

V skupini otrok, starih ena do dve leti, najstarejši deček poljublja in objema otroke, kljub temu, da oni tega vedno ne želijo. To izgleda tako, da začne hitro korakati k otroku ki si ga izbere, ga močno stisne k sebi in poljubi na obraz, tudi na usta. Večino otrok tega ne mara in začnejo jokati že ko vidijo, da deček hodi v njihovo smer. Če sva bili z vzgojiteljico dovolj hitri sva preprečili, da bi stiskal in poljubljal otroke ki si tega ne želijo, če pa je bil deček hitrejši od naju, sva posegli vmes in vzgojiteljica mu je vedno rekla, da naj ne objema otrok, ki si tega ne želijo in ki jokajo, kadar jih stiska ter da naj jih vpraša, ali jih lahko objame in poljubi. Deček je samo rekel ojoj in kasneje stvar ponovil. Z vzgojiteljico predvidevava, da tega dečka zunaj vrtca nihče ne vpraša, ali ga lahko objame ter poljubi in je zunaj vrtca deležen veliko objemov in poljubov ter se tako uči takega vedenja, s katerim sicer ni nič narobe, narobe je le to, da sili v otroke, ki si stika z njim ne želijo. Vzgojiteljica je to vedenje kasneje omenila staršem, ki se jim to ni zdelo pomembno in narobe.

14. DEČEK V STRANIŠČE ZAPRE DEKLICO IN SE PRED NJO SLAČI TER JO SILI, DA GA GLEDA,
11.2.2022

V skupini otrok, starih med štiri in pet let je danes pred kosilom med umivanjem rok deček v stranišče zaprl deklico. Postavil se je pred vrata, tako da deklica ni mogla ven in si slekel hlače. Ker stranišče ni pregledno, vrata niso steklena, nihče ni opazil kaj se dogaja. Deklica ni kričala, počakala je, da jo je deček sam spustil iz stranišča. Po dogodku je pritekla do mene in mi povedala, da jo je deček zaprl v stranišče in ji razkazoval svoje spodnjice ter želel, da ga ona gleda. Bilo ji je neprijetno in vedela je, da je bilo narobe kar je storil. Pogovorila sem se z njo, ji povedala da je tako vedenje neprimerno, pozvala sem jo k temu, da z menoj podeli svoje občutke. Skupaj sva odšli do dečka, ki je bil v zadregi in se je smejal. Deklica je bila nanj jezna. Rekla sem, da se bom pogovorila z dečkom in da se lahko gre ona igrati, ampak je želela počakati. Z dečkom sem se pogovorila o neprimernem razkazovanju in občutkih, ki jih z razkazovanjem vzbuja v prijateljih. Dečku je bilo med pogovorom neprijetno, gledal je v tla in rekel, da ne bo več počel tega. Po pogovoru sem šla do deklice in ji povedala kako je zadevo komentiral deček in da mora v prihodnje, če bi se zgodilo kaj podobnega, to povedati meni ali pa kakšni drugi vzgojiteljici.

Ko je deklica pritekla do mene, sem bila presenečena nad slišanim, saj je deček, ki je to storil, sicer zelo umirjen in ne nagaja prijateljem. Vseeno nisem dvomila v dekličine besede in sem takoj ukrepala. Nisem razumela, zakaj se je deček tako obnašal, mi je pa bilo jasno, da se takšno vedenje ne sme ponoviti oziroma ponavljati. Mislim, da sem ukrepala pravilno. Upam, da je vzgojiteljica dogodek omenila staršem dečka in se bodo o tem pogovorili tudi doma.

15. FANTEK SE SLAČI IN PO IGRALNICI HODI POMANJKLJIVO OBLEČEN, 14.3.2022

Med pogovorom z vzgojiteljico o spolnem nasilju nad otroki in kje je meja, mi je vzgojiteljica povedala, da je nekaj let nazaj v njeni skupini imel eden izmed otrok veliko potrebo po razkazovanju. To je izgledalo tako, da se je slekel do golega ali pa do spodnjic in hodil po igralnici. Vzgojiteljica se je znašla v stiski in ni vedela kako ukrepati. Starše otroka je obvestila o otrokovem neprimernem obnašanju. Otrokova mama je zahtevala, da vzgojiteljica sinu vzame oblačila kadar se sleče in mu jih ne vrne ter ga tako kaznuje. Vzgojiteljica je upoštevala navodila mame. Z vzgojiteljico sva se nato pogovorili o tem, kako bi izgledalo pravilno

ukrepanje v taki situaciji. Otrok bi se moral obleči in vzgojiteljica bi se morala z njim pogovoriti o tem, zakaj je njegovo vedenje neprimerno in o tem, zakaj se slači pred otroci.

Ko sem slišala za dogajanje izpred nekaj let, sem bila šokirana. Otrokovo vedenje se mi je zdelo precej nenavadno, saj sama česa podobnega v vrtcu še nisem doživela. Nenavadno se mi je zdelo tudi to, kar je predlagala otrokova mama in to, da je vzgojiteljica mamin predlog upoštevala. Med pogovorom sem opazila, da vzgojiteljica takrat ni razumela, kako škodljivo je lahko bilo to, da mu ni vrnila oblačil in je otroka na tak način kaznovala.

16. DEKLICA PRED OSTALIMI OTROCI MASTURBIRA NA LEŽALNIKU PRED POČITKOM,
16.3.2022

Danes je v skupini otrok, starih med tri in štiri leta, pred počitkom ena izmed deklic masturbirala na ležalniku, tako da so jo lahko videli prijatelji. To je izgledalo tako, da je z rokami segla v hlače in se dotikala svojega spolovila. Ko sem to opazila, sem šla do nje in jo prosila, da da roke iz hlač. Povedala sem ji, da ni nič narobe s tem, da se dotika, da je super da spoznava svoje telo, samo da naj tega ne počne v vrtcu pred prijatelji, ker se lahko ob tem počutijo neprijetno. Svetovala sem ji, da svoje telo raziskuje doma, recimo v njeni sobi. Deklica je prikimala, prinesla sem ji plišasto igračo in nato je zaspala. Vedenje sem omenila vzgojiteljici, ki mi je povedala, da je o tem že govorila z njenimim starši.

Ko sem videla, da deklica masturbira, sem bila presenečena, da začnejo otroci svoje telo raziskovati tako hitro, sama se namreč ne spomnim, pri kateri starosti sem svoje telo v otroštvu na tak način začela raziskovati jaz. Ko sem pristopila k njej, nisem želela, da bi ji bilo neprijetno zaradi njenega početja, saj menim, da je dotikanje in raziskovanje telesa dobro. Želela sem ji le predstaviti, kje je primeren prostor za takšno početje in zakaj tega ne počnemo pred ostalimi ljudmi. Pri deklici nisem zaznala sramu po najinem pogovoru, zato predvidevam, da sem ji razložila primerno.

17. DEČEK TEKA PO IGRALNICI Z DOJENČKOM IN GA TEPE PO ZADNJICI, MED TEM SE
SMEJI, 17.3.2022

Ob mojem prihodu v skupino otrok, starih med štiri in pet let, so se otroci igrali v kotičku z dojenčki. Po nekaj minutah igre je eden izmed dečkov začel tekati po igralnici z dojenčkom v roki, tepel ga je po zadnjici in se smejal. Vzgojiteljica je otroka ustavila, saj je tekanje po igralnici prepovedano. Vzela mu je dojenčka in ga vprašala, zakaj ga tepe po zadnjici. Otrok se je le

smejal in gledal v tla. Čez nekaj časa je rekel, da ga tepe, ker je bil poreden. Vzgojiteljica ga je vprašala, kaj je naredil, da je bil poreden. Otrok je odgovoril, da je jokal. Vzgojiteljica je otroka posedla na stol in se z njim pogovorila o tem, da je jok vredu in da otrok ni poreden kadar joka, ampak potrebuje tolažbo. Vprašala ga je, ali ga doma starša kregata kadar joka in ali ga kdaj kdo udari kadar joka. Otrok je rekel, da ne, in pri tem gledal v tla. Pogovor sta zaključila tako, da sta sklenila, da se otrok ne tepe in da ji mora povedati, če ga bo kdo kregal ali udaril, kadar bo jokal. Vzgojiteljica je rekla, da se bo o tem pogovorila z njegovimi starši na govorilnih urah.

Ko sem opazovala ukrepanje vzgojiteljice, sem bila pozorna na to, kako bo vodila pogovor in bila sem zadovoljna s tem, kako se je razvil. Ob opazovanju otrokove telesne govorice sem lahko opazila, da je otroku neprijetno in skoraj prepričana sem, da je od doma navajen tega, da je jok slab in nezaželen. Predvidevam, da je že bil kdaj kaznovan, ker je jokal. Žal mi je, ker ne bom prisotna na govorilnih urah in ne bom mogla spremljati pogovora vzgojiteljice s starši.

18. FANTJE SE POSMEHUJEJO ŽENSKEMU SPOLU, DEKLICE SE POČUTIJO NELAGODNO, 22.3.2022

V skupini otrok, starih med štiri in pet let, smo se po zajtrku posedli v krog. Eden izmed fantov je prišel na idejo, da bi sedeli v zaporedju fant, punca, fant, punca. Vsi se niso strinjali s tem in so se posedli naključno. Deček je vseeno na glas komentiral, kje bi moral kdo sedeti in se začel na ves glas smejati, ko je po njegovem na mestu, kjer bi morala sedeti punca, sedel fant. Začel je govoriti, da je punca, in se norčevati iz njega. Ko sem ga vprašala, kaj je tako smešno, je komentiral, da se je usedel, kjer bi morala sedeti punca in da so punce slabše od fantov. V tistem trenutku so vsi utihnili in ga pogledali. Deček se je še naprej smejal in pridružili so se mu nekateri fantje ter komentirali, da so fantje močnejši in da lahko streljajo s pištolami. Vpletla sem se v pogovor in naštela stvari, v katerih so v tisti skupini deklice boljše od dečkov, recimo v gimnastiki in podobno. Povedala sem jim, da so prav tako kot fantje tudi punce boljše pri nekaterih stvareh in da te stvari niso nujno odvisne od spola ampak od karakternih značilnosti otrok ter da ne smemo primerjati spolov kdo je boljši, ker bo zaradi tega vedno nekdo žalosten po krivici. Po pogovoru so bili nekateri fantje zmedeni in tiho, nihče več pa ni komentiral, kdo je boljši in kdo slabši.

Ko sem slišala dečka in ostale otroke, ki so se dečku pridružili v besednem zmerjanju punc, sem bila šokirana, saj se sami vsega tega gotovo niso domislili in razmišljala sem, o čem se otroci s

starši pogovarjajo doma, da imajo takšno razdelano mnenje o spolih. Bila sem razočarana. Zanimivo mi je bilo, da so o tem kdo je boljši govorili le dečki, deklice se niso vključevale v pogovor.

19. SIRSKI DEČEK ME ŽELI SLEČI, 23.3.2022

Na igrišču sem sedela na klopi in opazovala otroke pri igri. Do mene je pritekel šestletni deček. Najprej me je objel, nato pa me je prijel za roke, nato za obraz in mi razprl jakno ter zlezel pod mojo majico in se me začel dotikati. Hitro sem se vstala in se umaknila ter mu pokazala, da tega ne sme. Deček prihaja iz Sirije in ne razume slovenskega jezika. Razumel je, da tega ne sme početi in da mi to ni bilo všeč, ampak se je vseeno le nasmejal in odpeljal s kolesom.

Odpravila sem se do njegove vzgojiteljice in ji povedala za dogodek. Bila je presenečena, saj takega vedenja do sedaj še ni opazila, mi je pa povedala, da ima deček določene motnje v razvoju in da obiskuje strokovnjake. Rekla je, da ga bo opazovala in za dogodek povedala strokovnjakom in očetu, čeprav tudi on ne razume niti slovensko niti angleško.

Ko je deček pritekel do mene in me objel, sem se ga razveselila in mu vrnila objem. Vem, da ne razume slovensko in brez besed sem mu dovolila, da se je dotaknil mojih dlani in obraza. Ko mi je razprl jakno in v istem trenutku zlezel pod majico ter se me začel dotikati, sem bila popolnoma zmedena in nisem vedela, kaj se dogaja. Ko je zlezel pod mojo majico, sem odskočila. Počutila sem se čudno, nisem bila prepričana kaj je otrok želel doseči s svojim vedenjem, ki ni bilo prav nič otroško in ravno to me je še dodatno zmedlo. Ko sem se pogovorila z vzgojiteljico, sem začela razmišljati o tem, da je otrok tako vedenje moral nekje videti in se ga tam naučiti. Danes mi teh pomislov ni uspelo deliti z njegovo vzgojiteljico, zato jo moram naknadno poiskati in ji povedati tudi to, če sama o tem slučajno ni razmišljala.

20. DEČEK REČE, DA JE PUNCA, OSTALI SE MU SMEJJO, 30.3.2022

V skupini otrok, starih od tri do štiri let, je eden izmed dečkov prišel v vrtec s tremi kitami spletenih iz njegovih malo daljših las in s prstanom na roki. Ob prihodu mi je pokazal prstan in kitke ter rekel, da je punca. Pohvalila sem njegov prstan in kitke ter slišala smeh deklice za menoj. Ko sem jo vprašala, kaj je smešno, je rekla, da deček ni punca in vprašala, zakaj nosi prstan za punce. Zakaj nosi prstan, sem vprašala dečka, in deklici je sam odgovoril, da zato, ker mu je všeč in ker je lep. Na komentar, da on ni punca, pa sem ji odgovorila, da če si danes želi biti punca, je lahko punca in da naj se o tem ne prepirajo z njim. Deček je postal sramežljiv

in je prišel k meni v naročje. Ostali otroci so zadržano hodili okoli njega in se mu prijazno nasmehnili ali pa njegovega novega videza sploh niso opazili. Z norčevanjem je nadaljevala le deklica, ki se mu je smejala že zjutraj. Dečka sem opogumila, da naj se gre igrati in da bom v njegovi bližini ter da se lahko celo igram z njim, ne moreva pa se cel dan samo crkljati, ker mu je nerodno. Čez čas se je sprostil in tudi prijatelji so se navadili na njegov novi videz. Deklica je prenehala z norčevanjem po pogovoru z vzgojiteljico.

Ob prihodu dečka v vrtec sem bila vesela, kako ponosno je nosil prstan in kitke, bila pa sem žalostna, ko sem videla, kako hitro je njegovo samozavest omajalo norčevanje prijateljev. Zavedala sem se, da sem imela takrat zelo pomembno vlogo pri tem, kako se bo deček počutil in kako ga bodo sprejeli prijatelji. Kitke in prstan pri tem nista predstavljala tako velike težave kot zmedenost otrok, ko je deček rekel, da je punca in ne fant. Bila sem v rahli stiski in nisem vedela kako triletnikom razložiti, da je lahko deček tudi deklica, če sam tako želi. Tukaj bi potrebovala malo pomoči, da bi otrokom stvari razložila primerno njihovim zmožnostim razumevanja.

21. DEČEK SE DOTAKNE DEKLIČINEGA SPOLOVILA, 31.3.2022

Danes sem bila v skupini otrok, starih tri do štiri leta. Po malici smo se odpravili v garderobo, kjer se otroci obujejo in oblečejo za na igrišče. Medtem ko sem enemu otroku pomagala pri obuvanju čevljev, sem zaslišala jok deklice. Hitro sem preverila, kaj se dogaja. Deklica mi je v joku pokazala in povedala, kako se je dotaknil eden izmed prijateljev. Z roko se je dotaknila svojega spolovila. Deček, ki se je neprimerno dotikal deklice je gledal v tla in se smejal. Deklico sem objela, vrnila mi je objem in kmalu nehala jokati. Zahvalila sem se ji, ker mi je povedala, kaj se je zgodilo in ji povedala, da se je na tak način brez njene privolitve nikoli ne sme dotikati nihče. Povedala sem ji, da je tako vedenje neprimerno. Po pogovoru z deklico sem na ločeno klop posedla dečka in ga okregala ter mu pojasnila, zakaj se na tak način prijateljev ne dotikamo. Vprašala sem ga tudi, zakaj se je deklice tako dotaknil, vendar odgovora nisem dobila. Deček me je gledal in se smejal ter skušal pobegniti s klopi. O dogodku sem obvestila tudi vzgojiteljico, ki je rekla, da se bo o teh stvareh morala počasi pogovoriti z otroki pa tudi z njihovimi starši.

Ko sem ugotovila, kaj je deček naredil deklici, sem dobila cmok v grlu. Podobnega dogodka iz otroštva se spomnim tudi sama in grozno mi je bilo, ko sem se zavedla, da je v moji prisotnosti

ena izmed deklic doživela nekaj zelo podobnega. V takratni moji situaciji odrasla oseba ni reagirala kot bi morala in po dogodku sem se počutila samo, majhno, nemočno, ponižano in umazano. V današnji situaciji sem poskušala ravnati tako, kot bi želela, da bi v moji takratni situaciji ravnala prisotna odrasla oseba. Zelo mi je žal, da dogodka nisem mogla preprečiti in upam, da sem s svojo reakcijo dovolj jasno deklici stala ob strani.

TRANSKRIPT POGOVOROV FOKUSNIH SKUPIN Z OZNAČENIMI IZJAVAMI IN POMEMBNIH DELI FOKUSNA SKUPINA 1

Datum: 20.6.2022

Čas trajanja: 75 min

Kraj: Ljubljana, vrtec Ciciban, pedagoška soba

1. Dajmo za začetek predebatirati, kaj je spolno nasilje?

A: Jaz kot spolno nasilje razumem, da nekdo spolno izrabi nekoga (A1). Ne mislim s tem samo posilstva (A2), ampak tudi kakšno neprimerno dotikanje (A3), včasih bi sem uvrstila tudi kašno opolzko govorjenje (A4), če sem iskrena. Nekateri si kar malo preveč dovolijo in res znajo prestopiti meje dobrega okusa... (A5)

B: Spolno nasilje je precej širok pojem. Najprej mi na misel pride posilstvo (B1), to se mi zdi najbolj taka tipična oblika spolnega nasilja. Verjetno ni najbolj pogosta, vsaj upam... Moški, ki posili žensko, to je moja prva misel (B2). Kaj je že bilo vprašanje? Kaj je spolno nasilje? Tako kot je rekla, tudi otipavanje (B3) na koncu koncev. Meni ne bi bilo prijetno, če bi se me kar nekdo dotikal, to ni v redu (B4). Ni pa zdaj kar vsak dotik spolno nasilje (B5), vsaj pomoje ne, ker potem ne vem, kam bi prišli. Na koncu bi bili že vsi žrtve. Pa tudi napadalci bi bili verjetno vsi. Težko je določiti natančno mejo, kaj je še v redu in kaj je že nasilje (B6), se nisem nikoli zares poglobljala v to, se nisem niti rabila.

C: Tako kot je rekla A, posilstvo (C1), otipavanje (C2)... Opolzkega govorjenja jaz mogoče ne bi dala pod spolno nasilje (C3). Se pa včasih zamislim, kako je otrokom na teh divjih plažah, ko so vsi okoli goli, ne vem, ne zdi se mi okej, da otroke vozijo na nudistične plaže (C4), je dovolj plaž, primernih za otroke.

D: Poglej jo, pretiravati pa tudi ni treba. Saj se rodiš brez oblačil. Otrok res ne rabimo povsod zavijati. Bolj kot delaš z njimi, kot da je golota čudna, bolj bodo pozorni na to, pa si še v morje ne bodo upali na koncu, ker jim bo že v kopalkah neprijetno. Se ne bodo dobro počutili v svojem telesu. Mislim, eni res niste normalni. Zakaj rabi majhna deklica modrček na plaži, nič drugega kot vse jo tišči. Pa tudi na plaži verjemi, da ne bo kar nekdo prišel in ti zlorabil otroka, ker bo otrok brez kopalk. **Jaz bi pod spolno nasilje štela tudi otipavanje (D1), posilstva (D2), ko oseba škodi drugi osebi, da zadovolji svoje potrebe (D3).**

C: Saj nisem rekla, da mora otrok vedno imeti kopalko. **Sporno se mi zdi, da mora otrok tam gledati gole tujce (C5), ki se sončijo.**

B: **No, čeprav zdaj, ko pomislim, tudi otrok brez kopalk je lahko žrtev, pa tudi če so vsi okoli oblečeni. Se spomnim, da sem pred leti v časopisu brala o enem moškem, ki je slikal gole otroke na plaži (B7).** V takih primerih otrok in njegovi starši sploh ne vedo, da je otrok žrtev. Je lahko kar rizično.

D: Saj ne rečem, da ni takih primerov, ampak ne moreš pa cel čas živeti in razmišljati, da se bo to kar tebi in tvojim otrokom zgodilo. Za otroka je gotovo bolj zdravo, da je brez kopalk in tudi bolj udobno mu je. S tem, ko pa vidi koga odraslega... Saj se mu nihče ne nastavlja, pač se vsi tako kot ta otrok z njegovo družino sonči in plava v morju, tukaj res ne vem, kaj je spornega.

A: Na to moram priznati, da jaz še pomislila ne bi nikoli. **Je kar zanimiv pomislek, ampak golota na plaži se tudi meni ne zdi sporna (A6). Načeloma ljudje na plaži res nimajo namena koga spolno zlorabiti (A7), se mi zdi kar ekstremno biti skos v strahu in sebe omejevati še na plaži.**

E: Joj haha saj ne vem več, kaj naj dodam, so že vse tako dobro povedale, da se kar strinjam. **Spolno nasilje je po moje res takrat, ko nekdo želi drugemu s to vrsto nasilja narediti neko škodo (E1). Dvomim, da je nasilje že, če se nekdo gol sonči (E2).** Niti ne razmišlja, da bo na plaži kakšen otrok, pač gre tja kot nas gre večina na morju na plažo.

C: No kakšno debato sem povzročila z enim komentarjem haha. Neverjetno, kako ste se vse vklopile. Sploh nisem uspela do konca povedati, kaj jaz razumem pod spolno nasilje. **Jaz bi rekla, da je razkazovanje pred otroci (C6), dotikanje otroka po spolnih udih (C7) in slačenje otroka (C8) spolno nasilje.** Sem prepričana, da mi zdaj veliko neprimernih situacij, ki že mejijo na spolno nasilje ni prišlo na misel, tako da to nikakor še ne bi mogla biti definicija spolnega nasilja, je pa prvo, na kar ob tej besedni zvezi pomislim.

Super, hvala ker ste se tako razgovorile, ste pa izpostavile tudi, da ni vsak dotik spolno nasilje. Kaj bi bili zdaj ti slabi dotiki? A bi rekle, da je nasilje, ko otroka objamete in si otrok tega nujno ne želi?

B: Jaz si pod slabe dotike predstavljam **dotike, ob katerih mi je neprijetno** (B8), da se **ob njih počutim slabo** (B9). Če me nekdo, ne vem, prime za roko, se jaz ob tem ne bom počutila slabo. Če me pa nekdo zagrabi za zadnjico, je pa to nekaj drugega (B10), pa tudi **objemamo se ne kar z vsemi** (B11), sploh ne z nekom, ki ga prvič vidiš. Z otroki v vrtcu se vidimo skoraj vsak dan od njihovega enega leta povprečno in nismo tujci. Saj otroci so si različni in ne rabijo vsi enako crkljanja, eni ga rabijo več, eni manj, to kar hitro vidiš in nobenega ne siliš v nič.

E: Slabi dotiki. To že kar samo ime pove, da **niso dobri** (E3). Se sliši, kot da **so storjeni s slabim namenom** (E4). Bi rekla, da objem ni nasilje, otroka nikoli ne objamem s slabim namenom. Slab dotik je pomoje **dotik s slabim namenom** (E5), ko **nekdo otroku želi škodovati** (E6) in se ga **dotika po zadnjici, spolovilu, tudi prsih** (E7). **Res pa mislim, da objem otroka, ki ga poznam, ni nasilje** (E8).

A: Mislim v primeru, ko otroka objamem, že vem, če si otrok objema želi ali ne, mogoče je drugače pri manjših otrocih, ampak pet, šest-letniki kar povedo in pokažejo, če si objema ne želijo. Te pač ne objame in ne pride do tebe, ga boš težko objel, če sam tega noče. Ne vem no, moje izkušnje so take... Zdaj ne vem več točno, kako je v jaslilih... Tam že kar nekaj časa nisem bila, bodo bolj znale povedati kolegice a ne? Ampak pri teh velikih kar veš, kaj kdo rabi in želi oziroma ne želi. **Če pa z nekimi sebičnimi nameni "rineš" v otroka, pa je lahko to slab dotik** (A8).

C: Ja, jaz mislim da je zelo drugače pri manjših otrocih. Sploh pri teh, ki so še v jaslilih, tam bi rekla, da **je lahko objemanje otroka nasilje, ker si vsak tega ne želi** (C9). Sem že doživela, da sem otroka objela in je kar malo zmrznil pa sem si potem razlagala, da objema mogoče ni želel. Pri večjih se to res težje zgodi, se mi zdi, da že bolj jasno pokažejo, česa si želijo in česa ne. Manjši otroci znajo biti še precej neodločeni na momente in je težko vedeti, kaj otrok hoče oziroma rabi. Ne bi pa zdaj rekla, da je tak objem slab dotik. Tudi jaz mislim, da **mora biti slab dotik storjen s slabim namenom** (C10). **Je pa seveda možno, da je otrok ta objem doživel kot slab, ker si ga ni želel** (C11).

D: Jaz nisem nek pristaš tega, da se **otroke stalno objema in nosi po rokah, pa boža**, pa ne vem kaj vse, **se mi ne zdi primerno** (D4). Pa ne samo iz tega stališča, ker otroku ni prijetno, ampak tudi otroci ne rabijo, da se jih stalno nekdo dotika. Če otrok rabi crkljanje, bo že prišel

do mene, tudi, če je majhen. Če otrok joka, ga seveda potolažim in pocrkلام, ne bom pa zdaj če se otrok igra ali pa pride v vrtec kar skočila do njega in ga stiskala k sebi. Meni ne bi bilo prijetno ob tem, moja služba ni crkljanje, ampak vzgajanje. **Zdaj kaj so slabi dotiki. Ne vem, če je nujno da so storjeni s slabim namenom (D5). Če otroka objamem, ker si to želim jaz, pa otroku ni prijetno in tega takrat ne rabi, je to slabo, to ni dober dotik. To je neka vrsta nasilja pomoje (D6).**

Všeč mi je, kako ste slabe dotike povezale s tem, da so storjeni s slabimi nameni. Dobro napredujemo. Kaj pa mislite, kdo vse je lahko storilec spolnega nasilja nad otroci?

A: **Jaz bi rekla, da so storilci lahko vsi (A9). Ne morem reči, da nekdo je in spet nekdo drug ni potencialni storilec (A10). Zelo rada bi rekla, da starši niso, ampak iz dosedanjih izkušenj kar so (A11).**... Nisem, še bila vzgojiteljica otroku, ki bi ga spolno zlorabljal starš pa tudi kdo drug ne da bi vedela, so pa **starši pogosto nasilni do otrok (A12)** na tak način, da jih **tepejo, taki primeri pa niso tako zelo redki in jih v vrtcu kar hitro opazimo ter sprožimo postopek (A13).** Ne vem, se vidijo kakšne modrice, otrok je jokav, ne napreduje tako kot prijateljčki v skupini in velikokrat se zgodi, da tudi kar sami kaj povedo, kaj se doma dogaja in potem postaviš še kakšno vprašanje in kar povedo, v takih primerih je super, da otrok zaupa vzgojiteljicam.

E: Se moram žal kar strinjati z A. **Tudi starši so lahko nasilni do svojih otrok (E9).** V sosednji skupini je primer, ko en **očim pretepa sina te svoje nove partnerke (E10),** ki ima otroka v našem vrtcu. **Mama tega fantka ščiti svojega novega partnerja in s tem še dodatno ogroža otroka (E11).** Res prava groza. Primer za socialno službo. **So pa otroci ogroženi tudi izven družine (E12)** seveda. Slišala sem že za veliko primerov posilstev v cerkvi. **Pa ne da imam zdej kaj proti veram in religiji, sem tudi sama verna, ampak cerkev kot ustanova ima kar nekaj črnih pik, sploh na področju spolnih zlorab (13).**

B: **Ja res, vsak lahko spolno napade otroka (B12).** Pa to **kdorkoli (B13),** sploh ne moreš vedeti, **ljudje so nepredvidljivi (B14).** Je pa **verjetno več spolnih napadov tam in s strani tistih, kjer se otroci največ zadržujejo (B15).** Odrasli **znajo take situacije izkoristiti (B16).** Previdnost ni nikoli odveč, ni pa spet dobro pretiravati, tako kot ni to dobro pri ničemer. **Ampak takole na prvo oko bi rekla, da moški pogosteje zlorablajo kot ženske (B17).**

C: **Da otroka spolno zlorabiš, se moraš zagotovo zadrževati nekje, kjer so otroci (C12).** **Moraš imeti tudi precej sposobnosti, da ti otrok zaupa (C13).** Kolikor vem o teh zlorabah, se to ponavadi otroku ne zgodi samo enkrat, se ponavlja. Ta oseba, ki otroka zlorabi ga gotovo

prepriča, da nikomur ne pove, **otrok mora tej osebi verjeti, jaz bi rekla, da mu očitno zaupa (C14).**

D: Ja, gotovo. Na koncu koncev so to prostori, kot sta recimo vrtec in šola. **Tudi cerkev, ti duhovniki so lahko res nevarni, bi rekla da bolj kot vzgojiteljice (D7).** Če povežem s tem, **da otrok zaupa tistemu, ki ga zlorablja in otroci zaupajo nam (D8).** Me smo se vseeno odločile za ta poklic, ker imamo rade otroke, ne da bi jim škodile, vsaj upam, da smo se vse za ta poklic odločile iz enakega razloga kot jaz. **Pa tudi trenerji kakšnih športov, plesa (D9), ne vem kaj vse otroci trenirajo. Otroke zlorablajo ljudje, ki jim otroci zaupajo (D10). Res redko sem slišala, da neznanec posili otroka (D11).** Pa ne samo otroka, kogarkoli. Ne razumem pa, kako eden izmed staršev zlorablja otroka in drug starš tega ne ve. To se mi zdi nerealno in za ušesa privlečeno. Ne verjamem, da je to sploh možno. To je tako, kot da bi ena vzgojiteljica zlorabljala otroka, druga pa ne bi vedela za to. Ni možno, če sva ves čas obe prisotni. Isto kot starši. Tako da to ne bo meni nihče govoril, da eden od staršev ni vedel in zato ni nič naredil. Če je odsoten in zato ni vedel, je pa tudi kriv, starša morata biti prisotna oba. Ne mislim s tem izjem, ko pride do ločitve, ampak v tej klasični družini oče in mama. Bom prav poudarila oče in mama, ker nisem za te gejevske družine in posvajanje otrok pa ne vem kaj... Svet rabi moško in žensko energijo, tako pač je. Semenčece in jajčece dasta novo življenje.

Super, dobra debata se je razvila in zanimivo razmišljate. Na tej točki pa me zanima, kaj za vas pomeni preventiva spolnega nasilja?

C: **Po moje da to pomeni preprečevanje (C15). Da ukrepamo, še preden do težave pride (C16). Na tak način, da se predvideva težavo vnaprej (C17) in se ukrepa že veliko prej, da do neke nevarnosti sploh ne pride (C18).** Pri spolnem nasilju bi rekla da je **najbolj pomembna vzgoja (C19).** Da **otroka že čisto na začetku vzgajamo tako, da ne postane nasilnež (C20).** Če bi bili pri tem vedno uspešni, do spolnih zlorab sploh ne bi prihajalo. **Žal preventiva ni stoprocentna (C21).** Je pa **pri vzgoji potrebno potem bolj natančno opredeliti, kako naj bi izgledala, vsak starš ima lahko različne standarde o tem, kaj je in kaj ni spolno nasilje, da ima potem posledično tudi otrok enake standarde (C22)...**

A: Ja se strinjam, tole si res dobro povedala C, ampak zdaj je pa res veliko vprašanje, kakšna vzgoja točno je to, da preprečuje spolno nasilje. **Verjamem, da imamo starši pa tudi me vzgojiteljice v vrtcu različne vzgojne prijeme, vsak malo po svoje vzgaja. Seveda še vedno najboljše, kot zna. Bi pa bilo super, če bi glede te dotične teme obstajale neke smernice (A14).** Ravno toliko, da veš po čem se orientirati.

D: Ah kaj pa se je tukaj za pogovarjati, kako vzgajati. **Otroka je treba naučiti, kje se ga drugi ne smejo dotikati, pa kje se otrok drugih ne sme dotikati in razložiti zakaj (D12).** Sej to pa spet ni taka znanstvena fantastika. Problem je samo, ker tega nihče ne uči otroka. Važno, da je otrok priden. Čisto zgrešeno. Jaz ne vem, kako smo tako "zabluzili", se opravičujem, ne morem drugače reči, že pri takih osnovah. Da vas zdaj poslušam, kako iz nečesa tako enostavnega delate celo znanstveno fantastiko in se spravljate, kot da ne rečem kaj k stvari haha no resno punce. Malo kmečke logike je treba kdaj uporabiti, saj ni vse tako zapleteno no.

B: Haha D, nisem si mislila, da bom kdaj to rekla, ampak v tem primeru se pa moram strinjati s teboj. Tudi jaz zdaj poslušam, pa vse tako filozofirate, da sem že jaz začela poglobljeno razmišljati, kako oblikovati te neke smernice. Ampak ja, kmečka pamet. **Poveš otroku tu se ne smeš dotikati in tu se tebe ne sme dotikati ter poveš, zakaj (B18).** Brez kompliciranja. **Ni dovolj, da to poveš enkrat, v to sem prepričana po toliko letih dela z otroki, ampak da jim vcepiš to razmišljanje počasi (B20). Na tem se počasi in vztrajno dela, ne rabi biti en strikten pristop, kako se to naredi (B20).** Tu smo pa lahko fleksibilni in vsak prilagodi svojemu vzgojnemu stilu.

E: **Točno tako punci, manj kot se komplicira in poenostavi stvari, boljše je, je tudi bolj učinkovito, kar je pa pri spolnem nasilju oz. zdaj, ko govorimo o preventivi, kar nujno, da si jasen in kratek o tem, kaj je okej in kaj ne (E14).**

Mhm, dobre konstruktivne odgovore imate. Ko ste omenile vzgojo... Menite, da so otroci v vrtcu dovolj seznanjeni o spolnem nasilju? Kako ve pripomorete k ozaveščenosti?

C: Ja jaz bi rekla, da **ni nikoli dovolj nekega znanja o tej temi (C23), tako da ga otroci sigurno še nimajo dovolj (C24),** še jaz ga nimam dovolj. Količina informacij, ki jim je bila tako ali drugače podana, je pa različna od otroka do otroka, ne le zaradi znanja, ki jim je bilo podano, ampak tudi zaradi njihovih lastnih izkušenj, ki so jih že doživeli. V vrtcu se da pa tudi kar veliko narediti na tem področju. Jaz **otroke vzpodbujam, da so med seboj nežni drug do drugega (C25).** Imam ravno skupino otrok, ko so otroci v fazi spoznavanja delov telesa in sva **nekaj pozornosti s pomočnico namenili tudi organom, ki se skrivajo pod spodnjimi hlačkami (C26) in otroke opozorili, da se tam med seboj naj ne dotikajo, če otrok tega noče (C27).** Pa ne vem, tudi tako vmes nenačrtno se da veliko narediti. **Ko se med opravljanjem potrebe želi kateri dotakniti prijatelja in otrok tega noče, pa se ne more umakniti s kahlice (C29), skočiš vmes in preprečiš pa se pogovoriš z otrokom (C30).** Take male stvari, na katere niti

nihče ni zares pozoren, pa lahko vseeno naredijo veliko spremembo. Otrok se največ nauči tako praktično skozi igro in vsakdanje življenje.

E: **Ne vem zdaj kako sploh vedeti, če je dovolj ali premalo seznanjen** (E15). **Predvidevam, da nekaj pa že vedo** (E16), **dovolj da ne »rinejo« drug v drugega** (E17), vsaj običajno ne no. **Jaz ne vem, s čim točno pripomorem k temu** (E18), nimam več teh čisto majhnih, veliki pa že imajo neke osnove obnašanja se mi zdi. Se mi ne zdijo neotesani. **Iskreno me je to vprašanje zdaj malo presenetilo, nisem nikoli sploh razmišljala o tem** (E19).

A: Moji so predšolski in moram reči, da so kar odprti, tudi ko se pogovarjam s kolegicami je v moji skupini drugače, pa ne vem točno, zakaj. **Mogoče je ravno ta starost prelomna, čeprav pri prejšnjih generacijah nisem opazala toliko otipavanja, slačenja in govorjenja o spolnih organih. Sem včasih čisto brez heca še sama malo v zadregi** (A15). **So precej neposredni in tudi med igro je včasih potrebno stopiti vmes in jih ustaviti** (A16). **Saj jim povem, da ne morejo kar pomanjkljivo oblečeni hoditi po igralnici** (A17), ampak pri nekaterih gre to skozi eno uho noter in skozi drugo ven. **Pa tudi to dotikanje, so neke meje, eni bolj ponotranjijo, kar jim povem, drugi pa manj** (A18), odvisno od posameznika in njegovega ozadja, družina ima res velik vpliv. Če so doma ves čas goli, ne razumejo, zakaj pa v vrtcu ne smejo biti. **Ne vem, zelo različno so seznanjeni o tem, kaj ja in kaj ne, pa zakaj ne oziroma zakaj ja** (A19).

D: **Eden prinese tako miselnost v vrtec in potem vsak kaj od tega odnese pa nekaj kar mu je bilo prej blazno čudno, zdaj ni več tako čudno.** Pa imam zelo rada goloto, ampak ne povsod no... Plaža ja, drugje pa se nosijo oblačila, že iz higienskih razlogov... Jaz takih primerov iz svoje skupine nimam. **Dobro, smo z malčki tudi samo v plenicah,** ampak samo poleti, ko jim na terasi nastavimo bazenčke, da si ne zmočijo oblačil, pa **če kdo ne želi, se ga ne sili** (D13), ampak načeloma še nisem doživela, da kateri otrok ne bi želel iti v bazen. **Glede ozaveščenosti je pa tako, te neke osnove jim podaš sproti med delom, ko pride do neke situacije in reagiraš tako, da jo preprečiš** (D14), **če to ni možno, pa o zadevi z otroki govoriš kasneje** (D15). **Imamo pa tudi knjige tudi s spolnimi organi in to potem pogledamo, preberemo pa se pogovarjamo** (D16). **Je pa gotovo še prostor za izboljšave** (D17).

B: Tudi jaz sem morala zdaj kar malo pomisliti, kaj naredim za preventivo. Ne vem, če je to, ker sem stara šola in se vidi pri teh mladih, da so o tem bolj obveščene pa izobražene v to smer ali kaj. **Pri otrocih, če vse doma »štima«, je po navadi tako, da ne delajo drugim otrokom nečesa, kar tudi sami ne bi želeli, da kdo dela njim. Bi rekla, da jih jaz v to smer vzgajam in da se kar obrestuje** (B21), ker nisem opazila kakšnega razkazovanja... **Sem že doživela, da**

raziskujejo svoje telo, da je kdo dlje časa na stranišču in se gleda, ampak to ni sporno (B22), vsaj meni se ne zdi. Se mi zdi, da bolj ko smo na vse pozorni, več je vsega tega spolnega nasilja. Pa ne vem zdaj, če zato, ker ga prej ne opazimo ali se pojavi, ker toliko pazimo na vse in kar naenkrat nič, kar smo včasih delali, ni več okej.

D: Ne B haha to je ker prikličesh to energijo s tem, ko te je strah, da bo do nečesa prišlo. Malo se hecam, malo pa zares. To, česar se bojiš pa gojiš nek strah, se ti bo potem gotovo zgodilo.

Haha kakšna globoka misel D ob koncu odgovora na moje vprašanje. Zdaj pa me zanima samo še kakšni so vaši predlogi za izboljšanje preventive spolnega nasilja v vrtcu?

E: **Jaz bi rekla, da bi bilo super imeti kakšno dodatno izobraževanje o tej temi (E20).** Imamo veliko izobraževanj, ampak o tej temi bolj malo... Očitno premalo, ker jaz **ne vem točne opredelitve, kaj spolno nasilje sploh je (E21),** čeprav to bi moralo biti po moje že neko splošno znanje, ne samo znanje določenih strok.

A: **Se strinjam, več izobraževanj (A20) pa tudi kakšnih knjigic za otroke (A21).** Ti malo večji z velikim zanimanjem berejo in gledajo slikanice in sem prepričana, da bi z veseljem prijeli v roke kakšno tako knjigo. Mogoče ne ravno kot branje pred počitkom, ampak tako, v dopoldanskem času po zajtrku, namesto kakšne druge knjige ali pa kaj takega.

C: **Menim enako, kot sta že povedali kolegici, hkrati pa se mi zdi, da lahko tudi me same veliko naredimo na tem in smo še bolj pozorne na zametke spolnega nasilja in na splošno nasilja med otroci (C31), da ga preprečimo in se o teh temah pogovarjamo z otroki (C32).** Saj veliko že same vemo, pa sploh s temi majhnimi. Bodo te stvari lažje razumeli preko pogovora kot preko branja knjig. **Morda ob kakšnih slikanicah (C33), prilagojenim njihovi starosti.** Za celotno knjigo pa večina še nima dovolj razvite koncentracije. Je potrebno biti jasn in kratek z njimi.

B: **V moji skupini bi tudi kakšne knjigice prav prišle (B23).** So že dovolj stari in jih radi poslušajo. **Pa seveda več izobraževanj za nas (B24).** Mislim haha sej načeloma imamo ogromno izobraževanj, samo bolj malo je takih, ki so dejansko koristna.

D: **Ja jaz bi rekla, da je potrebnega tudi še nekaj dela in pogovorov s starši (D18).** To so take teme, ki so hitro **tabu teme in o katerih bi se bilo super pogovarjati na kakšnem sestanku (D19)** kdaj, mogoče ne na roditeljskem, tistega kar nujno rabimo še za vse ostale stvari, ampak tako bolj **v smislu, da bi bila tudi neka izobraževanja ali pa neka pogovorna srečanja o takih temah v sklopu vrtca in tudi šole (D20).** To bi se mi zdelo kar v redu pa seveda tudi

vse, kar so že povedale kolegice. **Več poučnih izobraževanj za nas (D21). Za otroke pa knjige (D22), sprotni pogovori z otroki (D23), vse to.**

Super predlogi. To so bila v bistvu vsa moja vprašanja. Ima katera od vas še morda kakšno vprašanje ali pa komentar? Aha v redu, potem pa hvala, da ste si vzele čas za sodelovanje.

FOKUSNA SKUPINA 2

Datum: 4.7.2023

Čas trajanja: 60 min

Kraj: Ljubljana, vrtec Ciciban, telovadnica

Super, vse smo zbrane, dajmo kar začeti. Najprej bomo podebatirale o tem, kaj sploh je spolno nasilje. H kar izvoli, ne rabite dvigovati rok, kar vključite se v debato.

H: Haha no velja, sploh ne vem, zakaj sem dvignila roko. Sem čisto zagnana haha. No, torej, kar sem želela povedati. Spolno nasilje, sem ravno zadnjič brala en članek o tem, pa si celo nekaj zapomnila. **Spolno nasilje, že tretjič začenjam, je kakršnokoli namigovanje na spolnost (H1). Pod spolno nasilje štejemo tudi neprimerno dotikanje (H2), opazke (H3), slačenje (H4), tudi poljubljanje (H5), vse, kar je neželeno in namiguje na spolnost skratka (H6).** Tako nekako.

F: Haha bravo, si se nevede pripravila na tole debato. Joj, ja, saj se strinjam. **Tudi jaz razumem pod spolno nasilje neke dotike v predelu spolovil (F1), poljubljanje, če se oseba s poljubljanjem ne strinja (F2), neko besedno namigovanje na spolnost (F3), pa tudi če se oseba dotika druge osebe ne vem po roki ali nogi in namiguje na spolnost zraven, bi to štela pod spolno nasilje (F4). In ja sama ne bi pomislila, ampak enako kot je H prej rekla, tudi slačenje in vse ostalo seveda (F5).**

G: A vsaka mora kaj novega dodati ali kako gre to? Jaz bom kar povedala, kaj zame pomeni spolno nasilje. **Nek vstop v mojo intimo, da nekdo prestopi mejo dobrega okusa (G1) in prečka mojo mejo, jo zavestno prestopi (G2). To je pomembno, da jo zavestno prestopi, da mi namensko škodi in vstopa v mojo intimo (G3), se me na neprijeten način dotika po intimnih predelih (G4).**

I: Kako ste natančne, saj ne vem več, kaj naj povem, ste me »bombandirale« z vseh strani, da se kar težko zberem, kaj pa je zame spolno nasilje. **Se nočem ponavljati, tako da vse kar je že**

zgoraj naštetu, dodala bi še dejansko **posilstvo** (I1), tega še ni nobena omenila punce, pa **fotografiranje golih ljudi brez njihove vednosti** (I2), to je precej pogosto.

J: Uuuu pa res! Ja seveda, **posilstvo je spolno nasilje** (J1), tudi to, **ko se kdo sleče v javnosti in pred drugimi samozadovoljuje** (J2), **seveda tudi neprimerni dotiki, ki posegajo v intimo in telo druge osebe** (J3), **siljenje, da se te nekdo dotika po spolnih udih** (J4), **siljenje v kakšne spolne prakse** (J5) in ja seveda vse, kar so punce že naštele.

F super si omenila tudi dotike, na tej točki bi vas vprašala, kaj so slabi dotiki? Je objem, ki ga otrok ne želi, že spolno nasilje?

J: Uff haha. **Jaz bi rekla, da ni spolno nasilje, če otroka objameš** (J6). Včasih je težko vedeti, če si otrok želi objema ali ne in če se neželen objem šteje pod spolno nasilje, potem je bil po moje že vsak človek vsaj enkrat v življenju žrtev spolnega nasilja.

H: **Se strinjam, objema tudi jaz ne bi štela pod spolno nasilje** (H7).

G: **No objema tudi jaz ne bi štela** (G5), ampak če tisti, ki objema, ve, da otrok noče objema, je čudno. Če vem, da otrok noče objema, ga ne bom objela, bi se počutila slabo, če bi ga. **To bi bila neka vrsta nasilja, ne vem pa, če ravno spolnega, to bi bil slab dotik** (G6). **Z nekim slabim namenom, oziroma sebičnim namenom** (G7).

J: **Ja no to pa ja, slab dotik, spolno nasilje pa mogoče ne ravno** (J7). Ampak ja, **slabi dotiki bi rekla, da so neki zlonamerni** (J8), **niso narejeni z dobrim namenom** (J9).

H: **Se strinjam glede teh slabih dotikov, saj že ime samo pove, da niso nič kaj dobrega** (H8).

F: **Tako, slabi dotiki so neki neprijetni** (F6), **posegajo v osebni prostor posameznika** (F7), **so vse prej kot dobri** (F8). Sam neželen objem pa je pod določenimi pogoji po moje tudi lahko spolno nasilje (F9). Odvisno od situacije, od tega, kje so med objemom roke tistega, ki objema (F10)... Je več dejavnikov, ki lahko navaden objem spremenijo v takega, ki spada pod spolno nasilje (F11).

I: Amm... Ja... Se strinjam z vsem, kar so povedale punce. **Tudi jaz bi nekatere objeme štela pod spolno nasilje** (I3), **če ne pod spolno nasilje, pa vsaj pod te nedobre dotike** (I4). **Zdaj pa slabi dotiki, to so dotiki z nekim slabim namenom, niso prijetni** (I5).

Super nam gre tale debata. Kdo vse pa je po vašem mnenju lahko storilec spolnega nasilja nad otroki?

G: Ja pomoje kar vsak (G8). Težko bi zdaj rekla, ta pa gotovo ni ali pa ta pa gotovo je ali pa bo (G9). Vsak človek je lahko spolni nasilnež (G10).

F: Gotovo, vsak je lahko (F12), ima pa mogoče več možnosti in priložnosti tisti, ki je v bližini otrok (F14). Ne vem, en oskrbnik živalskega vrta ima gotovo manj priložnosti kot pa kakšen trener gimnastike recimo. Na tak način sem mislila.

H: U ta je dobra F. Ja vsak ima potencial (H9), eni pa tudi zaradi službe ali pa ker imajo družino in zato več možnosti (H10). Sem pa prepričana, da ti ki imajo neka nagnjenja, da so nasilni, bodo gotovo našli priložnost, da ta svoja nagnjenja izrazijo (H11).

I: Ja, to prav gotovo. Tam kjer je volja, tam je pot (I6). Po navadi je to dobro, v takih primerih pa ne ravno. Tudi jaz mislim, da je lahko vsak storilec spolnega nasilja (I7). Po tem, kar smo zdaj povedale, imamo me v vrtcu ogromno možnosti in priložnosti (I8). Ampak verjamem, da jih nobena ne izkorišča. Ne vem, se mi zdi, da bi prej pomislila na to, če bi bil v vrtcu vzgojitelj. Čisto stereotipno, ampak ne vem, se mi zdi da ženske imamo ta nek materinski čut in da so moški bolj podvrženi temu, da so storilci spolnega nasilja nad otroki in nad odraslimi (I9).

J: Se strinjam. Takoj, ko sem slišala vprašanje, sem pomislila na storilce moškega spola (J10). Ne vem, s čim je to povezano. Vsekakor tudi jaz mislim, da je lahko storilec vsak (J11), bi pa rekla, da so moški pogostejše (J12). Že če otroke pogledam, fantki prej udarijo, »rinejo« v osebni prostor in tako (J13). Pri deklicah to redkeje opazim, če sploh kdaj.

Aha, zanimiva opažanja. Kaj pa za vas pomeni preventiva spolnega nasilja?

F: Preventiva je boljša kot kurativa (F14). Preventiva, preprečiti (F15). Da se dela na tem, da se spolno nasilje prepreči (F16).

H: Tako je, preprečevanje spolnega nasilja (H12), zdaj pa kaj to pomeni zame. Zame to pomeni učenje otroka glede postavljanja mej, se pogovarjati o stvareh, ki jih lahko in o stvareh, ki jih ne sme (H13).

I: Za preventivo mora po moje posameznik sam za začetek vedeti, kaj je spolno nasilje, da ga lahko prepreči (I10).

J: Res je, za začetek bi morali vsi vedeti osnove o spolnem nasilju, da bi posledično znali postavljati meje (J14). Preventiva je tako tudi pogovarjanje o spolnem nasilju (J15).

G: Pogovarjanje o spolnem nasilju, se naučiti reči ne (G11), to je zelo pomembno in tega ne znajo ali pa ne zmorejo vsi. Naučiti predvsem otroke, da se s tujci ne pogovarja, da se jim ne zaupa (G12). Se naučiti samoobrambe v primeru, da pride do napada, da se zna posameznik ubraniti pred nasilnežem (G13).

Bi rekle, da so otroci dovolj seznanjeni o spolnem nasilju? Kako pa ve pripomorete k ozaveščenosti?

G: Dovolj gotovo niso nikoli ozaveščeni oziroma seznanjeni (G14).

F: Ja, to gotovo ne (F17). Otroci po moje sploh ne vedo veliko o spolnem nasilju (F18), sploh ne vem, od kje bi vedeli, ker se o tem načeloma ne pogovarjamo veliko z njimi (F19). Saj kdaj nanese tema tudi na to, ampak bolj na hitro in jaz iskreno pri delu z otroki besedne zveze spolno nasilje nisem še nikoli uporabila (F20).

G: Jaz sem že malo dlje v vrtcu in smo se o tem že pogovarjali (G15), je pa res, da bolj poredko kar tako, je vedno moralo nekaj privedi do tega. Se je moral kak otrok do drugega nasilno obnašati, da sem prepoznala potrebo po obravnavi te teme (G16). Prav spolnega nasilja nisem nikoli obravnavala z njimi, smo se pa pogovarjali o nasilju tako na splošno (G17). Kaj je okej in kaj ne, kako ravnati v primeru nasilja (G18). Na steni imamo v igralnici nalepljeno slikanico, kako ravnati v primeru nasilja in otroci jo upoštevajo (G19). Skupaj se učimo postavljati meje (G20). Otroke učim, kako reči ne, kdaj se zateči po pomoč in podobno (G21). Se mi zdi, da naredimo kar precej, več kot zahteva sistem v resnici.

H: Uh G, ti kar veliko narediš glede tega. Naj najprej povem, da tudi jaz mislim, da so otroci absolutno premalo obveščeni o tem, kaj je spolno nasilje (H14) in s to temo so absolutno premalo seznanjeni (H15). V svoji skupini se z otroki pogovarjam o tem, kako se do prijateljev lahko obnašajo in kako ne (H16), vzpodbujam objemanje in božanje (H17), preprečim jim pa neko nasilno odrivanje, potiskanje, jemanje stvari (H18) in tako. Ne bi bilo slabo, da bi se kdaj pogovarjali še o tem, da če kateri noče objema, da se ga pusti pri miru (H19), o tem nisem nikoli zares razmišljala.

I: Ja, otroci o spolnem nasilju ne vedo skoraj nič (I11) po moje, tudi jaz ne vem, od kje bi lahko vedeli, se mi zdi, da se z vrtčevskimi otroki še ne pogovarja kaj veliko o takih težkih temah (I12). Pa bi se moralo, saj tovrstno nasilje se ne začne izvajati šele, ko otrok prestopi vrata šole... Jaz tudi v svoji skupini jasno sproti povem, kaj je okej in kaj ni (I13), samostojno pa te teme še nisem začela (I14). Enako kot je že prej ena rekla, sem pozabila katera zdaj, se

mora nekaj takega narediti, da potem zares sprevidim, da je treba postaviti neke meje in se o nekaterih stvareh pogovoriti (I15).

J: Tako, bi bilo pa super, če bi tudi me vedele, kako zdaj otroke učiti o spolnem nasilju (J16), jaz se ne počutim vešča (J17), še sama vem premalo o tem, ne da bi otroci vedeli dovolj (J18). Bi bilo pa super, če bi nas najprej kdo kaj naučil o tem in bi bilo že v samem programu kaj takega, da bi me naprej podajale otrokom (J19). Bi bilo bolj koristno kot nekateri projekti, ki jih je potrebno izvesti samo zato, ker nekaj pač moramo početi.

Aha super J, ravno to me še zanima. Kakšne predloge imate ve za izboljšanje preventive spolnega nasilja v vrtcu?

J: Aha, no nekaj sem že povedala, torej, izobraževanja za nas, vzgojiteljice (J20), da bomo same vedele dovolj o tej temi, da bomo o tem lahko učile otroke (J21) in se počutile kompetentne. Če sama ne vem dovolj o nečem, bom o tem težko naučila kaj še koga drugega (J22).

H: Se strinjam, odkar delam v vrtcu na to temo ni bilo še niti enega obveznega predavanja, pa se mi zdi, da bi bilo kar nujno kako tako predavanje (H20). Pa tudi za otroke, za njih bi se mi zdele super kakšne delavnice (H21). Da bi prišli kakšni zunanji strokovnjaki in jim kaj povedali o tem (H22). Tako kot pridejo gasilci in jih naučijo kaj o požarih, bi lahko prišli tudi strokovnjaki in jih naučili kaj o spolnem nasilju in na splošno o nasilju (H23).

G: Točno tako. Več izobraževanj za nas (G22), bomo tudi lažje prepoznale, kaj točno je in kaj ni spolno nasilje. Delavnice za otroke (G23). Bi pa jaz dodala še kakšno izobraževanje za starše (G24), da lepo sodelujemo starši, otroci in vrtec.

F: Glede na to, da bi bile te delavnice verjetno bolj poredko, se mi zdi super, da bi se tudi me same z otroki pogovarjale o tej temi (F21). Ta pogovor bi lažje stekel ob kakšni knjigi (F22), na tak način pogosto spoznavamo kakšne nove vsebine.

I: Mhm... Čeprav za knjige ne vem, si ne znam predstavljati, kako bi bilo spolno nasilje v knjigi predstavljeno. Bi mogla videti, da bi si lažje predstavljala. Se mi pa super zdi ta predlog z nekimi izobraževanji za nas in za starše (I16), bi potem pogovor o teh temah lažje stekel.

Aha, super. To je v bistvu vse, kar me je zanimalo. Hvala, da ste si vzele čas, mi veliko pomeni. Ima mogoče še katera izmed vas kakšno vprašanje ali pa komentar? Ne? No, potem pa še enkrat hvala za sodelovanje.

FOKUSNA SKUPINA 3

Datum: 11.7.2022

Trajanje: 65 min

Kraj: Ljubljana, vrtec Ciciban, pedagoška soba

No bomo začele kar s temo, kaj spolno nasilje sploh je.

L: Ja to je pa zelo široka tema! Dvomim, da mi bo v nekaj stavkih uspelo povedati vse, kaj zajema. Bom povedala, kar se bom v tem trenutku lahko spomnila. Hmm, no, spolno nasilje je nek vdor v intimo človeka, z nekim seksualnim namenom brez dovoljenja, oziroma brez privolitve (L1). Tudi neka verbalna seksualna namigovanja so spolno nasilje, če drugi osebi ni prijetno o tem poslušati (L2). Tako, to bi jaz povedala, kaj drugega pa se zdaj res ne spomnim.

K: Ja, pod spolno nasilje bi jaz štela verbalno in fizično (K1). Torej besede, ki so neprimerne in namigujejo na nekaj (K2), neprimerne dotike, ki obema vpletenima niso prijetni (K3). Pri spolnem nasilju se mora žrtev zmanipulirati, da sodeluje in se kasneje zaveda, da to ni bilo v redu (K4) ali pa se osebi, saj ne vem kako naj rečem, dejansko fizično odvzame moč, da bi sama o tem sploh imela možnost odločati (K5), je prisiljena v nekaj s spolno konotacijo kljub nestrinjanju (K6).

M: Emm ja, se strinjam. Definitivno je spolno nasilje tudi posilstvo (M1), se mi zdi tako najbolj samoumevno pa ga še ni nobena omenila. Tudi fotografiranje in snemanje brez vednosti osebe, ki je gola ali pa v nekem kočljivem položaju je spolno nasilje (M2) za moje pojme. Tudi ti neprimerni dotiki, ki so bili omenjeni (M3).

O: Joj ja, pa kaj še, mogoče tudi neko razkazovanje na javnih mestih (O1)? Ja, to bi še jaz tudi štela pod spolno nasilje. Ostalo pa enako, kot so že povedale, se nič kaj drugega ne spomnim.

N: Se strinjam, ne vem, če je sploh še kaj za dodati. Spolno nasilje je vedno, kadar je ena oseba neprostoovoljno vpletena v neke situacije, povezane s spolnostjo (N1), bodisi je to neko dotikanje (N2), razkazovanje (N3), opolzke besede (N4). Zdaj se mi pa zdi, da smo skoraj vse povedale, jaz se res ničesar drugega ne spomnim.

Super ste povzele in povedale. Zanimivo mi je, da ste omenile neprimerne dotike. Zdaj bi se dotaknila te teme. Kaj razumete kot slabe dotike? Je spolno nasilje že, če nekdo objame otroka in si otrok objema ne želi?

K: Jaz si kot slabe dotike predstavljam neke **dotike z ne ravno dobrimi nameni** (K7). Neke **zle dotike** (K8). Ne bi rekla, da je to navaden dotik (K9), kot je recimo rokovanje. Bolj v smislu **dotikanje po predelu spolovil** (K10) recimo, ali pa lahko je to tudi **dotikanje po sicer nespornih predelih telesa**, po rami, če ta ki se dotika zraven opolzko govori in uporablja **neprimerne besede** (K11), osebi, ki je dotikana, je neprijetno, se ne počuti okej (K12). **Objem je lahko torej spolno nasilje, ne pa vsak objem** (K13), je pa nasilje, če otrok noče objema in se ga kljub temu objema (K14). Ne spada pa kar samo po sebi pod spolno nasilje (K15).

M: Tako ja, vse ni spolno nasilje, **je pa tudi po moje nasilje, če otrok noče objema in se ga s tem sili** (M4). To je drugače kar dobro vprašanje in tema za razmislek sploh v vrtcu. Se mi zdi, da lahko do tega hitro pride, če vzgojiteljica ni zares pozorna na otroka in njegove potrebe oziroma želje. **Za slabe dotike pa tako, to so neki neprimerni dotiki** (M5). Zdaj pa, kaj je neprimerno, to je mogoče res malo preširoko, ker to lahko potem vsi drugače razumemo. **Po moje so to neki dotiki po predelih, ki jih imamo sicer pokrite s spodnjim perilom** (M6), vsaj po moje no. Tako bi jaz rekla.

L: Vsekakor, se popolnoma strinjam. **Slabi dotiki so torej dotiki, ki niso okej** (L3), **niso prijetni** (L4), **ne vzbujaajo prijetnih občutkov** (L5). Tudi jaz mislim, da so to **dotiki po predelih telesa, kjer se nas ne sme dotikati kar vsakdo** (L6). **Objem, če je nezaželen je nasilje, ne bi pa rekla da je spolno nasilje** (L7). Tu je res treba biti pozoren. Dokler N ni omenila, da je to aktualna tema za v vrtec, je sama sploh nisem povezala z vrtcem, tega objema. Pa je dnevna rutina v vrtcu ob prihodu otrok, pač objem dobrodošlice. Ne želijo ga vsi, ampak v svojem oddelku načeloma veš, kaj kateri otrok potrebuje.

N: **Točno, slabi dotiki so dotiki tam, kjer imamo ljudje načeloma spodnje perilo** (N5). **So neprimerni in nezaželeni** (N6). **Niso prijetni in spadajo pod spolno nasilje** (N7) po mojem mnenju. Objem pa tako, je aktualna tema za v vrtec, ampak meni iskreno se še ni zgodilo, da bi jaz koga objemala na silo niti tega še nisem videla izvajati katere druge kolegice. Pa upam, da nisem imela samo sreče, ter da se to res ne dogaja. **Definitivno bi objem, ki ga otrok ne želi, štela pod nasilje, mogoče pa res ne pod spolno nasilje** (N8).

O: Čeprav ti objemi znajo bit precej rizični... Po mojem mnenju bi se pod nekaterimi določenimi pogoji in v nekaterih situacijah tudi objem lahko štel pod spolno nasilje (O2). Mogoče smo si zdaj vse predstavljale tisti objem dobrodošlice, ko osebo ali pa otroka pozdraviš, ampak saj med objemom so lahko roke kjerkoli na telesu, in če zaidejo na neprimerna mesta, je to po moje spolno nasilje, ne samo nasilje (O3). Če pa med objemom ne pride do otipavanja, pa spada pod nasilje, ne pod spolno nasilje (O4). Tak objem bi bil definitivno tudi slab dotik, ker ni prijeten, ni normalen, je neprimeren (O5). Slabi dotiki na splošno so taki, neugodni (O6).

Okej, lepo ste se razgovorile. Zdaj smo ves čas govorile o tem, kaj je spolno nasilje, zdaj pa dajmo še pokomentirati, kdo so storilci spolnega nasilja nad otroki.

L: Uf, jaz bi rekla, da je težko reči, kdo ni možni storilec (L8). Potencial ima vsak (L9), ni vsak človek nasilnež (L10), Bog ne daj, ampak nikoli ne veš (L11), ne moreš na prvo žogo reči, da nekdo ni (L12). Tukaj se ne da predpostavljati (L13), vsakdo je lahko (L14), ni nekega določenega vzorca (L15).

M: Ja, točno tako, kdorkoli (M7), po navadi še prej tisti, ki bi po prvi oceni rekel, da niso nasilni (M8). Taki so najbolj nevarni, tisti očarljivi (M9). Pa ne samo moški, so tudi ženske (M10), ampak sem prepričana, da moški večkrat izvajajo nasilje kot ženske (M11).

K: Upam, da nismo preveč stereotipne, ampak to z moškimi se tudi jaz strinjam. Bi rekla, da so moški pogostejše nasilni kot ženske (K16), tako da je verjetno večji delež moških storilcev kot ženskih storilk (K17). Je pa lahko kdorkoli storilec, tukaj res nikoli ne veš zagotovo (K18).

N: Tako je, kdorkoli je lahko nasilnež (N9). Je pa tudi povezano s tem, kdo je žrtev. Zdaj če se me osredotočimo na otroke, bodo verjetno storilci tisti, ki jim otrok zaupa, ki so v otrokovi bližini (N10). Odvisno od starosti otroka, tudi med mladimi je nasilje (N11), tudi spolno ni tako redko. Mladi znajo biti nasilni med seboj (N12). So pa to obnašanje morali nekje videti, mogoče doma ali pa kje drugje in se ga naučiti. Tako da glavni storilci so vsekakor odrasli (N13), kdo točno, pa je nemogoče reči (N14).

O: Zdaj ko si rekla, da so tudi mladi nasilni med seboj, sem se spomnila, da ne samo mladi, tudi otroci. V moji skupini sem že zaznala neko nasilno vedenje med otroci, tudi spolno (O7). Kakšno otipavanje (O8), slačenje (O9), tudi razkazovanje (O10). Nisem dobila

občutka, da se otroci zavedajo, kaj počnejo, jih žene neka radovednost, nekateri pa so tako vedenje mogoče kje videli in se z njim seznanili, ne morem nič reči s čisto gotovostjo.

N: A res? Kar v skupini si opazila tako vedenje? Verjetno, ker imaš že malo starejše, moji so še premajhni, da bi se tako raziskovali.

O: Ja, najprej sem bila kar malo šokirana in nisem vedela, kaj narediti (O11). Sem omenila tudi na roditeljskem sestanku staršem (O12) in ustavila to vedenje v vrtcu (O13), ampak ja, se je pa zgodilo.

Uh tega na koncu si se dobro spomnila O, zanimivo opažanje, mogoče za nekatere malce nepričakovano. Kaj pa bi rekle, kaj je preventiva spolnega nasilja?

N: Ja preprečevanje spolnega nasilja (N15).

O: Tako, preprečevanje (O14), tukaj imamo me vzgojiteljice kar veliko vlogo. Naše delo je namreč vzgajanje otrok, torej otroke naučiti, kaj je okej in kaj ne (O15). Torej, če jih me in starši uspešno naučimo, kaj je okej in kaj ne v zvezi z dotiki in s temami, o katerih smo se danes pogovarjale, to deluje kot preventiva (O16).

K: Se strinjam, dokler so otroci še majhni, bi bilo take vsebine potrebno vključiti v vzgojo (K19). Da se otroka nauči, kje se lahko dotika svojih prijateljk in kje ne (K20), kako se njega ne sme dotikati in kako ja (K21), kaj je primerno in kaj neprimerno (K22).

M: Da se prepreči izvajanje spolnega nasilja (M12) in tudi meni se zdi to najbolj pametno skozi igro (M13), skozi neke poučne pogovore že v otroštvu vcepiti v otroka (M14), da bo že zelo zgodaj vedel, kaj je okej in kaj ne (M15), da bo točno vedel, kaj je narobe (M16). Ne samo, da on ne bo škodoval drugim (M17), ampak da bo vedel, da ni okej, če bo kdo njemu želel kaj žalega (M18) in da bo znal ukrepati v takih situacijah (M19).

L: Se popolnoma strinjam, ne vem sploh, kaj bi še dodala. Preprečevanje se mi zdi izrednega pomena (L16), je boljše kot ukrepanje, ko je že prepozno (L17) in po tem bi se morali ravnati. Preventiva bi morala biti nujna v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in zavodih (L18).

Super, pa se vam zdi, da so otroci dovolj seznanjeni o spolnem nasilju? Kako ve pripomorete k ozaveščanju?

O: Ja tako kot sem že prej rekla, če pride do neke situacije, kjer je otrok nasilen do otroka, bom stvar poskušala preprečiti (O17). Z otroki se o tem pogovorim in jim povem, kaj je okej in kaj ne (O18).

K: Jaz načeloma o tem še nisem zares razmišljala (K23), sem pa že kdaj naredila kaj na to temo, tako podzavestno (K24). Glede spolnega nasilja mogoče, da če je kakšen otrok želel objeti drugega in temu ni bilo do tega in se je odzval z jokom, sem se z otrokom pogovorila (K25), da ne sme kar tako objemati otrok, če njim ni do tega.

M: Jaz se veliko pogovarjam z otroki (M20) in imamo vsak dan nekaj minut za umirjanje, kjer ima vsak svoj prostor na tleh. Tako po celi igralnici se razporedimo da ima vsak res veliko prostora haha. No in potem najprej pomeditiramo, potem pa se pogovarjamo in odpiramo različne teme (M21). Tudi nasilje smo že obdelovali, sicer ne spolno, ampak tako na splošno (M22). Smo govorili tudi o tem, da se ne dotikamo drug drugega brez da ga prej vprašamo (M23). Ta pogovor smo imeli, ker je imel enkrat en otrok majico z nekim zanimivim efektom za dotikanje in so se otroci kar dotikali tega otroka in ni bilo v redu (M24).

N: Jaz še nisem dovolj časa v vrtcu, da bi delala s skupino otrok starejših od treh let in zaenkrat še nisem zaznala nekega spolnega nasilja med njimi, tako da tudi nisem še nič ukrepala (N16). Razen glede nasilja nasploh, to jim povem, da smo nežni drug z drugim in da ni okej, če nekdo zaradi nas joka (N17). Mislim pa, da otroci niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja (N18), še jaz nisem iskreno.

M: Aja opala, na to vprašanje sem kar malo pozabila. Ja, tudi jaz mislim, da niso dovolj (M25), nikoli nisi dovolj izobražen glede te teme (M26).

K: Se strinjam, definitivno niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja (K26).

O: Tudi jaz, ne vedo dovolj o teh temah (O19).

L: Tudi jaz menim, da ne vedo dovolj (L19), se tudi vidi kdaj v njihovem vedenju, da o teh temah ne vedo dovolj (L20). Jaz se z otroki o vsem kar precej pogovarjam, tudi o teh temah (L21), spolnega nasilja sicer nismo nikoli obravnavali ločeno od ostalega nasilja, smo se pa pogovarjali o nasilju, ki je nesprejemljivo (L22).

Aha, super da se tudi o tem pogovarjate. Kakšni pa so vaši predlogi za izboljšanje preventive spolnega nasilja v vrtcu?

L: Absolutno bi rabile me več predavanj na to temo (L23). Jih je premalo, mislim, da sploh ni nobenega obveznega predavanja na to temo. Pa v sam program bi moralo biti vključeno, da bi se o tem intenzivno pogovarjale z otroki (L24). Saj ne rečem, da posredno program ne nanese na to temo, ampak spolno nasilje je res nekaj, o čemer bi se morali nujno več pogovarjati (L25), zares obravnavati to temo (L26).

M: Res je, definitivno več predavanj na to temo (M27), meni se zdi, da bi bilo super, če bi še starše vključili, še za njih kakšno izobraževanje o nasilju (M28).

N: Ja, ne izobraževanja in programi samo za vzgojitelje in otroke, ampak tudi za starše (N19). Se mi zdi, da otroci prihajajo iz različnih družin, tudi različnih kultur na koncu koncev, in ko pride do nasilja nismo vsi čisto enakega mnenja, oziroma nimamo enakega znanja in bi bilo super, da se nas vse nauči nekaj enakega, splošnega, da glede tega veljajo enaka pravila za vse (N20).

O: Tako je, izobraževanja za nas in starše (O20). Za otroke pa dejavnosti in pogovori (O21) v sklopu te teme.

K: Se strinjam glede izobraževanj (K27), jih nujno rabimo več. Razmišljam pa, kakšne dejavnosti bi lahko bile za otroke. Pač ja, preko pogovora (K28), mogoče kakšne risanke (K29), to bi jih gotovo pritegnilo. Morda celo knjige (K30), je kar nekaj možnosti, ki bi jih bilo vredno preizkusiti v praksi.

Zanimivi predlogi, dobro razmišljate. To je v bistvu vse, kar me je zanimalo. Ima morda še katera izmed vas kakšno vprašanje ali pa komentar zame? Ne? No, potem pa najlepša hvala, da ste si vzele čas za sodelovanje.

ODPRTO KODIRANJE

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	nekdo spolno izrabi nekoga	Spolno izrabljanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
A2	Ne mislim s tem samo posilstva	posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
A3	tudi kakšno neprimerno dotikanje	Neprimerno dotikanje	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
A4	včasih bi sem uvrstila tudi kašno opolzko govorjenje	Opolzko govorjenje	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
A5	Nekateri si kar malo preveč dovolijo in res znajo prestopiti meje dobrega okusa	Prestopanje meje sprejemljivega	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje

A6	golota na plaži se tudi meni ne zdi sporna	Nudizem ni sporen	Razkazovanje	Spolno nasilje
A7	Načeloma ljudje na plaži res nimajo namena koga spolno zlorabiti	Na plaži ljudje nimajo namena koga spolno zlorabiti	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
A8	Če pa z nekimi sebičnimi nameni rineš v otroka, pa je lahko to slab dotik	Dotiki s sebičnimi nameni	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
A9	storilci lahko vsi	Storilci so lahko vsi	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
A10	Ne morem reči, da nekdo je in spet nekdo drug ni potencialni storilec	Vsi so potencialni storilci	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
A11	rada bi rekla, da starši niso, ampak iz dosedanjih izkušenj kar so	Tudi starši so lahko storilci	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
A12	starši pogosto nasilni do otrok	Starši so lahko nasilneži	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
A13	taki primeri pa niso tako zelo redki in jih v vrtcu kar hitro opazimo ter sprožimo postopek	V vrtcu primere opazimo in sprožimo postopek	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
A14	Bi pa bilo super, če bi glede te dotične teme obstajale neke smernice	Smernice glede spolnega nasilja nad otroci	Dejavnosti za starše/vzgojitelje	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
A15	Sem včasih čisto brez heca še sama malo v zadregi	Vzgojiteljice so v zadregi	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
A16	je včasih potrebno stopiti vmes in jih ustaviti	Posredovanje in ustavitev nasilja med otroki	Ukrepanje pred nadaljnim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
A17	jim povem, da ne morejo kar pomanjkljivo oblečeni hoditi po igralnici	Otrok ne more pomanjkljivo oblečen hoditi po igralnici	Ukrepanje pred nadaljnim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje

A18	to dotikanje, so neke meje, eni bolj ponotranjijo, kar jim povem, drugi pa manj	Otroci različno ponotranjijo sprejemljiva vedenja	Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo	ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
A19	zelo različno so seznanjeni o tem, kaj ja in kaj ne pa zakaj ne oziroma zakaj ja	Različno seznanjeni s tem, kaj je in kaj ni sprejemljivo vedenje	Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
A20	več izobraževanj	Več izobraževanj	Dejavnosti za starše/vzgojitelje	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
A21	tudi kakšnih knjigic za otroke	Knjige za otroke	Literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
B1	Najprej mi na misel pride posilstvo	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
B2	Moški ki posili žensko, to je moja prva misel	Moški storilec	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B3	tudi otipavanje	Otipavanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
B4	Meni ne bi bilo prijetno, če bi se me kar nekdo dotikal, to ni v redu	Neutemeljeno dotikanje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
B5	Ni pa zdaj vsak dotik spolno nasilje	Vsak dotik ni spolno nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
B6	Težko je določiti natančno mejo kaj je še v redu in kaj je že nasilje	Težko določljiva meja med sprejemljivim in nesprejemljivim	Določanje meje sprejemljivega vedenja	Spolno nasilje
B7	sem pred leti v časopisu brala o enem moškem, ki je slikal gole otroke na plaži	Fotografiranje golih otrok	Spolna zloraba	Spolno nasilje
B8	Dotike, ob katerih mi je neprijetno	Nezaželeni dotiki	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
B9	se ob njih počutim slabo	Dotiki, ki povzročajo slabe občutke	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
B10	Če me pa nekdo zagrabi za zadnjico, je pa to nekaj drugega	Otipavanje po intimnih predelih	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki

B11	objemamo se ne kar z vsemi	Objem ni vedno primeren	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
B12	vsak lahko spolno napade otroka	Spolni napadalec je lahko vsak	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B13	Kdorkoli	Kdorkoli	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B14	ljudje so nepredvidljivi	Ljudje so nepredvidljivi	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B15	verjetno več spolnih napadov tam in s strani tistih, kjer se otroci največ zadržujejo	Storilci so tam, kjer se otroci največ zadržujejo	Priložnosti za spolni napad	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B16	Odrasli znajo take situacije izkoristiti	Odrasli izkoristijo situacije	Priložnosti za spolni napad	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B17	moški pogosteje zlorablajo kot ženske	Moški pogostejši storilci	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
B18	Poveš otroku tu se ne smeš dotikati in tu se tebe ne sme dotikati ter poveš zakaj	Sprejemljivo in nesprejemljivo dotikanje	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
B19	Ni dovolj, da to poveš enkrat, ampak da jim vcepiš to razmišljanje počasi	Učenje, kaj je sprejemljivo in nesprejemljivo dotikanje med otroki	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
B20	Na tem se počasi in vztrajno delaš, ne rabi biti en strikten pristop, kako se to naredi	Vztrajno in počasno učenje otrok o spolnem nasilju	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
B21	Bi rekla, da jih jaz v to smer vzgajam in da se kar obrestuje	Učenje o sprejemljivih in nesprejemljivih vedenjih	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
B22	Sem že doživela, da raziskujejo svoje telo, da je kdo dlje časa na stranišču in se gleda, ampak to ni sporno	Raziskovanje lastnega telesa ni sporno	Določanje meje sprejemljivega vedenja	Spolno nasilje
B23	bi knjigice prav prišle	Knjige	Literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive spolnega nasilja

B24	več izobraževanj za nas	Izobraževanja	Dejavnosti za starše/vzgojitelje	Predlogi za izboljšanje Preventive spolnega nasilja
C1	Posilstvo	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
C2	Otipavanje	Otipavanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
C3	Opolzkega govorjenja jaz mogoče ne bi dala pod spolno nasilje	Opolzko govorjenje ni spolno nasilje	Določanje meje sprejemljivega vedenja	Spolno nasilje
C4	ne zdi se mi okej, da otroke vozijo na nudistične plaže	Otroci ne sodijo na nudistične plaže	Razkazovanje	Spolno nasilje
C5	Sporno, da mora otrok tam gledati gole tujce	Otrok ne sme biti izpostavljen goloti tujcev	Razkazovanje	Spolno nasilje
C6	razkazovanje pred otroci	Razkazovanje pred otroci	Razkazovanje	Spolno nasilje
C7	dotikanje otroka po spolnih udih	Dotikanje po spolnih udih	Spolna zloraba	Spolno nasilje
C8	slačenje otroka	Slačenje otrok	Spolna zloraba	Spolno nasilje
C9	je lahko objemanje otroka nasilje, ker si vsak tega ne želi	Neželeni objemi so nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
C10	mora biti slab dotik storjen s slabim namenom	Slabi dotiki so dotiki s slabim namenom	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
C11	Je pa seveda možno, da je otrok ta objem doživel kot slab, ker si ga ni želel	Otrok je verjetno neželen objem doživel kot slab dotik	Neprimerno dotikanje	Slab dotik
C12	Da otroka spolno zlorabiš, se moraš sigurno zadrževati nekje, kjer so otroci	Storilci so tam, kjer so otroci	Priložnosti za napad	Storilci spolnega nasilja nad otroci
C13	Moraš imeti tudi precej sposobnosti, da ti otrok zaupa	Spretnost pri pridobivanju otroškega zaupanja	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
C14	otrok mora tej osebi verjeti, jaz bi rekla, da mu očitno zaupa	Storilec pridobi otrokovo zaupanje	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
C15	pomeni preprečevanje	Preprečevanje	Preventiva	Pomen preventive
C16	Ukrepamo, še preden do težave pride	Ukrepanje preden pride do težave	Preventiva	Pomen preventive

C17	Na tak način, da se predvideva težavo vnaprej	Predvidevanje težav vnaprej	Preventiva	Pomen preventive
C18	se ukrepa že veliko prej, da do neke nevarnosti sploh ne pride	Ukrepanje preden pride do težav	Preventiva	Pomen preventive
C19	najbolj pomembna vzgoja	Vzgoja je najpomembnejša	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
C20	otroka že čisto na začetku vzgajamo tako, da ne postane nasilnež	Vzgoja, ki krepi občutke sočutja, empatije do soljudi	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
C21	preventiva ni stoprocentna	Preventiva ni vedno uspešna	neuspešnost preventive	Pomen preventive
C22	pri vzgoji potrebno natančno opredeliti, kako naj bi zgledala, da ima potem posledično tudi otrok enake standard	Enotna opredelitev ustrezne vzgoje za vse otroke	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
C23	ni nikoli dovolj nekega znanja o tej temi	Vedno prostor za pridobivanje informacij o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
C24	ga otroci sigurno še nimajo dovolj	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju pri otrocih	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
C25	otroke vzpodbujam, da so med seboj nežni drug do drugega	Vzpodbujanje nežnega vedenja med otroki	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
C26	nekaj pozornosti s pomočnico namenile tudi organom, ki se skrivajo pod spodnjimi hlačkami	Ozaveščanje otrok o spolnih organih	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
C27	otroke opozorili, da se tam med seboj naj ne dotikajo, če otrok tega noče	Opozarjanje otrok na sprejemljive in nesprejemljive dotike	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
C28	Ko se med opravljanjem potrebe želi kateri dotakniti	Otrok se dotika otroka medtem ko se ta ne more umakniti	Neprimerno dotikanje	Slab dotik

	prijatelja in otrok tega noče pa se ne more umakniti s kahlisce			
C29	skočiš vmes in preprečiš, pa se pogovoriš z otrokom	Posreduješ in preprečiš nasilje	Ukrepanje pred nadaljnim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
C30	lahko tudi me same veliko naredimo na tem in smo še bolj pozorne na zametke spolnega nasilja in na splošno nasilja med otroci	Pozornost vzgojiteljic na zametkih nasilja med otroci	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
C31	se o teh temah pogovarjamo z otroki	Pogovor z otroki	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
C32	morda ob kakšnih slikanicah	Slikanice	Literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
D1	Otipavanje	Otipavanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
D2	Posilstva	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
D3	ko oseba škodi drugi, da zadovolji svoje potrebe	Škodovanje osebi za zadovoljitev lastnih potreb	Spolna zloraba	Spolno nasilje
D4	nisem nek pristaš tega, da se otroke stalno objema in nosi po rokah pa boža, se mi ne zdi primerno	Konstantno objemanje, crkljanje in božanje otrok je neprimerno	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
D5	Ne vem, če je nujno, da so storjeni s slabim namenom	Slabi dotiki niso nujno storjeni s slabim namenom	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
D6	Če otroka objamem, ker si to želim jaz, pa otroku ni prijetno in tega takrat ne rabi, je to slabo, to ni dober dotik. To je neka vrsta nasilja po moje	Objemanje otroka proti njegovi volji je slabo, nasilno vedenje.	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
D7	duhovniki so lahko res nevarni, bi rekla, da bolj kot vzgojiteljice	Duhovniki predstavljajo nevarnost bolj kot vzgojiteljice	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki

D8	otrok zaupa temu, ki ga zlorablja, in otroci zaupajo nam	Otroci storilcem zaupajo	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroki
D9	Pa tudi trenerji kakšnih športov, plesa	Trenerji otroških dejavnosti	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki
D10	Otroke zlorablajo ljudje, ki jim otroci zaupajo	Storilci pridobijo zaupanje otrok	Lastnosti storilcev	storilci spolnega nasilja nad otroki
D11	redko sem slišala, da neznanec posili otroka	Redko so neznanci tisti ki zlorablajo otroka	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroki
D12	Otroka je treba naučiti, kje se ga drugi ne smejo dotikati pa kje se otrok drugih ne sme dotikati in razložiti zakaj	Učenje otrok o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Ozaveščanje o sprejemljivih in ne sprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
D13	malčki tudi samo v plenicah, če kdo ne želi, se ga ne sili	Otrok se ne sili v slačenje	Razkazovanje	Spolno nasilje
D14	osnove jim podaš sproti med delom, ko pride do neke situacije in reagiraš tako, da jo preprečiš	Ko pride do situacije, reagiraš in preprečiš nadaljevanje	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
D15	če to ni možno, pa o zadevi z otroki govoriš kasneje	Pogovor z otroci o spolnem nasilju po nasilnem vedenju med otroci	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
D16	Imamo pa tudi knjige s spolnimi organi in to potem pogledamo, preberemo pa se pogovarjamo	Branje in pregledovanje knjig s poučnimi vsebinami	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
D17	Je pa gotovo še prostor za izboljšave	Obstaja prostor za izboljšave	neuspešnost preventive	Preventiva spolnega nasilja
D18	nekaj dela in pogovorov s starši	Pogovori s starši	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
D19	tabu teme, o katerih bi se bilo super pogovarjati	Roditeljski sestanki na temo spolnega nasilja	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu

	na kakšnem sestanku			
D20	v smislu, da bi bila tudi neka izobraževanja ali pa neka pogovorna srečanja o takih temah v sklopu vrtca in tudi šole	Izobraževanja o spolnem nasilju v sklopu vzgojno izobraževalnega sistema	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
D21	Več poučnih izobraževanj za nas	Več izobraževanj za vzgojitelje	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
D22	Za otroke pa knjige	Knjige	Literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
D23	sprotni pogovori z otroki	Pogovori o spolnem nasilju z otroki	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
E1	ko nekdo želi drugemu s to vrsto nasilja narediti neko škodo	Namerno škodovanje osebi z izvajanjem spolnih dejavnosti	Spolna zloraba	Spolno nasilje
E2	Dvomim, da je nasilje že, če se nekdo gol sonči	Nudizem na plaži ni sporen	Razkazovanje	Spolno nasilje
E3	niso dobri	Niso dobri	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
E4	so storjeni s slabim namenom	So storjeni s slabim namenom	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
E5	dotik s slabim namenom	Dotiki s slabim namenom	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
E6	nekdo otroku želi škodovati	Škodoželjno dotikanje otroka	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
E7	se ga dotika po zadnjici, spolovilu, tudi prsih	Otipavanje otroka v predelu spolovil	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
E8	Res pa mislim, da objem otroka, ki ga poznam, ni nasilje	Objemanje poznanih otrok ni nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
E9	starši so lahko nasilni do svojih otrok	Starši so lahko nasilneži	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki
E10	očim pretepa sina te svoje nove partnerke	Očim nasilen do pastorkov	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki
E11	Mama ščiti svojega novega	Mama ogroža svojega otroka	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki

	partnerja in s tem še dodatno ogroža otroka			
E12	otroci ogroženi tudi izven družine	Otroci so ogroženi tudi izven družine	Priložnosti za napad	Storilci spolnega nasiljanad otroki
E13	cerkev kot ustanova ima kar nekaj črnih pik, sploh na področju spolnih zlorab	Cerkev je ustanova, kjer je možnost spolne zlorabe otrok	Priložnosti za napad	Storilci spolnega nasilja nad otroki
E14	ko govorimo o preventivi, je kar nujno, da si jasen in kratek o tem, kaj je okej in kaj ne	Kratka in jasna pravila sprejemljivega in nesprejemljivega	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
E15	Ne vem zdaj kako sploh vedeti, če je dovolj ali premalo seznanjen	Težko vedeti, kdaj ima otrok dovolj informacij o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
E16	Predvidevam, da nekaj pa že vedo	Otroci že imajo neko znanje	Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
E17	Dovolj, da ne rinejo drug v drugega	Otroci imajo dovolj znanja, da si ne škodijo	Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
E18	ne vem, s čim točno pripomorem k temu	Ne vem, s čim pripomorem k preprečevanju	Nezavedno preprečevanje	Preventivno ukrepanje
E19	nikoli sploh razmišljala o tem	Nisem razmišljala, kako pripomorem k preprečevanju	Nezavedno preprečevanje	Preventivno ukrepanje
E20	bi bilo super imeti kakšno dodatno izobraževanje o tej temi	Dodatna izobraževanja bi koristila	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
E21	ne vem točne opredelitve, kaj spolno nasilje sploh je	Ne vem, kaj je spolno nasilje	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
F1	jaz razumem pod spolno nasilje neke dotike v predelu spolovil	Otipavanje v predelu spolovil	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
F2	Poljubljanje, če se oseba s poljubljanjem ne strinja	Poljubljanje brez privolitve	Spolna zloraba	Spolno nasilje

F3	neko besedno namigovanje na spolnost	Besedno namigovanje na spolnost	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
F4	pa tudi če se oseba dotika druge osebe ne vem po roki ali nogi in namiguje na spolnost zraven bi to štela pod spolno nasilje	Otipavanje in namigovanje na spolnost	Spolna zloraba	Spolno nasilje
F5	tudi slačenje in vse ostalo seveda	Slačenje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
F6	slabi dotiki so neki neprijetni	Neprijetni dotiki	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
F7	posegajo v osebni prostor posameznika	Poseganje v osebni prostor posameznika	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
F8	so vse prej kot dobri	vse prej kot dobri	Neprimerni dotiki	Slabi dotiki
F9	neželen objem pa je pod določenimi pogoji po moje tudi lahko spolno nasilje	Objem je lahko spolno nasilje pod določenimi pogoji	Neprimerni dotiki	Slab dotik
F10	Odvisno od situacije, od tega, kje so med objemom roke tistega ki objema	Odvisno od situacije in načina objema	Neprimerni dotiki	Slab dotik
F11	Je več dejavnikov, ki lahko navaden objem spremenijo v takega, ki spada pod spolno nasilje	Različni dejavniki vplivajo na spornost objema	Neprimerni dotiki	Slab dotik
F12	vsak je lahko	Vsak je lahko	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
F13	več možnosti in priložnosti tisti, ki je v bližini otrok	Storilci imajo več priložnosti v bližini otrok	Priložnosti za napad	Storilci spolnega nasilja nad otroci
F14	Preventiva je boljša kot kurativa	Preventiva boljša kot kurativa	Preventiva	Pomen preventive
F15	Preventiva, preprečiti	Preprečevanje	Preventiva	Pomen preventive
F16	Da se dela na tem, da se spolno nasilje prepreči	Preprečevanje spolnega nasilja	Preventiva	Pomen preventive

F17	gotovo ne	Sigurno ne	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
F18	Otroci po moje sploh ne vedo veliko o spolnem nasilju	Otroci ne vedo veliko o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
F19	se o tem načeloma ne pogovarjamo veliko z njimi	Z otroki se ne pogovarjamo veliko o spolnem nasilju	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
F20	kdaj nanese tema tudi na to, ampak bolj na hitro in jaz iskreno pri delu z otroki besedne zveze spolno nasilje nisem še nikoli uporabila	O nasilju se pogovarjamo na splošno	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
F21	me same z otroki pogovarjale o tej temi	Pogovor o spolnem nasilju z otroki	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
F22	ta pogovor bi lažje stekel ob kakšni knjigi	Pogovor ob knjigi	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
G1	Nek vstop v mojo intimo, da nekdo prestopi mejo dobrega okusa	Vstop v mojo intimo in prestop meje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
G2	prečka mojo mejo, jo zavestno prestopi	Zavestno prestopanje osebnih mej	Spolna zloraba	Spolno nasilje
G3	da mi namensko škodi in vstopa v mojo intimo	Namensko škodovanje in vstop v intimo osebe	Spolna zloraba	Spolno nasilje
G4	se me na neprijeten način dotika po intimnih predelih	Neprijetno dotikanje po intimnih predelih	Spolna zloraba	Spolno nasilje
G5	objema tudi jaz ne bi štela	Objem ni spolno nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
G6	To bi bila neka vrsta nasilja, ne vem pa če ravno spolnega, to bi bil slab dotik	Nezaželen objem je nasilno vedenje in slab dotik	Neprimerni dotiki	Slab dotik
G7	Z nekim slabim namenom oziroma sebičnim namenom	S slabim in sebičnim namenom	Neprimerni dotiki	Slab dotik

G8	kar vsak	Vsakdo	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
G9	težko bi zdaj rekla, ta pa gotovo ni ali pa ta pa gotovo je ali pa bo	Težko predvideti, kdo je lahko storilec	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
G10	Vsak človek je lahko spolni nasilnež	Vsak je lahko nasilnež	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
G11	Pogovarjanje o spolnem nasilju, se naučiti reči ne	Pogovor in učenje reči ne	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
G12	Naučiti predvsem otroke, da se s tujci ne pogovarja, da se jim ne zaupa	učenje otrok o nevarnosti stika s tujci	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
G13	Se naučiti samoobrambe v primeru, da pride do napada, da se zna posameznik ubraniti pred nasilnežem	Učenje samoobrambe v primeru napada	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
G14	Dovolj gotovo niso nikoli ozaveščeni, oziroma seznanjeni	Otroci niso o nasilju nikoli dovolj ozaveščeni	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
G15	smo se o tem že pogovarjali	Pogovor o spolnem nasilju	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
G16	Se je moral kak otrok do drugega nasilno obnašati da sem prepoznala potrebo po obravnavi te teme	Po storjenem nasilnem vedenju obravnava te teme	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
G17	Prav spolnega nasilja nisem nikoli obravnavala z njimi, smo se pa pogovarjali o nasilju tako na splošno	Obravnavanje nasilja na splošno	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
G18	Kaj je okej in kaj ne, kako ravnati v primeru nasilja	Kakšna vedenja so v redu in kakšna ne, kako ravnati, ko do nasilja pride	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje

G19	Na steni imamo v igralnici nalepljeno slikanico kako ravnati v primeru nasilja in otroci jo upoštevajo	Slikanic, a kako ravnati v primeru nasilja, ki jo otroci upoštevajo	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
G20	Skupaj se učimo postavljati meje	Skupno učenje postavljanja mej	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
G21	Otroke učim, kako reči ne, kdaj se zateči po pomoč in podobno	Učenje, kako reči ne in kdaj se zateči po pomoč	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
G22	Več izobraževanj za nas	Več izobraževanj za vzgojitelje	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
G23	Delavnice za otroke	Delavnice za otroke	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
G24	kakšno izobraževanje za starše	Izobraževanje za starše	Dejavnosti za starše/vzgojitelje	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
H1	je kakršnokoli namigovanje na spolnost	Namigovanje na spolnost	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
H2	Pod spolno nasilje štejemo tudi neprimerno dotikanje	Neprimerno dotikanje je spolno nasilje	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
H3	Opazke	Opazke	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
H4	Slačenje	Slačenje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
H5	poljubljanje	Poljubljanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
H6	Vse, kar je neželjeno in namiguje na spolnost skratka	Neželena vedenja, ki namigujejo na spolnost	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
H7	objema tudi jaz ne bi štela pod spolno nasilje	Objem ni spolno nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
H8	že ime samo pove, da niso nič kaj dobrega	Nič dobrega	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
H9	vsak ima potencial	Vsakdo ima potencial	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki
H10	tudi zaradi službe ali pa ker imajo družino in zato več možnosti	Zaradi službe in družine imajo nekateri več možnosti	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki

H11	ti ki imajo neka nagnjenja, da so nasilni, bodo gotovo našli možnost, da ta svoja nagnjenja izrazijo	Nasilneži bodo našli priložnost za nasilna vedenja	Priložnosti za napad	Storilci spolnega nasilja nad otroki
H12	preprečevanje spolnega nasilja	Preprečevanje spolnega nasilja	Preventiva	Pomen preventive
H13	učenje otroka glede postavljanja mej, se pogovarjati o stvareh, ki jih lahko in o stvareh, ki jih ne sme	Učenje otroka o sprejemljivih in nesprejemljivih vedenjih ter postavljanje mej	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
H14	otroci absolutno premalo obveščeni o tem, kaj je spolno nasilje	Otroci absolutno premalo obveščeni o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
H15	S to temo so absolutno premalo seznanjeni	Otroci premalo seznanjeni o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
H16	V svoji skupini se z otroki pogovarjam o tem, kako se do prijateljev lahko obnašajo in kako ne	Pogovor vzgojiteljice in otrok o vedenju med prijatelji	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
H17	vzpodbujam objemanje in božanje	Vzpodbujanje izkazovanja nežnosti	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
H18	preprečim jim pa neko nasilno odrivanje, potiskanje, jemanje stvari	Preprečevanje nasilnega vedenja med otroci	Ukrepanje pred nadaljnim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
H19	Ne bi bilo slabo, da bi se kdaj pogovarjali še o tem, da če kateri noče objema, da se ga pusti pri miru	Pogovor o tem, kako reči ne in kako sprejeti ne	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
H20	se mi zdi, da bi bilo kar nujno kako tako predavanje	Nujna predavanja	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu

H21	Pa tudi za otroke, za njih bi se mi zdele super kakšne delavnice	Delavnice za otroke na temo spolnega nasilja	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
H22	Da bi prišli kakšni zunanji strokovnjaki in jim kaj povedali o tem	Zunanji strokovnjaki poučili otroke o spolnem nasilju	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
H23	bi lahko prišli tudi strokovnjaki in jih naučili kaj o spolnem nasilju in na splošno o nasilju	Strokovnjaki poučili otroke o nasilju na splošno	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
I1	Posilstvo	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
I2	fotografiranje golih ljudi brez njihove vednosti	Fotografiranje golih ljudi brez njihove vednosti	Spolna zloraba	Spolno nasilje
I3	jaz bi nekatere objeme štela pod spolno nasilje	Nekateri objemi so spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
I4	če ne pod spolno nasilje, pa vsaj pod te nedobre dotike	Nekatere objeme bi štela pol nedobre dotike	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
I5	Slabi dotiki, to so dotiki z nekim slabim namenom, niso prijetni	Povzročeni s slabim namenom, niso prijetni	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
I6	Tam kjer je volja, tam je pot	Kjer je volja, tam je pot	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
I7	je lahko vsak storilec spolnega nasilja	Vsak je lahko storilec spolnega nasilja nad otroci	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
I8	imamo me v vrtcu ogromno možnosti in priložnosti	Vzgojitelji imajo ogromno možnosti za spolno zlorabo otrok	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
I9	ženske imamo ta nek materinski čut in da so moški bolj podvrženi temu, da so storilci spolnega nasilja nad otroki in nad odraslimi	Moški zaradi pomanjkanja materinskega čuta bolj podvrženi izvajanju nasilja	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
I10	za preventivo mora po moje posameznik sam za začetek vedeti, kaj je spolno	Posameznik mora vedeti kaj je spolno nasilje, da ga lahko posledično prepreči	Vpliv vzgoje	Pomen preventive

	nasilje, da ga lahko prepreči			
I11	otroci o spolnem nasilju ne vedo skoraj nič	Otroci o spolnem nasilju ne vedo veliko	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
I12	se z vrtčevskimi otroki še ne pogovarja kej veliko o takih težkih temah	Z vrtčevskimi otroki se ne pogovarja o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
I13	jasno sproti povem, kaj je okej in kaj ni	Jasno postavljanje mej	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
I14	samostojno pa te teme še nisem začela	Samostojno te teme še nisem začela obravnavati z otroki	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
I15	se mora nekaj takega narediti da potem zares sprevidim, da je treba postaviti neke meje in se o nekaterih stvareh pogovoriti	Po dogodku ukrepanje v smislu pogovora in postavljanja mej	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
I16	Se mi pa super zdi ta predlog z nekimi izobraževanji za nas in za starše	Več izobraževanj za vzgojitelje in starše	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive spolnega nasilja
J1	posilstvo je spolno nasilje	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
J2	ko se kdo sleče v javnosti in pred drugimi samozadovoljuje	Slačenje in samozadovoljevanje v javnosti	Razkazovanje	Spolno nasilje
J3	seveda tudi neprimerni dotiki, ki posegajo v intimo in telo druge osebe	Neprimerni dotiki, ki posegajo v intimo in telo osebe	Spolna zloraba	Spolno nasilje
J4	siljenje, da se te nekdo dotika po spolnih udih	Siljenje osebe v dotikanje po intimnih predelih	Spolna zloraba	Spolno nasilje
J5	siljenje v kakšne spolne prakse	Siljenje v spolne dejavnosti	Spolna zloraba	Spolno nasilje
J6	ni spolno nasilje, če otroka objameš	Objem otroka ni spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slab dotik
J7	Ja no to pa ja, slab dotik, spolno nasilje pa mogoče ne ravno no	Objem je slab dotik in ne spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slab dotik

J8	slabi dotiki bi rekla da so neki zlonamerni	Slabi dotiki so zlonamerni	Neprimerno dotikanje	Slab dotik
J9	niso narejeni z dobrim namenom	Niso narejeni z dobrimi nameni	Neprimerno dotikanje	Slab dotik
J10	Takoj ko sem slišala vprašanje, sem pomislila na storilce moškega spola	Storilci so moškega spola	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroki
J11	Jaz mislim, da je lahko storilec vsak	Storilec je lahko vsak	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
J12	moški pogosteje	Moški pogosteje	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
J13	fantki prej udarijo, rinejo v osebni prostor in tako	Fantki se prej odzovejo z nasiljem kot deklince	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
J14	za začetek bi morali vsi vedeti osnove o spolnem nasilju, da bi posledično znali postavljati meje	Nujno vedeti osnove o spolnem nasilju, da se naučimo postavljati meje	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
J15	Preventiva je tako tudi pogovarjanje o spolnem nasilju	Pogovor o spolnem nasilju	Preventiva	Pomen preventive
J16	bi bilo pa super, če bi tudi me vedele kako zdaj otroke učit o spolnem nasilju	Učenje o načinu predaje znanja o spolnem nasilju otrokom	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
J17	se ne počutim vešča	Se ne počutim vešča	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
J18	sama vem premalo o tem, ne da bi otroci vedeli dovolj	Nihče ne ve dovolj o spolnem nasilju	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
J19	če bi nas najprej kdo kaj naučil o tem in bi bilo že v samem programu kaj takega, da bi me naprej podajale otrokom	Vključevanje spolnega nasilja v programe vrtcev	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
J20	izobraževanja za nas, vzgojiteljice	Izobraževanja za vzgojitelje	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu

J21	da bomo same vedele dovolj o tej temi, da bomo o tem lahko učile otroke	Več znanja za vzgojiteljice, da ga bodo predajale otrokom	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
J22	Če sama ne vem dovolj o nečem, bom o tem težko naučila kaj še koga drugega	Nimam dovolj znanja, da bi ga lahko predajala otrokom	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
K1	pod spolno nasilje bi jaz štela in verbalno in fizično	Verbalno in fizično nasilje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
K2	besede, ki so neprimerne in namigujejo na nekaj	Besede, ki namigujejo na spolnost	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
K3	neprimerne dotike, ki obema vpletenima niso prijetni	Neprimerni in neprijetni dotiki	Spolna zloraba	Spolno nasilje
K4	Pri spolnem nasilju se mora žrtev zmanipulirati da sodeluje in se kasneje zaveda, da to ni bilo okej	Nasilnež žrtev zmanipulira v spolno nasilje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
K5	pa se osebi saj ne vem kako naj rečem, dejansko fizično odvzame moč, da bi sama o tem sploh imela možnost odločati	Žrtvi se fizično odvzame moč in pravica možnosti odločitve	Spolna zloraba	Spolno nasilje
K6	je prisiljena v nekaj s spolno konotacijo kljub nestrinjanju	Prisiljena v spolna dejanja kljub nestrinjanju	Spolna zloraba	Spolno nasilje
K7	dotike z ne ravno dobrimi nameni	Dotiki z nedobrimi nameni	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K8	zle dotike	Zli dotiki	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K9	Ne bi rekla da je to navaden dotik	Ni navaden dotik	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K10	dotikanje po predelu spolovil	Dotikanje po predelu spolovil	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K11	dotikanje po sicer nespornih predelih telesa če ta ki se dotika zraven opolzko govori in	Dotikanje in opolzko govorjenje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki

	uporablja neprimerne besede			
K12	osebi ki je dotikana je neprijetno, se ne počuti okej	Žrtvi je neprijetno	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K13	Objem je lahko torej spolno nasilje, ne pa vsak objem	Objem je lahko spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K14	Je nasilje, če otrok noče objema in se ga kljub temu objema	Neželen objem otroka je nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
K15	Ne spada pa kar samo po sebi pod spolno nasilje	Vsak objem ni spolno nasilje	Nesporni dotiki	Slabi dotiki
K16	moški pogosteje nasilni kot ženske	Moški pogosteje nasilni kot ženske	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
K17	večji delež moških storilcev kot ženskih storilk	Večji delež moških kot ženskih storilk	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
K18	Je pa lahko kdorkoli storilec, tukaj res nikoli ne veš zagotovo	Kdorkoli je lahko storilec	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
K19	dokler so otroci še majhni, bi bilo take vsebine potrebno vključiti v vzgojo	Med odraščanjem bi bilo potrebno v vzgojo vključiti vsebine spolnega nasilja	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
K20	Da se otroka nauči, kje se lahko dotika svojih prijateljk in kje ne	Učenje otrok o postavljanju mej	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
K21	kako se njega ne sme dotikati in kako ja	Kako se ga sme dotikati in kako ne	ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
K22	kaj je primerno in kaj neprimerno	Neprimerna in primerna vedenja	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
K23	o tem še nisem zares razmišljala	O tem še nisem razmišljala	Nezavedno preprečevanje	Preventivno ukepanje
K24	sem pa že kdaj naredila kaj na to temo tako podzavestno	Nezavedno ravnanje v smeri preventive	Nezavedno preprečevanje	Preventivno ukrepanje

K25	sem se z otrokom pogovorila	Pogovor z otrokom	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
K26	definitivno niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja	Niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
K27	Se strinjam glede izobraževanj	Izobraževanja	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
K28	preko pogovora	Pogovor	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
K29	mogoče kakšne risanke	Risanke	literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
K30	morda celo knjige	Knjige	Literatura za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
L1	vdor v intimo človeka z nekim seksualnim namenom brez dovoljenja, oziroma brez privolitve	Vdor v intimo človeka s seksualnim namenom brez privolitve	Spolna zloraba	Spolno nasilje
L2	verbalna seksualna namigovanja so spolno nasilje, če drugi osebi ni prijetno o tem poslušati	Neprijetna namigovanja na spolnost	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
L3	dotiki, ki niso okej	Dotiki, ki niso v redu	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
L4	niso prijetni	Niso prijetni	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
L5	ne vzbujajo prijetnih občutkov	Ne vzbujajo prijetnih občutkov	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
L6	dotiki po predelih telesa, kjer se nas ne sme dotikati kar vsakdo	Dotiki po predelih, kjer se nas ne sme dotikati vsakdo	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
L7	Objem, če je nezaželen, je nasilje, ne bi pa rekla, da je spolno nasilje	Neželen objem je nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki

L8	težko reči, kdo ni možni storilec	Težko reči, kdo ni potencialni storilec	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L9	Potencial ima vsak	Potencial ima vsak	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L10	ni vsak človek nasilnež	Ni vsak človek nasilnež	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L11	ampak nikoli ne veš	Nikoli ne veš	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L12	ne moreš na prvo žogo reči, da nekdo ni	Ne moreš predvidevati, da nekdo ni	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L13	Tukaj se ne da predpostavljati	Ne da se predpostavljat	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L14	vsakdo je lahko	Vsakdo je lahko	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L15	ni nekega določenega vzorca	Ni določenega vzorca	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
L16	Preprečevanje se mi zdi izrednega pomena	Preprečevanje izrednega pomena	Preventiva	Pomen preventive
L17	je bolje kot ukrepanje, ko je že prepozno	Preventiva bolje kot ukrepanje	Preventiva	Pomen preventive
L18	Preventiva bi morala biti nujna v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in zavodih	Preventiva bi morala biti nujna v vzgojno-izobraževalnih zavodih	Preventiva	Pomen preventive
L19	ne vedo dovolj	Ne vedo dovolj	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
L20	se tudi vidi kdaj v njihovem vedenju, da o teh temah ne vedo dovolj	V vedenju se vidi, da nimajo dovolj znanja	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
L21	Jaz se z otroki o vsem kar precej pogovarjam tudi o teh temah	Pogovor o spolnem nasilju z otroki	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
L22	smo se pa pogovarjali o nasilju, ki je nesprejemljivo	Pogovor o nasilju	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
L23	Absolutno bi rabile me več predavanj na to temo	Več predavanj za vzgojitelje	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive
L24	v sam program bi morale biti to vključeno, da bi se o tem	Pogovor z otroki o nasilju vključen v program	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive

	intenzivno pogovarjale z otroci			
L25	spolno nasilje je res nekaj, o čemer bi se morali nujno več pogovarjati	Več pogovora o spolnem nasilju	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive
L26	zares obravnavati to temo	Obravnavanje te teme	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
M1	Definitivno je spolno nasilje tudi posilstvo	Posilstvo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
M2	fotografiranje in snemanje brez vednosti osebe, ki je gola ali pa v nekem kočljivem položaju je spolno nasilje	Fotografiranje gole osebe ali osebe v kočljivem položaju brez njene vednosti	Spolna zloraba	Spolno nasilje
M3	Tudi ti neprimerni dotiki ki so bili omenjeni	Neprimerni dotiki so spolno nasilje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
M4	je pa tudi po moje nasilje, če otrok noče objema in se ga s tem sili	Objem, ki ga otrok ne želi	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
M5	so neki neprimerni dotiki	Neprimerni dotiki	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
M6	neki dotiki po predelih, ki jih imamo sicer pokrite s spodnjim perilom	Dotiki po predelih pokritih s spodnjim perilom	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
M7	točno tako, kdorkoli	Kdorkoli	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
M8	Po navadi še prej tisti, ki bi po prvi oceni rekel, da niso nasilni	Prej tisti, ki ne zgledajo nasilni	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
M9	najbolj nevarni, tisti očarljivi	Očarljivi ljudje	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
M10	ne zdaj samo moški, so tudi ženske	Moški in ženske	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
M11	sem prepričana, da moški večkrat izvajajo nasilje kot ženske	Moški pogosteje kot ženske	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci

M12	da se prepreči izvajanje spolnega nasilja	Preprečevanje spolnega nasilja	Preventiva	Pomen preventive
M13	meni se zdi to najbolj pametno skozi igro	Skozi igro	Različni pristopi učenja o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M14	skozi neke poučne pogovore že v otroštvu vcepiti v otroka	Skozi pogovor v času odraščanja	Različni pristopi učenja o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M15	da bo že zelo zgodaj vedel, kaj je okej in kaj ne	Vzbuditi zavedanje, kaj je sprejemljivo in kaj ne	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
M16	da bo točno vedel, kaj je narobe	Vzbuditi zavedanje, kaj je sprejemljivo in kaj ne	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
M17	Ne samo da on ne bo škodoval drugim	Otrok ne bo škodoval drugim	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
M18	bo vedel, da ni okej, če bo kdo njemu želel kaj žalega	Zavedanje, da ni v redu, če mu želi kdo škodovati	Postavljanje mej	Preventivno ukrepanje
M19	da bo znal ukrepati v takih situacijah	Znanje za ukrepanje v nevarnih situacijah	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M20	jaz se veliko pogovarjam z otroki	Pogovor z otroki	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M21	se pogovarjamo in odpiramo različne teme	Odpiranje različnih tem	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M22	nasilje smo že obdelovali, sicer ne spolno, ampak tako na splošno	Smo se pogovarjali o nasilju	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
M23	Smo govorili tudi o tem, da se ne dotikamo drug drugega brez da ga prej vprašamo	Brez privolitve se nikogar ne dotikamo nespoštljivo	ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
M24	so se otroci kar dotikali tega otroka in ni bilo v redu	Dotikanje otroka brez privolitve	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
M25	niso dovolj	Niso dovolj	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
M26	nikoli nisi dovolj izobražen glede te teme	Nikoli dovolj izobraženi o tej temi	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju

M27	definitivno več predavanj na to temo	Več predavanj	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
M28	meni se zdi da bi bilo super, če bi še starše vključili, še za njih kakšno izobraževanje o nasilju	Izobraževanja in vključevanje staršev	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
N1	Spolno nasilje je vedno, kadar je ena oseba neprosto voljno vpletena v neke situacije, povezane s spolnostjo	Kadar je oseba vpletena v situacije, povezane s spolnostjo	Spolna zloraba	Spolno nasilje
N2	bodisi je to neko dotikanje	Otipavanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
N3	razkazovanje	Razkazovanje	Razkazovanje	Spolno nasilje
N4	opolzke besede	Opolzke besede	Spolno nadlegovanje	Spolno nasilje
N5	slabi dotiki so dotiki tam, kjer imamo ljudje načeloma spodnje perilo	Dotiki po predelu, pokritem s spodnjim perilom so slabi dotiki	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
N6	neprimerni in nezaželeni	Neprimerni in nezaželeni dotiki	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
N7	Niso prijetni in spadajo pod spolno nasilje	Neprijetni dotiki spadajo so spolno nasilje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
N8	Definitivno bi objem, ki ga otrok ne želi, štela pod nasilje, mogoče pa res ne pod spolno nasilje	Neželen objem je nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
N9	kdorkoli je lahko nasilnež	Kdorkoli je lahko nasilnež	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
N10	storilci tisti, ki jim otrok zaupa, ki so v otrokovi bližini	Storilcem otrok zaupa	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
N11	tudi med mladimi je nasilje	Med mladimi je nasilje	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
N12	Mladi znajo biti nasilni med seboj	Mladi so lahko nasilni	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci
N13	glavni storilci so vsekakor odrasli	Storilci v glavnem odrasli	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroci

N14	kdo točno, pa je nemogoče reči	Nemogoče reči, kdo je	Potencialni storilci	Storilci spolnega nasilja nad otroci
N15	preprečevanje spolnega nasilja	Preprečevanje spolnega nasilja	Pomen preventive	Preventiva spolnega nasilja
N16	nisem še nič ukrepala	Nisem še ukrepala	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
N17	jim povem, da smo nežni drug z drugim in da ni okej, če nekdo zaradi nas joka	Vzpodbujanje nežnosti in empatije	Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
N18	otroci niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja	Otroci niso dovolj izobraženi	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščenost otrok o spolnem nasilju
N19	ne izobraževanja in programi samo za vzgojitelje in otroke, ampak tudi za starše	Izobraževanja tudi za starše	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
N20	bi bilo super, da se nas vse nauči nekaj enakega, splošnega, da glede tega veljajo enaka pravila za vse	Učenje enakih pravil za vse	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
O1	razkazovanje na javnih mestih	Razkazovanje na javnih mestih	Razkazovanje	Spolno nasilje
O2	pod nekaterimi določenimi pogoji in v nekaterih situacijah tudi objem lahko štel pod spolno nasilje	Objem je lahko spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
O3	med objemom so lahko roke kjerkoli na telesu in če zaidejo na neprimerna mesta, je to po moje spolno nasilje, ne samo nasilje	Objemi, ki vsebujejo neprimerne dotiki so spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
O4	Če pa med objemom ne pride do otipavanja pa spada pod nasilje, ne pod spolno nasilje	če med objemom pride do otipavanja, je spolno nasilje	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki

O5	Tak objem bi bil definitivno tudi slab dotik, ker ni prijeten, ni normalen, je neprimeren	Objem je lahko slab dotik, ker ni prijeten in normalen	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
O6	Slabi dotiki na splošno so taki, neugodni	Slabi dotiki so neugodni	Neprimerno dotikanje	Slabi dotiki
O7	sem že zaznala neko nasilno vedenje med otroci, tudi spolno	Tudi spolno nasilno vedenje med otroci	Lastnosti storilcev	Storilci spolnega nasilja nad otroki
O8	Kakšno otipavanje	Otipavanje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
O9	Slačenje	Slačenje	Spolna zloraba	Spolno nasilje
O10	tudi razkazovanje	Razkazovanje	Razkazovanje	Spolno nasilje
O11	najprej sem bila kar malo šokirana in nisem vedela, kaj narediti	V šoku, nisem vedela, kaj storiti	Pomanjkanje ukrepanja	Preventivno ukrepanje
O12	Sem omenila potem na roditeljskem staršem	Sem omenila na roditeljskem sestanku	Različni pristopi učenja o spolnem nasilju	Preventivno ukrepanje
O13	ustavila sem to vedenje v vrtcu	Ustavitev spornega vedenja	Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
O14	preprečevanje	Preprečevanje	Preventiva	Pomen preventive
O15	otroke naučiti, kaj je okej in kaj ne	Otroke naučiti, kaj je sprejemljivo in kaj ne	ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje
O16	Torej, če jih me in starši uspešno naučimo kaj je okej in kaj ne v zvezi z dotiki in s temami o katerih smo se danes pogovarjale, to deluje kot preventiva	Učenje otrok o spolnem nasilju deluje kot preventiva	Vpliv vzgoje	Pomen preventive
O17	bom stvar poskušala preprečiti	Poskusiti preprečiti situacijo	Ukrepanje pred nadaljnim izvajanjem nasilja	Preventivno ukrepanje
O18	Z otroki se o tem pogovorim in jim povem kaj je okej in kaj ne	Pogovor o sprejemljivem in nesprejemljivem vedenju	Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih	Preventivno ukrepanje

O19	ne vedo dovolj o teh temah	Ne vedo dovolj o teh temah	Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju	Ozaveščanje otrok o spolnem nasilju
O20	izobraževanja za nas in starše	Izobraževanja za vzgojitelje in starše	Dejavnosti za vzgojitelje/starše	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu
O21	Za otroke pa dejavnosti in pogovori	Dejavnosti in pogovori za otroke	Dejavnosti za otroke	Predlogi za izboljšanje preventive v vrtcu

OSNO KODIRANJE

OSNO KODIRANJE

SPOLNO NASILJE

Spolna zloraba

- Spolno izrabljanje (A1)
- Posilstvo (A2), (B2), (C1), (D2), (I1), (J1), (M1)
- Fotografiranje golih otrok (B7)
- Dotikanje po spolnih udih (C7)
- Slačenje otrok (C8)
- Škodovanje osebi za zadovoljitev lastnih potreb (D3)
- Namerno škodovanje osebi z izvajanjem spolnih dejavnosti (E1)
- Poljubljanje brez privolitve (F2)
- Otipavanje in namigovanje na spolnost (F4)
- Slačenje (F5), (H4), (O9)
- Vstop v mojo intimo in prestop meje (G1)
- Zavestno prestopanje osebnih mej (G2)
- Namensko škodovanje in vstop v intimo osebe (G3)
- Neprijetno dotikanje po intimnih predelih (G4)
- Poljubljanje (H5)
- Fotografiranje golih ljudi brez njihove vednosti (I3)
- Neprimerni dotiki, ki posegajo v intimo in telo osebe (J3)
- Siljenje osebe v dotikanje po intimnih predelih (J4)
- Siljenje v spolne dejavnosti (J5)
- Verbalno in fizično nasilje (K1)
- Neprimerni in neprijetni dotiki (K3)
- Nasilnež žrtev zmanipulira v spolno nasilje (K4)
- Žrtvi se fizično odvzame moč in pravica možnosti odločitve (K5)
- Prisiljena v spolna dejanja kljub nestrinjanju (K6)
- Vdor v intimo človeka s seksualnim namenom brez privolitve (L1)
- Fotografiranje gole osebe ali osebe v kočljivem položaju brez njene vednosti (M2)
- Neprimerni dotiki so spolno nasilje (M3)
- Kadar je oseba vpletena v situacije, povezane s spolnostjo (N1)
- Otipavanje (N2)
- Neprijetni dotiki spadajo pod spolno nasilje (N7)
- Otipavanje (O8), (B3), (C2), (D1)

Spolno nadlegovanje

- Neprimerno dotikanje (A3)
- Opolzko govorjenje (A4)
- Prestopanje meje sprejemljivega (A5)
- Na plaži ljudje nimajo namena koga spolno zlorabiti (A7)
- Besedno namigovanje na spolnost (F3)
- Namigovanje na spolnost (H1)
- Neprimerno dotikanje je spolno nasilje (H2)
- Opazke (H3)
- Neželeno vedenja, ki namigujejo na spolnost (H6)
- Besede, ki namigujejo na spolnost (K2)
- Neprijetna namigovanja na spolnost (L2)
- Opolzke besede (N4)

Razkazovanje

- Nudizem ni sporen (A6)
- Otroci ne sodijo na nudistične plaže (C4)
- Otrok ne sme biti izpostavljen goloti tujcev (C5)
- Razkazovanje pred otroci (C6)
- Otrok se ne sili v slačenje (D13)
- Nudizem na plaži ni sporen (E2)
- Slačenje in samozadovoljevanje v javnosti (J2)
- Razkazovanje (N3), (O10)
- Razkazovanje na javnih mestih (O1)

Določanje meje sprejemljivega vedenja

- Težko določljiva meja med sprejemljivim in nesprejemljivim (B6)
- Raziskovanje lastnega telesa ni sporno (B22)

SLABI DOTIKI

Neprimerno dotikanje

- Dotiki s sebičnimi nameni (A8)
- Neutemeljeno dotikanje (B4)
- Nezaželeni dotiki (B8)
- Dotiki, ki povzročajo slabe občutke (B9)
- Otipavanje po intimnih predelih (B10)
- Objem ni vedno primeren (B11)
- Neželeni objemi so nasilje (C9)
- Slabi dotiki so dotiki s slabim namenom (C10)
- Otrok je verjetno neželen objem doživel kot slab dotik (C11)
- Otrok se dotika otroka, medtem ko se ta ne more umakniti (C28)
- Konstantno objemanje, crkljanje in božanje otrok je neprimerno (D4)
- Slabi dotiki niso nujno storjeni s slabim namenom (D5)
- Objemanje otroka proti njegovi volji je slabo, nasilno vedenje (D6)
- Niso dobri (E3)
- So storjeni s slabim namenom (E4)
- Dotiki s slabim namenom (E5)

- Škodoželjno dotikanje otroka (E6)
- Otipavanje otroka v predelu spolovil (E7)
- Neprijetni dotiki (F6)
- Poseganje v osebni prostor posameznika (F7)
- vse prej kot dobri (F8)
- Objem je lahko spolno nasilje pod določenimi pogoji (F9)
- Odvisno od situacije in načina objema (F10)
- Različni dejavniki vplivajo na spornost objema (F11)
- Nezaželen objem je nasilno vedenje in slab dotik (G6)
- Neprimerni dotiki (G7)
- Nič dobrega (H8)
- Nekateri objemi so spolno nasilje (I3)
- Nekatero objeme bi štela pod nedobre dotike (I4)
- Povzročeni s slabim namenom, niso prijetni (I5)
- Objem otroka ni spolno nasilje (J6)
- Objem je slab dotik in ne spolno nasilje (J7)
- Slabi dotiki so zlonamerni (J8)
- Niso narejeni z dobrimi nameni (J9)
- Dotiki z nedobrimi nameni (K7)
- Zli dotiki (K8)
- Ni navaden dotik (K9)
- Dotikanje po predelu spolovil (K10)
- Dotikanje in opolzko govorjenje (K11)
- Žrtvi je neprijetno (K12)
- Objem je lahko spolno nasilje (K13)
- Neželen objem otroka je nasilje (K14)
- Dotiki, ki niso v redu (L3)
- Niso prijetni (L4)
- Ne vzbujajo prijetnih občutkov (L5)
- Dotiki po predelih, kjer se nas ne sme dotikati vsakdo (L6)
- Neželen objem je nasilje (L7)
- Objem, ki ga otrok ne želi (M4)
- Neprimerni dotiki (M5)
- Dotiki po predelih, pokritih s spodnjim perilom (M6)
- Dotikanje otroka brez privolitve (M24)
- Dotiki po predelu, pokritem s spodnjim perilom so slabi dotiki (N5)
- Neprimerni in nezaželeni dotiki (N6)
- Objem je lahko spolno nasilje (O2)
- Objemi, ki vsebujejo neprimerne dotike, so spolno nasilje (O3)
- če med objemom pride do otipavanja, je spolno nasilje (O4)
- Objem je lahko slab dotik, ker ni prijeten in normalen (O5)
- Slabi dotiki so neugodni (O6)

Nesporni dotiki

- Vsak dotik ni spolno nasilje (B5)
- Objemanje poznanih otrok ni nasilje (E8)
- Objem ni spolno nasilje (G5), (H7)

STORILCI SPOLNEGA NASILJA NAD OTROKI

Potencialni storilci

- Storilci so lahko vsi (A9)
- Vsi so potencialni storilci (A10)
- Tudi starši so lahko storilci (A11)
- Starši so lahko nasilneži (A12)
- Moški storilec (B2)
- Spolni napadalec je lahko vsak (B12)
- Kdorkoli (B13), (M7)
- Moški pogostejši storilci (B17)
- Duhovniki predstavljajo nevarnost bolj kot vzgojiteljice (D7)
- Trenerji otroških dejavnosti (D9)
- Starši so lahko nasilneži (E9)
- Očim nasilen do pastorkov (E10)
- Mama ogroža svojega otroka (E11)
- Vsak je lahko (F12)
- Vsakdo (G8)
- Težko predvideti, kdo je lahko storilec (G9)
- Vsak je lahko nasilnež (G10)
- Vsakdo ima potencial (H9)
- Zaradi službe in družine imajo nekateri več možnosti (H10)
- Kjer je volja, tam je pot (I6)
- Vsak je lahko storilec spolnega nasilja nad otroki (I7)
- Storilci so moškega spola (J10)
- Storilec je lahko vsak (J11)
- Moški pogosteje (J12)
- Fantki se prej odzovejo z nasiljem kot deklice (J13)
- Moški pogosteje nasilni kot ženske (K16)
- Večji delež moških kot ženskih storilk (K17)
- Kdorkoli je lahko storilec (K18)
- Težko reči, kdo ni potencialni storilec (L8)
- Potencial ima vsak (L9)
- Ni vsak človek nasilnež (L10)
- Nikoli ne veš (L11)
- Ne moreš predvidevati, da nekdo ni (L12)
- Ne da se predpostavljat (L13)
- Vsakdo je lahko (L14)
- Moški in ženske (M10)
- Moški pogosteje kot ženske (M11)
- Kdorkoli je lahko nasilnež (N9)
- Nemogoče reči, kdo je (N14)

Lastnosti storilcev

- Ljudje so nepredvidljivi (B14)
- Spretnost pri pridobivanju otroškega zaupanja (C13)
- Storilec pridobi otrokovo zaupanje (C14)
- Otroci storilcem zaupajo (D8)
- Storilci pridobijo zaupanje otrok (D10)

- Redko so neznanci tisti, ki zlorablajo otroka (D11)
- Vzgojitelji imajo ogromno možnosti za spolno zlorabo otrok (I8)
- Moški zaradi pomanjkanja materinskega čuta bolj podvrženi izvajanju nasilja (I9)
- Ni določenega vzorca (L15)
- Prej tisti, ki ne zgledajo nasilni (M8)
- Očarljivi ljudje (M9)
- Storilcem otrok zaupa (N10)
- Med mladimi je nasilje (N11)
- Mladi so lahko nasilni (N12)
- Lastnosti storilcev (N13)
- Tudi spolno nasilno vedenje med otroci (O7)

Priložnosti za napad

- Storilci so tam, kjer se otroci največ zadržujejo (B15)
- Odrasli izkoristijo situacije (B16)
- Otroci so ogroženi tudi izven družine (E12)
- Cerkev je ustanova, kjer je možnost spolne zlorabe otrok (E13)
- Nasilneži bodo našli priložnost za nasilna vedenja (H11)

PREVENTIVNO UKREPANJE

Ukrepanje pred nadaljnjim izvajanjem nasilja

- V vrtcu primere opazimo in sprožimo postopek (A13)
- Posredovanje in ustavitev nasilja med otroki (A16)
- Otrok ne more pomanjkljivo oblečen hoditi po igralnici (A17)
- Posreduješ in preprečiš nasilje (C29)
- Ko pride do situacije, reagiraš in preprečiš nadaljevanje (D14)
- Pogovor z otroci o spolnem nasilju po nasilnem vedenju med otroci (D15)
- Po storjenem nasilnem vedenju obravnava te teme (G16)
- Po dogodku ukrepanje v smislu pogovora in postavljanja mej (I15)
- Ustavitev spornega vedenja (O13)
- Poskusiti preprečiti situacijo (O17)

Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju

- Vztrajno in počasno učenje otrok o spolnem nasilju (B20)
- Učenje o sprejemljivih in nesprejemljivih vedenjih (B21)
- Vzpodbujanje nežnega vedenja med otroki (C25)
- Različni pristopi učenja otrok o spolnem nasilju (C26)
- Branje in pregledovanje knjig s poučnimi vsebinami (D16)
- O nasilju se pogovarjamo na splošno (F20)
- Učenje samoobrambe v primeru napada (G13)
- Pogovor o spolnem nasilju (G15)
- Obravnavanje nasilja na splošno (G17)
- Slikanica kako ravnati v primeru nasilja, ki jo otroci upoštevajo (G19)
- Pogovor z otrokom (K25)
- Pogovor o spolnem nasilju z otroki (L21)
- Pogovor o nasilju (L22)
- Skozi igro (M13)

- Skozi pogovor v času odraščanja (M14)
- Znanje za ukrepanje v nevarnih situacijah (M19)
- Pogovor z otroki (M20)
- Odpiranje različnih tem (M21)
- Smo se pogovarjali o nasilju (M22)
- Vzpodbujanje nežnosti in empatije (N17)
- Sem omenila na roditeljskem sestanku (O12)

Ozaveščanje o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih

- Sprejemljivo in nesprejemljivo dotikanje (B18)
- Opozarjanje otrok na sprejemljive in nesprejemljive dotike (C27)
- Učenje otrok o sprejemljivih in nesprejemljivih dotikih (D12)
- Kratka in jasna pravila sprejemljivega in nesprejemljivega (E14)
- Kakšna vedenje so v redu in kakšna ne, kako ravnati, ko do nasilja pride (G18)
- Vzpodbujanje izkazovanja nežnosti (H17)
- Pogovor o tem, kako reči ne in kako sprejeti ne (H19)
- Kako se ga sme dotikati in kako ne (K21)
- Otroku ne bo škodoval drugim (M17)
- Brez privolitve se nikogar ne dotikamo nespoštljivo (M23)
- Otroke naučiti, kaj je sprejemljivo in kaj ne (O15)
- Pogovor o sprejemljivem in nesprejemljivem vedenju (O18)

Nezavedno preprečevanje

- Ne vem, s čim pripomorem k preprečevanju (E18)
- Nisem razmišljala, kako pripomorem k preprečevanju (E19)
- O tem še nisem razmišljala (K23)
- Nezavedno ravnanje v smeri preventive (K24)

Postavljanje mej

- Pogovor in učenje reči ne (G11)
- učenje otrok o nevarnosti stika s tujci (G12)
- Skupno učenje postavljanja mej (G20)
- Učenje, kako reči ne in kdaj se zateči po pomoč (G21)
- Učenje otroka o sprejemljivih in nesprejemljivih vedenjih ter postavljanje mej (H13)
- Pogovor vzgojiteljice in otrok o vedenju med prijatelji (H16)
- Jasno postavljanje mej (I13)
- Učenje otrok o postavljanju mej (K20)
- Vzбудiti zavedanje, kaj je sprejemljivo in kaj ne (M15)
- Postavljanje mej (M16)
- Zavedanje, da ni v redu, če mu želi kdo škodovati (M18)

Pomanjkanje ukrepanja

- Ne vem, kaj je spolno nasilje (E21)
- Z otroki se ne pogovarjamo veliko o spolnem nasilju (F19)
- Samostojno te teme še nisem začela obravnavati z otroki (I14)

- Nimam dovolj znanja, da bi ga lahko predajala otrokom (J22)
- V šoku, nisem vedela, kaj storiti (O11)

POMEN PREVENTIVE

Preventiva

- Preprečevanje (C15), (F15)
- Ukrepanje, preden pride do težave (C16)
- Predvidevanje težav vnaprej (C17)
- Ukrepanje preden pride do težav (C18)
- Preventiva boljša kot kurativa (F14)
- Preprečevanje spolnega nasilja (F16), (M12)
- Preprečevanje spolnega nasilja (H12)
- Pogovor o spolnem nasilju (J15)
- Preprečevanje izrednega pomena (L16)
- Preventiva boljše kot ukrepanje (L17)
- Preventiva bi morala biti nujna v vzgojno-izobraževalnih zavodih (L18)

Vpliv vzgoje

- Vzgoja je najpomembnejša (C19)
- Vzgoja, ki krepi občutke sočutja, empatije do soljudi (C20)
- Enotna opredelitev ustrezne vzgoje za vse otroke (C22)
- Pozornost vzgojiteljic na zametkih nasilja med otroci (C30)
- Posameznik mora vedeti, kaj je spolno nasilje, da ga lahko posledično prepreči (I10)
- Nujno vedeti osnove o spolnem nasilju, da se naučimo postavljati meje (J14)
- Med odraščanjem bi bilo potrebno v vzgojo vključiti vsebine spolnega nasilja (K19)
- Učenje otrok o spolnem nasilju deluje kot preventiva (O16)

Neuspešnost preventive

- Preventiva ni vedno uspešna (C21)
- Obstaja prostor za izboljšave (D17)

OZAVEŠČENOST OTROK O SPOLNEM NASILJU

Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo

- Otroci različno ponotranjijo sprejemljiva vedenja (A18)
- Zavedanje, kaj je in kaj ni sprejemljivo (A19)
- Otroci že imajo neko znanje (E16)
- Otroci imajo dovolj znanja, da si ne škodijo (E17)

Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju

- Vedno prostor za pridobivanje informacij o spolnem nasilju (C23)
- Pomanjkanje znanja o spolnem nasilju pri otrocih (C24)
- Težko vedeti, kdaj ima otrok dovolj informacij o spolnem nasilju (E15)
- Sigurno ne (F17)
- Otroci ne vedo veliko o spolnem nasilju (F18)
- Otroci niso o nasilju nikoli dovolj ozaveščeni (G14)
- Otroci absolutno premalo obveščeni o spolnem nasilju (H14)
- Otroci premalo seznanjeni o spolnem nasilju (H15)

- Otroci o spolnem nasilju ne vedo veliko (I11)
- Z vrtčevskimi otroki se ne pogovarja o spolnem nasilju (I12)
- Nihče ne ve dovolj o spolnem nasilju (J18)
- Niso dovolj izobraženi glede spolnega nasilja (K26)
- Ne vedo dovolj (L19)
- V vedenju se vidi, da nimajo dovolj znanja (L20)
- Niso dovolj (M25)
- Nikoli dovolj izobraženi o tej temi (M26)
- Otroci niso dovolj izobraženi (N18)
- Ne vedo dovolj o teh temah (O19)

PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE PREVENTIVE V VRTCU

Dejavnosti za starše/vzgojitelje

- Smernice glede spolnega nasilja nad otroci (A14)
- Več izobraževanj (A20)
- Izobraževanja (B24), (K27)
- Pogovori s starši (D18)
- Roditeljski sestanki na temo spolnega nasilja (D19)
- Več izobraževanj za vzgojitelje (D21)
- Dodatna izobraževanja bi koristila (E20)
- Pogovor o spolnem nasilju z otroki (F21)
- Več izobraževanj za vzgojitelje (G22)
- Izobraževanje za starše (G24)
- Nujna predavanja (H20)
- Več izobraževanj za vzgojitelje in starše (I16)
- Učenje o načinu predaje znanja o spolnem nasilju otrokom (J16)
- Izobraževanja za vzgojitelje (J20)
- Več znanja za vzgojiteljice, da ga bodo predajale otrokom (J21)
- Več predavanj za vzgojitelje (L23)
- Več predavanj (M27)
- Izobraževanja in vključevanje staršev (M28)
- Izobraževanja tudi za starše (N19)
- Učenje enakih pravil za vse (N20)
- Izobraževanja za vzgojitelje in starše (O20)

Dejavnosti za otroke

- Pogovor z otroki (C31)
- Izobraževanja o spolnem nasilju v sklopu vzgojno izobraževalnega sistema (D20)
- Pogovori o spolnem nasilju z otroki (D23)
- Pogovor ob knjigi (F22)
- Delavnice za otroke (G23)
- Delavnice za otroke na temo spolnega nasilja (H21)
- Zunanji strokovnjaki poučili otroke o spolnem nasilju (H22)
- Strokovnjaki poučili otroke o nasilju na splošno (H23)
- Vključevanje spolnega nasilja v programe vrtcev (J19)
- Pogovor (K28)

- Pogovor z otroki o nasilju vključen v program (L24)
- Več pogovora o spolnem nasilju (L25)
- Obravnavanje te teme (L26)
- Dejavnosti in pogovori za otroke (021)

Literatura za otroke

- Knjige za otroke (A21)
- Knjige (D22), (K30)
- Risanke (K29)